

İLKÖĞRETİM II. KADEME SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE
COĞRAFYA KONULARININ ÖĞRETİMİ:
PROBLEMLER- ÖNERİLER

Nuray SAGAY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı

Danışman . Doç. Dr. Özer YILMAZ

Afyonkarahisar

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Mayıs- 2007

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

İLKÖĞRETİM II. KADEME SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE COĞRAFYA KONULARININ ÖĞRETİMİ: PROBLEMLER – ÖNERİLER

Nuray SAGAY

İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı

Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Mayıs- 2007

Danışman: Doç. Dr. Özer YILMAZ

Bu araştırmanın temel amacı ilköğretim II. kademe Sosyal Bilgiler derslerinde coğrafya konularının öğretiminde karşılaşılan problemleri Afyonkarahisar ili İlköğretim okulları öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda tespit ederek, bu problemleri ortadan kaldırmak için neler yapılabileceğini ortaya koymaktır.

Araştırmanın çalışma evrenini oluşturan Afyonkarahisar ili sınırları içinde yer alan 66 ilköğretim okulunda 2005- 2006 eğitim öğretim yılında 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler derslerine giren 74 sosyal bilgiler öğretmenine 60 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır.

Anket üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm öğretmenlerin kişisel bilgilerini, ikinci bölüm program, süre, uygulama, araç gereç ve yöntem öğelerine ilişkin sorunları belirlemeye yönelik soruları içermektedir. Üçüncü bölüm ise okulların araç gereç konusunda mevcut durumunu tespit etmek amacıyla hazırlanmıştır.

Anket sonuçları bilgisayarda SPSS istatistik programı yardımıyla frekans, yüzde, t ve f testi teknikleri kullanılarak çözümlenmiştir. Anlamlılık testlerinde α : 0.05 düzeyi esas alınmıştır.

Araştırma sonucunda sosyal bilgiler dersleri coğrafya konularının öğretiminde program, süre, yöntem ve araç gereç açısından bazı sorunlar ortaya konmuş ve çözüm önerileri getirilmeye çalışılmıştır.

ABSTRACT**TEACHING GEOGRAPHY SUBJECTS AT HUMANITIES AT THE SECOND
LEVEL OF PRIMARY OF EDUCATION: PROBLEMS- RECOMONDATIONS**

Nuray SAGAY

Social Sciences Institute of Afyon Kocatepe University

May; 2007

Supevisor: Doç. Dr. Özer YILMAZ

The aim of the study is to investigate the problems encountered in teaching geography subjects in social science curriculum in second level of primary education and provide recommendations.

The sample of the study was selected among the teachers teaching in Afyonkarahisar. The sample consists of 74 social science teachers teaching in 66 primary schools in Afyonkarahisar during academic year of 2005- 2006 questionnaire was administered to collect data.

The questionnaire consisted of three sections thirst section was about personal information of teachers. Second was about programmed, time, application, tools and methods. Third section was about the adequacy of school in terms of equipped.

SPSS was used to analyze the data. The fallowing statistical analyze was done: frequency, percentage, “t” and “f” tests. Null hypothesis α : 0,05 was accepted as the level for significance.

At the and of the study, same problems occurred in teaching geography subjects were determined and same recommend dations were made.

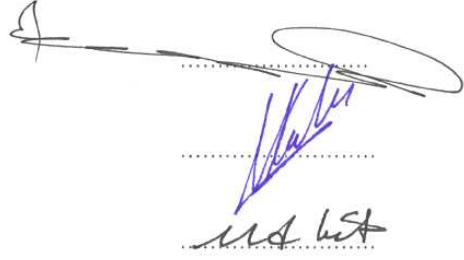
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

İmza

Danışman Üye : Doç.Dr.Özer YILMAZ

Jüri Üyeleri : Yrd.Doç.Dr.F.Kafalı YILMAZ

: Yrd.Doç.Dr.Mehmet AKSÜT

İlköğretim Anabilim dalı yüksek lisans öğrencisi Nuray SAGAY'ın "**İlköğretim II.Kademe Sosyal Bilgiler Derslerinde Coğrafya Konularının Öğretimi:Problemler-Öneriler**" başlıklı tezini değerlendirmek üzere 14.05.2007 günü saat 14:00'de Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Doç.Dr.Mehmet KARAKAŞ
MÜDÜR

ÖNSÖZ

Bu araştırma, sosyal bilgiler derslerinde coğrafya konularının öğretiminde karşılaşılan problemleri ortaya koyarak çözüm önerileri sunmak amacıyla yapılmıştır. Bu amaçla Afyonkarahisar merkez ilçe ve köylerinde bulunan okullarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerine anket uygulanmıştır. Anket verileri SPSS programında değerlendirilerek bazı sonuçlara ulaşılmış ve bu sonuçlara yönelik bazı öneriler sunulmuştur.

Araştırmanın her aşamasında yardımlarından ve desteğinden dolayı, derin saygı duyduğum yüksek lisans tez danışmanım sayın Doç. Dr. Özer YILMAZ'a ve yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Mehmet AKSÜT'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Anket sorularının SPSS programında değerlendirilmesinde bilgilerinden yararlandığım sayın hocam Yrd. Doç. Dr. Şuayıp ÖZDEMİR'e ve programın uygulanmasında yardımlarından dolayı Sayın Cüneyt AKAR'a teşekkürü bir borç bilirim.

Araştırma anketlerinin uygulanmasında yardım ve katkıları olan ilgili okul müdürleri ile araştırmaya değerli görüşleriyle katkıda bulunan bütün öğretmenlere ve son olarak hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen aileme de teşekkür ederim.

Nuray SAGAY

ÖZGEÇMİŞ

Nuray SAGAY

İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Lisans : 2004 Afyon Kocatepe Üniversitesi Uşak Eğitim Fakültesi

İlköğretim : Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü

Lise : Afyon Cumhuriyet Lisesi

İş/İstihdam

2007 Van Gürpınar YİBO. Sosyal Bilgiler Öğretmeni

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri ve Yılı : İzmit, 16 Temmuz 1981

Cinsiyet : Bayan

Yabancı Dil : İngilizce

İÇİNDEKİLER	Sayfa
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
ÖZGEÇMİŞ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xiii
GRAFİKLER LİSTESİ.....	xv
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
PROBLEM DURUMU	
I. SOSYAL BİLİMLER VE SOSYAL BİLGİLER.....	3
II. SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	4
A) DÜNYADA SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....	4
B) TÜRKLERDE SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ...	6
III. İLKÖĞRETİMDE SOSYAL BİLGİLER VE COĞRAFYA DERSİNİN YERİ VE ÖNEMİ.....	8
A) SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN YERİ VE ÖNEMİ.....	8
B) COĞRAFYA DERSİNİN YERİ VE ÖNEMİ.....	10
IV. İLKÖĞRETİM 6. VE 7. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİ PROGRAMI.....	12
A) SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN GENEL AMAÇLARI.....	12

B) SOSYAL BİLGİLER DERSİ DERS PROGRAMI VE COĞRAFYA KONULARININ ÖZEL AMAÇLARI.....	13
V. COĞRAFYA ÖĞRETİMİNDE İLKE, YÖNTEM VE TEKNOLOJİ.....	19
A) COĞRAFYA EĞİTİMİNİN İLKE VE YÖNTEMLERİ.....	19
1. Başlıca Öğretim İlkeleri ve Coğrafya Öğretimi.....	19
a) Çocuğa Görelilik (Öğrenciye Görelilik) İlkesi.....	19
b) Açıklık İlkesi.....	20
c) Bilinenden Bilinmeyene İlkesi.....	20
d) Somuttan Soyuta İlkesi.....	21
e) Tasarruf (Ekonomi) İlkesi.....	21
f) Hayata Yakınlık İlkesi.....	21
g) Yakından Uzağa İlkesi.....	22
h) Basitten Karmaşığa.....	23
ı) Aktivite İlkesi (İş İlkesi).....	23
2. Başlıca Öğretim Yöntemleri ve Coğrafya Öğretimi.....	23
a) Anlatım (Takrir) Yöntemi.....	24
b) Soru- Cevap Yöntemi.....	26
c) Problem Çözme Yöntemi.....	27
d) Gösteri (Demonstrasyon) Yöntemi.....	28
e) Gezi- Gözlem Ve İnceleme Yöntemi.....	28
f) İş Yöntemi.....	29
g) Tartışma Yöntemi.....	29
h) Deney.....	31

B) EĞİTİM TEKNOLOJİSİ VE COĞRAFYA ÖĞRETİMİ.....	31
1. Eğitim Teknolojisinin Yararları.....	32
2. Coğrafya Konularının Öğretiminde Kullanılan Materyaller ve Kullanım Alanları.....	34
a) Hareketli Görsel Materyal.....	35
aa) Tepegöz.....	35
ab) Slayt Projektörü.....	35
ac) Episkop Projektörü.....	36
ad) Televizyon, Video.....	36
ae) Bilgisayar Destekli Eğitim.....	37
b) Hareketsiz Görsel Materyal.....	38
ba) Ders Kitapları.....	38
bb) Haritalar.....	39
bc) Atlaslar.....	40
bd) Küreler.....	40
be) Grafikler.....	40
VI. PROBLEM CÜMLESİ.....	40
A) ALT PROBLEMLER.....	41
B) ARAŞTIRMANIN AMACI.....	41
C) ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	41
D) SAYILTILAR.....	41
E) SINIRLILIKLAR.....	42
F) TANIMLAR.....	42

G) YAPILAN TANIMLAR.....	42
İKİNCİ BÖLÜM YÖNTEM VE BULGULAR	
I. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	46
II. VERİ TOPLAMA ARACI.....	46
A) VERİ TOPLAMA ARACININ GELİŞTİRİLMESİ.....	46
B) VERİLERİN TOPLANMASI ÇÖZÜMLENMESİ.....	46
C) VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ.....	47
III. EVREN VE ÖRNEKLEM.....	47
IV. BULGULAR VE YORUMLAR.....	48
A.)ARAŞTIRMAYA KATILAN ÖĞRETMENLERİN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ.....	48
1. Cinsiyet.....	48
2. Mezun Oldukları Öğrenim Kademesi.....	49
3. Mezun Oldukları Öğrenim Programı.....	49
4. Meslekteki Kıdemleri.....	50
5. Hizmet İçi Eğitim.....	51
6. Mesleki Yayın Takibi.....	52
B)ARAŞTIRMAYA KATILAN ÖĞRETMENLERİN İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİNE İLİŞKİN PROGRAM, SÜRE, UYGULAMA, YÖNTEM, DERS KİTABI VE ARAÇ GEREÇ AÇISINDAN GÖRÜŞLERİ.....	53

1) İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile İlgili Öğretmen Görüşleri.....	54
2) İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersine Ayrılan Süre ile İlgili Öğretmen Görüşleri.....	56
3) İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Bazı Uygulamaları ile İlgili Öğretmen Görüşleri.....	57
4) İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Kullanılan Yöntemler ile İlgili Öğretmen Görüşleri.....	59
5) İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ile İlgili Öğretmen Görüşleri...	61
6) İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Araç Gereçleri ile İlgili Öğretmen Görüşleri.....	62
C)ARAŞTIRMAYA KATILAN ÖĞRETMENLERİN İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN CİNSİYET, MEZUNİYET, BRANŞ, KIDEM, HİZMET İÇİ EĞİTİM, YAYIN TAKİBİ DEĞİŞKENLERİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI.....	65
1) İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinin Program, Süre, Uygulama, Yöntem, Ders Kitabı ve Araç Gereç ile İlgili Görüşlerinin Cinsiyet Değişkeni Açısından Karşılaştırılması.....	65
2) İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinin Program, Süre, Uygulama, Yöntem, Ders Kitabı ve Araç Gereç ile İlgili Görüşlerinin Mezuniyet Durumu Değişkeni Açısından Karşılaştırılması.....	67
3) İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinin Program, Süre, Uygulama, Yöntem, Ders Kitabı ve Araç Gereç ile İlgili Görüşlerinin Branş Değişkeni Açısından Karşılaştırılması.....	68
4) İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinin Program, Süre, Uygulama, Yöntem, Ders Kitabı ve Araç Gereç ile İlgili Görüşlerinin Kıdem Değişkeni Açısından Karşılaştırılması.....	69

5) İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinin Program, Süre, Uygulama, Yöntem, Ders Kitabı ve Araç Gereç ile İlgili Görüşlerinin Hizmet İçi Eğitim Değişkeni Açısından Karşılaştırılması.....	70
6) İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinin Program, Süre, Uygulama, Yöntem, Ders Kitabı ve Araç Gereç ile İlgili Görüşlerinin Yayın Takip Değişkeni Açısından Karşılaştırılması.....	71
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM SONUÇLAR VE ÖNERİLER	
SONUÇLAR.....	73
ÖNERİLER.....	74
KAYNAKÇA.....	76
EKLER.....	79

TABLolar LİSTESİ		Sayfa
Tablo 1.	Araştırmaya Katılan Örneklem Grubunun Cinsiyet Özelliklerinin Frekans ve Yüzdelerik Değerleri.....	48
Tablo 2	Araştırmaya Katılan Örneklem Grubun Öğrenim Kademesi Özelliklerinin Frekans ve Yüzdelerik Değerleri.....	49
Tablo 3.	Araştırmaya Katılan Örneklem Grubunun Öğrenim Programı Özelliklerinin Frekans ve Yüzdelerik Değerleri.....	49
Tablo 4.	Araştırmaya Katılan Örneklem Grubunun Mesleki Kıdem Özelliklerine Frekans ve Yüzdelerik Değerleri.....	50
Tablo 5.	Araştırmaya Katılan Örneklem Grubunun Hizmet İçi Eğitim Özelliklerine Frekans ve Yüzdelerik Değerleri.....	51
Tablo 6.	Araştırmaya Katılan Örneklem Grubunun Mesleki Yayınları Takip Etme Özelliklerinin Frekans ve Yüzdelerik Değerleri.....	52
Tablo 7.	İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile İlgili Öğretmen Görüşleri.....	54
Tablo 8.	İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersine Ayrılan Süre ile İlgili Öğretmen Görüşleri.....	56
Tablo 9.	İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Bazı Uygulamalar ile İlgili Öğretmen Görüşleri.....	57
Tablo 10.	İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Kullanılan Yöntemler ile İlgili Öğretmen Görüşleri.....	59
Tablo 11.	İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitapları ile İlgili Öğretmen Görüşleri.....	61
Tablo 12.	İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Araç Gereçleri ile İlgili Öğretmen Görüşleri.....	62
Tablo 13.	Örneklem Okullarında Bulunan Araç Gereçlerin Mevcut Durumu..	64
Tablo 14.	İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinin Program, Süre, Uygulama, Yöntem, Ders Kitabı ve Araç Gereç ile İlgili Görüşlerinin Cinsiyet Değişkeni Açısından Karşılaştırılması.....	66

Tablo 15.	İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinin Program, Süre, Uygulama, Yöntem, Ders Kitabı ve Araç Gereç ile İlgili Görüşlerinin Mezuniyet Durumu Değişkeni Açısından Karşılaştırılması.....	67
Tablo 16.	İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinin Program, Süre, Uygulama, Yöntem, Ders Kitabı ve Araç Gereç ile İlgili Görüşlerinin Branş Değişkeni Açısından Karşılaştırılması.....	68
Tablo 17.	İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinin Program, Süre, Uygulama, Yöntem, Ders Kitabı Ve Araç Gereç ile İlgili Görüşlerinin Kıdem Değişkeni Açısından Karşılaştırılması.....	69
Tablo 18.	İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinin Program, Süre, Uygulama, Yöntem, Ders Kitabı ve Araç Gereç ile İlgili Görüşlerinin Hizmet İçi Eğitim Değişkeni Açısından Karşılaştırılması.....	70
Tablo 19.	İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinin Program, Süre, Uygulama, Yöntem, Ders Kitabı ve Araç Gereç ile İlgili Görüşlerinin Yayın Takip Değişkeni Açısından Karşılaştırılması.....	71

GRAFİKLER LİSTESİ	Sayfa
Grafik 1. Araştırmaya Katılan Örneklem Grubunun Cinsiyet Özelliklerine Göre Dağılımı.....	48
Grafik 2. Araştırmaya Katılan Örneklem Grubun Öğrenim Kademesi Özelliklerine Göre Dağılımı.....	49
Grafik 3. Araştırmaya Katılan Örneklem Grubun Öğrenim Programı Özelliklerine Göre Dağılımı.....	50
Grafik 4. Araştırmaya Katılan Örneklem Grubunun Mesleki Kıdem Özelliklerine Göre Dağılımı.....	51
Grafik 5. Araştırmaya Katılan Örneklem Grubunun Hizmet İçi Eğitim Özelliklerine Göre Dağılımı.....	52
Grafik 6. Araştırmaya Katılan Örneklem Grubunun Mesleki Yayınları Takip Etme Özelliklerine Göre Dağılımı.....	53
Grafik 7. Örneklem Okullarında Bulunan Araç Gereçlerin Mevcut Durumuna İlişkin Dağılımı.....	64

GİRİŞ

Eğitim, bireyde kendi yaşantıları yoluyla, kalıcı izli ve istendik davranış oluşturma sürecidir.¹ Bu süreçten geçen insanın kişiliği farklılaşır. Bu farklılaşma eğitim sürecinde kazanılan bilgi, beceri, tutum ve değerler yoluyla gerçekleşir. Günümüzde okullar eğitim sürecinin en önemli kısmını oluşturur. Öğretim ise okullarda yapılan planlı, kontrollü ve örgütlenmiş öğretme faaliyetleridir.

İlköğretim 6-14 yaş grubundaki öğrencilere temel beceri kazandırarak onları hayata ve bir sonraki eğitim kurumlarına hazırlayan bir eğitim devresidir.² Ülkemizde 8 yıllık zorunlu ilköğretim, 1997 tarihinde yürürlüğe giren 4306 sayılı yasa ile tüm ülke genelinde 1997-1998 eğitim öğretim yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Bu uygulama ile ortaokul 1. ve 2. sınıfta “milli tarih”, “milli coğrafya”, “vatandaşlık ve insan hakları eğitimi” olarak okutulan dersler, 8 yıllık ilköğretim basamağında “ilköğretim 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersi” adı altında birleşmiştir.

Sosyal bilgiler, bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih coğrafya ekonomi, sosyoloji antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlere ve vatandaşlık bilgisi konularını yansıtan öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir.³

Sosyal bilgiler dersinin bir parçası olan coğrafya eğitimi ve öğretimi'nin esas amacını, insanların yaşadıkları çevre ile olan ilişkilerini inceleyerek, toplumun kalkınmasını ve ilerlemesini sağlaması teşkil eder. Kâtip Çelebi “Cihannüma” adlı eserinde coğrafya ilmi hakkında şu bilgileri verir; “Coğrafya fenninde yalnız ülkelerin ahvali yazılmayıp belki oralarda oturanların usul ve adetleri, devlet işlerinin nasıl yürütüldüğü ve divan ahvali birlikte beyan olunmak, bu fennin vazifesi olduğu cihetinden, tarihe üstünlüğü vardır ve tercih olunur.”⁴

Bu araştırma ilköğretim II. kademe Sosyal Bilgiler derslerinde coğrafya konularının öğretiminde karşılaşılan problemleri tespit ederek öğretmenlerin bu problemleri ortadan kaldırmak için neler yapmaları gerektiğini ortaya koymak amacıyla

¹Hasan DEMİRTAŞ, Hasan GÜNEŞ, *Eğitim Yönetimi ve Denetimi Sözlüğü*, Anı yayıncılık, s.47

² Nurettin FİDAN, *Eğitim Psikolojisi Okulda Öğrenme ve Öğretme*, Alkım Yayınevi, İstanbul, Tar. Yk, s.4

³ <http://ttkb.meb.gov.tr>

⁴ Ramazan ÖZEY, “Osmanlı Orta Öğretiminde Coğrafya”, <http://www.ramazanozey.net>

yapılmıştır. Coğrafya öğretiminin amacına ulaşmasını engelleyen bu problemleri tespit etmek için öğretmenlere 60 soruluk bir anket uygulanmış ve uygulanan bu anket SPSS programında değerlendirilmiştir. Ayrıca çalışma sosyal bilgiler dersi (6. ve 7. sınıf) coğrafya konularının öğretiminde öğretmenin görevleri bu görevleri yerine getirirken kullanması gereken yöntem, teknik, araç ve gereçlerin en etkili ve doğru bir şekilde kullanımları konularında önemli bilgiler içermektedir. Coğrafya konularının nasıl öğretilebileceği tezin son bölümünde sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

PROBLEM DURUMU

I. SOSYAL BİLİMLER VE SOSYAL BİLGİLER

Sosyal Bilimler ile sosyal bilgiler kavramlarının çoğu kez eş anlamlı olarak görülmüştür. Ancak eğitim öğretim süreci içinde, bu iki kavramın farklı olarak ele alındıklarını belirtmek gerekir.⁵

Sosyal bilimler insan tarafından üretilen gerçekle kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bu sürecin sonunda elde edilen dirik bilgiler olarak tanımlanabilir. Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi sosyal bilimler, insan tarafından oluşturulan gerçekle uğraşmaktadır. Ancak insan tarafından oluşturulan gerçekler, doğumdan ölüme, evlenmeden boşanmaya, savaştan barışa, devlet kurmadan yıkmaya kadar pek çok olguyu içerebilir. İcatlar da insan tarafından oluşturulan gerçeklerdir. Uçak, gemi, radyo, televizyon vb. gibi örnekler fen bilimlerinin kapsamına girebilir; fakat bu icatların kişi kurum ve toplum arasındaki ilişkileri etkilemiş biçimleri ve bunun sonucu ortaya çıkan toplumsal olgular sosyal bilimlerin konusuna girebilir.

Sosyal bilimlerin kapsamına sanat ürünleri, düşünsel etkinlikler girmeyebilir. Bunlar güzel sanatların ve felsefenin konusudur. Böyle olmakla birlikte, sanat yapıtlarının ve felsefi sistemlerin kişi kurum ve toplumu nasıl etkilediği, bunun sonucu ortaya çıkan olguların incelenmesi, sosyal bilimlerce ele alınabilir.⁶ Bu açıklamalardan şu neticeye varabiliriz; “sosyal bilimler” dendiği vakit, fen, matematik, güzel sanatlar, felsefe disiplinlerinin dışında yer alan ve insan ve insanın oluşturduğu olguları konu alan disiplinler akla gelmelidir. İnsani veya beşeri bilimler veya davranış bilimleri olarak da sınıflandırılan bu disiplinleri; tarih, coğrafya, hukuk, psikoloji, sosyoloji, ekonomi, eğitim, siyasal bilimler, antropoloji, kent planlaması vs. olarak sayabiliriz.

Sosyal bilgiler kavramına gelince: bu kavram ilk kez 1916 yılında ABD’de Milli Eğitim Derneğinin Orta Dereceli Okulu Teşkilatlandırma Komisyonu Sosyal Bilgiler Komitesi tarafından kabul edilmiştir. Komite bu kavramı; “mevzu doğrudan insan cemiyetinin teşkilatına ve tekâmülüne ve ictimaî birliklerin bir uzvu olması dolayısıyla insana dair bilgiler, sosyal bilgilerdir diye tanımlamıştır. Daha sonraki yıllarda da bu

⁵ Ersan SÖZER, *Kuramdan Uygulamaya Sosyal Bilgilerin Öğretimi*, Anadolu Üniv. Yayınları, Eskişehir, 1998, s.11

⁶ Veysel SÖNMEZ, *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*, Anı Yayıncılık, Ankara, 1998, s.2

kavram diğer bütün ülkelerde yaygınca kullanılmaya ve okul programlarında yer almaya başlamıştır.

Sosyal bilgilerin temel kaynağı sosyal bilimlerdir.⁷ Sosyal bilgiler; ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, Sosyal Bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı olarak tanımlanabilir. Her toplum, sosyal bilgiler programını, kendi eğitim felsefesine, ihtiyaçlarına göre geliştirmektedir. Programların kapsamı da toplumların yapılarına, kültürel özelliklerine, toplumsal ve teknolojik gelişmelere paralel olarak değişmektedir.⁸

II. SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

A) DÜNYADA SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Sosyal bilgiler eğitiminin ne zaman ve nerede başladığı kesin olarak bilinmiyor. Yalnız, “insanoğlu var olduğu andan itibaren hem fen hem de sosyal bilimler eğitimi başlamıştır” denebilir; çünkü insan; doğal ve toplumsal bir ortamda doğar, büyür, gelişir, yaşlanır ve ölür. İnsan yaşamak için hem doğanın hem de toplumun bazı ilkelerini öğrenmek zorundadır. Durum böyle ele alınınca, “fen ve sosyal bilimler insanoğlunun yaşamı kadar eskidir” savı ileri sürülebilir.⁹

İlkçağlarda Türklere eğitim, okul örgütüne bağlı olmaksızın yaşamın içinde yapılıyor ve pratik bir nitelik taşıyordu. Çin’de ise ilköğretim yaygın halde idi ve orta öğretim vardı. Yüksek öğretimde edebiyat, tarih, doğa bilgileri ve din felsefesi okutulurdu. Eski Mısırlılarda ilk, orta ve yüksek öğretim vardı.¹⁰ Fakat Eski Mısır ve Perslerde sosyal bilimlerle ilgili herhangi bir derse programda yer verilmemiştir, ancak onların da toplumsal yaşamla ilgili olarak kişilere belli bilgi ve becerileri okutup kazandırdıkları söylenebilir. Tarihte ilk kez İsrail devleti çocuklarına ulusal tarih ve yurttaşlık bilgisi dersi okutmuştur. Eski çağ’daki eğitim sisteminde okutulan tarih (Çin, İsrail, Roma), coğrafya (Roma), yurttaşlık (İsrail) ve hukuk (roma) derslerinin doğrudan sosyal bilimlerle ilgili olduğu söylenebilir.

⁷Nuri KÖSTÜKLÜ, *Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi*, B.2, Yayınevi yk. , Konya, 1999, 2. Baskı, s.9

⁸Münire ERDEN, *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Alkım Yayınevi, İstanbul, Tar. Yk., s.5

⁹Veysel SÖNMEZ, s.7

¹⁰ Cavit BİNBAŞIOĞLU, *Eğitim Düşüncesi Tarihi*, Ankara, 1982, s.10,11

Orta çağ'da ise yetişekte (program) din dersleri baskın hale gelmiş, fen ve sosyal bilimlerle ilgili yukarıda belirtilen dersler dini içerikle donatılmıştır.

Sosyal bilimlerle ilgili tarih, coğrafya, hukuk gibi dersler Rönesans ve Reform döneminde, yeni ve yakın çağlarda isim olarak değişmemiş; fakat içerik açısından dinin etkisinden kurtarılmaya çalışılmıştır. İlk kez “sosyal bilgiler” adı altında ilk ve ortaokullarda bir dersin okutulmasını Condercet savunmuştur.

Amerika'da 1784 yıllarına dek ahlak eğitiminin içinde toplumsal kurallar okutulmuş; Hıristiyanlık ön plana çıkarılmış ve Hıristiyan olan ülkelerin olmayanlardan daha üstün olduğu savunulmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nde ise, 1892 yılında toplanan Ulusal Eğitim Konseyi, ulusal eğitim anlayışını oluşturmak üzere sosyal bilgiler dersini düzenlemiştir. Sosyal bilgiler dersinin yetiştiği tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi derslerinden oluşturulmuş ve toplumun gereksinimlerine göre içerik yeniden yapılandırılmıştır. Bu anlayış 1960 yıllarına dek sürmüş; fakat bu yıllardan itibaren, toplumsal yaşamda, dünyadaki siyasal yaşamda, bilim ve teknikteki gelişme ve değişimler, öğrenme-öğretme anlayışındaki yenilikler ve yaklaşımlar, hem sosyal bilgiler dersinin hedef ve davranışlarını, hem de içeriğini yeniden oluşturmayı gündeme getirmiştir.¹¹ 1960'lı yılların başından 1970'li yılların ortasına kadar sosyal bilgiler dersine ağır eleştiriler gelmiş ve “Yeni Sosyal Bilgiler” adı altında reform hareketi başlatılmıştır. Bu hareketin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde Bruner'in buluş yoluyla öğrenme kuramının çok önemli bir katkısı olmuştur. Bu hareketle sosyal bilgiler dersinde Tarih ve coğrafya bilgilerinin ağırlığı azaltılmış; Sosyoloji, Antropoloji, Ekonomi, Siyaset Bilimi ve Sosyal Psikolojiye ağırlık verilmiştir. Sosyal bilimler alanındaki kavram ve yöntemlere dayalı disiplinler arası bir yapı benimsenmiştir. Geleneksel tümdengelim ve anlatım öğretim yönteminin yerini, tümevarım ve araştırma yöntemi almıştır. “Yeni Sosyal Bilgiler” programına uygun birçok eğitim materyali geliştirilmesi ve yaklaşımı tanıtan birçok kitap yazılmasına karşın, bu yaklaşım 1970'li yılların sonuna doğru çekiciliğini yitirmiştir. A. B. D.'de Ulusal Bilim Vakfı tarafından yapılan araştırmalar “yeni sosyal bilgiler” uygulamasının başarısız olduğunu göstermiştir. Bunun üzerine 1980'li yıllarda “temele dönme” hareketiyle birlikte sosyal bilgiler öğretiminde yine geleneksel yaklaşım başlamıştır.¹²

¹¹ SÖNMEZ, s.7,8

¹² ERDEN, s.6

B) TÜRKLERDE SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

M. Ö. 4–5 bin yıllarında Orta Asya’da yaşayan eski Türklerde bugünkü anlamda düzenli bilgiler veren okullar, yani belli bir eğitim örgütü yoktu. Çocukların eğitimi ailelerin üzerinde idi. Ailede baba oğluna, annede kızına günlük yaşam için pratik bilgi veriyorlar ve beceriler kazandırıyorlardı. Bu nedenle, bunlarda belli bir ders söz konusu olamazdı, fakat anlaşılıyor ki eski Türklerde eğitimin amacı, genç kuşakların, fiziksel ve toplumsal yaşama pratik biçimde uyumunu sağlamaktır. Bu da aile eğitimi içinde örneklerden yararlanılarak veriliyordu. Bu durumun ilk çağ hatta daha sonralarına kadar devam ettiği sanılıyor.¹³

Eski Türklerde çocukların ve gençlerin toplumsallaştırılıp eğitilmesinde toplumun töresi önemli rol oynamıştır.¹⁴ Ancak Müslümanlığın Türk boyları arasında yayılmasından sonra; töreyi giderek ikinci plana iten, ulusçu eğitim yerine dini eğitimi öne çıkaran bir sürece girilmiştir.¹⁵

Büyük Selçuklu Devleti döneminde medreselerin kurulmasıyla Coğrafya ve Tarih dersleri programa girmiştir. Osmanlı devrinde de etkinliği süren medreseler çok sayıda coğrafyacı yetiştirmiştir. Osmanlılarda özellikle sıbyan mektepleri ve medreselerde din temeline dayalı bilgiler programlarda ağırlık taşıırken, sosyal bilimler içinde yer alan kimi dersler, kurumların öğretim düzeylerine uygun bir biçimde (mekteb-i iptidaiye, rüştiye, idadiye, sultaniye ve darülfünunda) belirli saat ve sürelerle okutulmuştur. Bu durum cumhuriyet dönemine kadar sürmüştür.¹⁶

Cumhuriyet döneminde ilköğretimle ilgili olarak değişik yıllarda (1926, 1930, 1932, 1936, 1948, 1962, 1968, 1989, 1993 ve 1998). 1926’dan 1968 yılına kadar, ilkokulun birinci dönemine kadar okutulan hayat bilgisi dersi, ikinci dönemde ayrılaşmış ve birkaç ders haline getirilmiştir: Tabiat Bilgisi, Aile Bilgisi, Tarih, Coğrafya ve yurttaşlık Bilgisi. 1926 ile 1936 arasında okutulan Tabiat Dersi ile Eşya Dersi 1936 programında Tabiat bilgisi adını almıştı. Derslerin birleştirilmesinde amaç ders sayılarını azaltmak olduğu kadar, çocuk psikolojisinin bir gereği olan “toptan algılama” görüşünün, gittikçe azalmakla birlikte, 15–16 yaşlara kadar devam etmesinin bir sonucudur. İlkokullardaki derslerin birleştirilmesiyle ilgili görüşler, daha önceleri

¹³ BİBBAŞIOĞLU, s.2

¹⁴Yahya AKYÜZ, *Türk Eğitim Tarihi*, İstanbul, 1996, s.3

¹⁵ Necdet SAKAOĞLU, *Osmanlı Eğitim Tarihi*, İletişim Yayınları, 1993, s.11

¹⁶ AKYÜZ, s.127-243

eğitim bilimleri kitaplarında yer almakla birlikte, bunun bir tartışma konusu haline getirilmesi, 1953 yılında toplanan Beşinci Milli Eğitim şurası'nda oluşmuştur. Bu öneri 4. şurada kabul edilmişti. İlkokullarda uygulanması ise 15 yıl gibi uzun bir süre almıştı.

Derslerin birleştirilmesiyle ilgili olarak önce 1962 tarihli "ilkokul programı taslağı" yayımlanmıştır. Burada bu dersler – adları değiştirilerek- 14 ilkokulda "deneme" olarak uygulanmıştır. 5–6 yıllık bir uygulamadan sonra olumlu sonuç alınması üzerine, bu derslerin birleştirilmesi yoluna gidilmiştir. Bu taslak programda, Hayat Bilgisi Dersi, "evre İncelemeleri", Tabiat Bilgisi Dersi "Fen ve Tabiat Bilgileri" Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri de "lke İncelemeleri" adını almıştı. Bu adlar tutunmadı. Bunların yerine, hayat Bilgisi fen bilgileri ve sosyal bilgiler dersleri 1968 programına girdi.¹⁷ Sosyal bilgiler adı altında birleştirilen bu ders ortaokulun birinci ve ikinci sınıflarında haftada beşer saat; üçüncü sınıfında ise dört saat olarak okutulmaya başlanmıştır. 1988 yılından sonra da, ilköğretimin dördüncü ve beşinci sınıflarında sosyal bilgiler dersi tek ad altında okutulurken, ortaokulların birinci, ikinci ve üçüncü sınıflarında (bugünkü uygulamaya göre, ilköğretimin altıncı, yedinci ve sekizinci sınıflarında) söz konusu dersler yeniden birbirinden ayrılarak altıncı ve yedinci sınıflara haftada ikişer saat "Milli Tarih ve "Milli Coğrafya" dersleri konmuştur. Sekizinci sınıfta ise yine ikişer saat olarak "Vatandaşlık Bilgileri Dersi" ve "T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük" adıyla bir tarih dersi yer almıştır.¹⁸

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 02.04.1998 gün ve 62 sayılı kararı ile kabul edilen yeni "Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı"nda ise 4, 5, 6. ve 7. sınıflarda haftada üçer ders saati olmak üzere her sınıf için 36 haftada toplam 108 saatlik bir süre öngörölerek hazırlanmıştır.¹⁹

¹⁷ Cavit BİNBAŞIOĞLU, *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Bilimleri Tarihi*, Öğretmen H. Hüsnü Tekişik Eğt. Arş. Ve Geliştirme Merkezi Yayınları, Ankara, 1999, s.68,69

¹⁸ SÖZER, s.24

¹⁹ MEB, *Tebliğler Dergisi*, S.2487, Nisan 1998, s.533

III. İLKÖĞRETİMDE SOSYAL BİLGİLER VE COĞRAFYA DERSİNİN YERİ VE ÖNEMİ

A) SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN YERİ VE ÖNEMİ

Eğitim kurumlarının en önemli işlevlerinden biri çocuğu iyi bir vatandaş olarak yetiştirmektir. Eğitim kurumlarının bu işlevi, çocuğun toplumsallaşmasını, içinde yaşadığı toplumun kültürünü, tarihini, kurumları tanımasını sağlayarak; toplumdaki rollerinin gerektirdiği davranışları, toplumun kendisine sağladığı olanakları ve bunlardan yararlanma yollarını kazandırarak yerine getirir. Eğitim kurumları bu işlevi yerine getirerek hem bireyin mutlu ve üretken olmasını hem de toplumun sürekliliğini sağlar. Ülkemizde, öğrencilere tüm bu bilgi ve becerilerin önemli bir kısmı, ilköğretim kurumlarında, ilk üç yıl Hayat Bilgisi, 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda sosyal bilgiler dersi yoluyla kazandırılmaya çalışılır.²⁰

Sosyal bilgiler dersinde olgular bir bütün içinde verilmelidir; çünkü insan her türlü olguyu parça parça değil, bir bütün içinde görür ve daha kolay öğrenip anlar. Bu nedenden dolayı ilköğretimde çocuk toplumsallaşırken, her bilim dalıyla ilgili ilke ve genellemeler ayrı bir ders olarak değil, onların ortak noktaları bulunup birleştirilerek sunulmalıdır. Gerçek parça parça değil tersine bir bütündür. Bütünü görüp anlamak ve ona uygun yaşamak daha kolaydır. Bu ilke çocuğun gelişim ve öğrenme ilkelerine de uygundur.²¹ Bu nedenle ilköğretim sosyal bilgiler programı da öğretim amacıyla sosyal bilimlerden seçilmiş, basitleştirilmiş ve düzenlenmiş konulardır, bilgiler bütünüdür.²²

Sosyal bilgiler eğitiminin genel amaçlarına kaynaklık eden ilkeler şunlardır:

Etkili vatandaşlık: Etkili vatandaşlık bir ülkede eğitim sisteminin en genel amacı olmakla birlikte, okul programları içinde bu görev daha çok sosyal bilgiler dersine düşer. Demokratik bir ülkede, sosyal bilgilerin temel amacı, demokratik süreci geliştirecek etkili vatandaşlar yetiştirmektir. Çünkü demokrasi, ancak ona inanmış, onun için gerekli bilgi, değer ve becerilerle donatılmış insanlar aracılığıyla gelişir.

Toplumsallaşma ve Karşı Toplumsallaşma: Her toplum var olan kültürel değerlerini devam ettirebilmek için, bunları genç kuşağa kazandırmak ister. Yeni yetişen kuşağın bu değerleri kazanma sürecine toplumsallaşma diyoruz. Kısaca var olan

²⁰ ERDEN, s.4,5

²¹ SÖNMEZ, s.4

²² KÖSTÜKLÜ, s.11

toplumsal düzenin gelecekte de değişmeden kabul edilmesi söz konusudur. Mevcut değerlerin analiz edilmeden, sorgulanmadan, üzerinde düşünülmeden kabul edilmesi istenir. Bu durumda toplumsallaşma, doktriner bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Aslında küçük yaştaki çocuklara duygusal bir tonla ve otorite figürünü kullanarak bunları benimsetmek oldukça kolaydır. Hızla değişen demokratik bir toplumda, sosyal bilgiler öğretiminin amacı yalnızca mevcut toplumsal düzeni benimseyen, onu sorgulamadan kabul eden vatandaşlar yetiştirmek olmamalıdır. Mevcut toplumsal değerleri sorgulayarak, yeni değerler üretebilen, eleştirel, yaratıcı vatandaşlara gereksinim vardır. Engle ve Ochoa (1998) bu süreci karşı toplumsallaşma olarak adlandırmaktadır.

Bilimsel Düşünme Yöntemi: Sosyal bilgilere yalnızca sosyal ve insanla ilgili diğer bilimlerin içeriğinden yaralanan bir program olarak bakmamak gerekir. Sosyal bilgiler, bilimlerin yöntemi olan bilimsel düşünme yöntemini de kapsamalıdır. Bu yöntemi hem içerik hem öğrenme öğretme yöntemi boyutunda düşünebiliriz. Eğer sosyal bilgilerin genel amacı etkili demokratik vatandaşlık ise, bu vatandaşın yalnızca insan ve yaşamla ilgili anlayabilmesi değil, aynı zamanda bu bilgileri bilimsel bakış açısıyla yaşamı anlamlandırma yolunda düşünme aracı olarak kullanabilmesi de gerekir.

Zaman (Geçmiş- Bugün- Gelecek) Boyutu: Sosyal bilgiler insanları ve birlikte oluşturdukları yaşamı anlamayı hedefler. Ancak bugünkü yaşamı anlamlandırabilmek için geçmiş insan deneyimlerinin incelenmesi ve bugünkü yaşama etkisinin anlaşılması gerekir. Geçmiş insan deneyimlerinin incelenmesinde de, deneyimlerin bütünlüğünün bozulmaması gerekir. Böylelikle yeni kuşağın geleceği planlamada bu deneyimlerden yararlanması beklenir.²³

Sosyal bilgiler dersi, çocuğun içinde bulunduğu durumu toplumsal yaşamla çok yakından ilgilidir. Bu nedenle çocuk özellikle içinde bulunduğu toplumsal yaşamı, bu derste, geçmişi, bugünü ve geleceği ile yakından tanıyacaktır. Bu dersi toplumun ideallerini çocuğa kazandıran bir ders olarak görmek gerekir. Bu derste çocuk toplumsal sorunlarla karşı karşıya getirilir ve kendisinin toplumsal yaşamla kaynaşması sağlanır. Böylece sosyal bilgiler dersi, çocuğun toplumsal kişiliğinin oluşturulmasında önemli bir işlevi yerine getirmiş olur.

²³ Cemil ÖZTÜRK, Dursun DİLEK, *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, B.2, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2003, s.17-19

Atatürk'ün önderliğinde, cumhuriyet yönetiminin iş başına geldiği 1923 yılından bu yana, Türk ulusu çağdaş ve demokratik bir yaşam sürme çabası içinde, hızla gelişimini sürdürmektedir. Demokrasiyi yerleştirmek, her şeyden önce bilgiye, kültürle; hak ve özgürlüklere değer veren bir anlayışla; iyi bir yurttaş olma özelliklerini kazanma ile olabilir. Türk çocuklarının da bu değerleri öğrenmelerini sağlayarak, demokratik yaşantıların onlara küçük yaşlardan kazandırılması, sosyal bilgiler dersinin ülkemizdeki varlık nedenlerinden biridir.²⁴

B) COĞRAFYA DERSİNİN YERİ VE ÖNEMİ

Coğrafya, insanla doğal ortam arasındaki karşılıklı etkileşimleri, bu etkileşimler sonucunda gelişen faaliyetlerle durumları dağılışı, ilişki kurma, karşılaştırma, nedensellik ilkelerine bağlı kalarak ve çeşitli araştırma yöntemleri uygulayarak araştırıp inceleyen, elde ettiği sonuçları bir sentez halinde ortaya koyan, kendi içerisinde çok sayıda bilim dalından oluşan bir bilimler topluluğudur.²⁵

Sosyal ve fen bilimleri arasında bir köprü durumunda olan, fen ve sosyal bilimlerden olayları incelemedeki metot ve olaylara bakış açısı farkı ile ayrılan coğrafya, hem fen/doğa hem de sosyal bilimlerle çok sıkı şekilde ilişkilidir. Coğrafya gerek sosyal gerekse fen bilimlerinin kapsamına giren bilim dallarının araştırma sonuçlarından faydalanmaktadır.²⁶

Eğitim programlarında sosyal bilimler içerisinde yer alan coğrafya bir bilgi kategorisi olarak insanın evi niteliğindeki dünyanın çeşitli yönlerini betimlemeye ve yorumlamaya çalışmaktadır. Coğrafya öğrencinin çevresine uyum sağlamasında yardımcı olmaktadır. Ayrıca bu tür bilginin temel eğitim becerilerinin öğretiminde önemli bir katkısı bulunmaktadır.²⁷ Fakat coğrafya dersi genellikle öğretmen ve öğrenciler tarafından ülkelerin, şehirlerin, nehir ve dağ isimlerinin öğretilmesi olarak algılanmaktadır. Bu yaklaşım öğrencilerin coğrafyadan zevk almalarını ve öğrenmelerini olumsuz yönde etkilemektedir. Oysa coğrafya matematik, yer bilim,

²⁴ SÖZER, s.15

²⁵ Ali ÖZÇAĞLAR, *Coğrafyaya Giriş*, Ankara, 2000, s.1

²⁶ Cevat ALKAN, İbrahim ATALAY, Ali ÖZÇELİK, Lütüfiye ATALAY, ed. Cevat Alkan, *Coğrafya Öğretimi*, Anadolu Üniv. Yayınları, Eskişehir, Şubat 1991, s.35

²⁷ Cevat ALKAN, Mehmet KURT, *Özel Öğretim Yöntemleri*, B.2, Anı Yayıncılık, Ankara, Tar. Yk, s. 97, 98

fizik, kimya, botanik, ekonomi, siyaset, sosyoloji gibi birçok bilimle ilişkili, pek çok doğal ve toplumsal olaya açıklık getiren bir bilimdir.

Coğrafyadan sağlanan bilgilerle toplumsal yaşam ve kültürle ilgili çok çeşitli genellemelere ulaşmak mümkündür. Öğrenciler bu genellemeleri, öğrenerek çeşitli bölge ve ülkelerin ekonomisi, siyasi ilişkileri, toplumsal yaşamları hakkında hipotezler kurabilir, çeşitli sorunlara çözüm yolları üretebilir.

Coğrafya bilgisi öğrencilerin kendi çevreleri hakkında bilgi toplamalarını sağlar. Öğrenciler yaşadıkları fiziksel çevre ile ekonomik etkinlikleri, yaşam tarzları arasında ilişki kurabilir; çevresini tanıır; deniz, nehir, göl gibi coğrafi yapıların önemini kavrar ve onları korur.²⁸

Fakat coğrafya dersinin asıl önemli ödevi, yakın yurdu çıkış ve kavuşma noktası yaparak, öğrenciye bütün vatanla, bunun temasta bulunduğu belli başlı memleketler ve bütün dünya hakkında kısa bir bilgi kazandırmaktır.²⁹ Askerlik ilminde, coğrafya ilmi ve coğrafi görüşlerin etkin rolü bulunmaktadır. Gerçekten de, strateji (savaş yöntemleri sanatı), Jeo-strateji (stratejik konumların savunulması sanatı ve teknikleri), jeopolitik (yer politikaları ilmi) gibi siyasal ve askeri ilimler aslında temelleri coğrafya ilminden oluşmuş ilimlerdir. Yurt savunması ile komşu ülkelerin yönetimlerinin Türkiye'ye dönük politikaları, ana çizgileriyle ve düşmanlık hisleri beslemeyecek biçimde, yeni kuşaklara anlatılıp kavratılmalıdır.³⁰ Bundan başka coğrafya, yakın yurda ve burada oturan insanlara bağlanarak uyanan vatan ve millet sevgisini besler ve kuvvetlendirir. Bu bakımdan vatandaşlık eğitiminde önemli bir rol oynar. Ayrıca doğrudan doğruya gözleme dayanan coğrafya çalışmaları, duyuları işletir, inceleme ve gözlem kabiliyetini ilerletir. Coğrafya öğretimi çocuklara sık sık görüp temasta buldukları coğrafya olaylarının sebeplerini araştırmaya ve bu olaylar arasındaki bağlılık ve ilişkileri bulup çıkarmaya alıştırmak suretiyle onu nedensel düşünmeye sevk eder.

Coğrafya dersleri, hayati bir takım kabiliyet ve maharetleri kuvvetlendirmek için de fırsatlar hazırlar. Uzaklık tahminleri, büyüklük kıyaslamaları, harita üzerinde ölçmeler, uzay (mekân) duygusunu kuvvetlendirir. Öğrenciye planın araziye tatbikini, plan çizmeyi, gezinti programları hazırlamayı, tarifelerden faydalanmayı öğretir. Onu haritaları, profilleri, grafikleri okumaya; haritalarla resimlerde düşündürücü birtakım

²⁸ ERDEN, s.38,39

²⁹ Fuat BAYMUR, *Coğrafya Öğretimi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1947,

³⁰ Hayati DOĞANAY, *Coğrafya Öğretim Yöntemleri*, Aktif Yayıncılık, Erzurum, 2002, s.180

problemler bulup çıkarmaya ve bunları süratle çözmeye alıştıırır. İşaretlerden faydalanarak gerçeği göz önüne getirmeyi öğretir.

Coğrafyanın, çocuğun estetik eğitimindeki rolü de küçük görülemez: tabiatı gözlemek ve tasvir etmek, güzellikten zevk alan bir tabiat duygusunun uyanmasına sebep olur. Bu ise sanat anlayışına büyük ölçüde yardımda bulunur.³¹

IV. İLKÖĞRETİM 6 VE 7. SINIF SOSYAL BİLGİLER DERSİ PROGRAMI

A) SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN GENEL AMAÇLARI

İlköğretim okullarının 4, 5, 6 ve 7. sınıflarında uygulamaya konulan sosyal bilgiler dersi programı 1998 yılının nisan ayında yayınlanan 2487 sayılı Tebliğler Dergisi ile yürürlüğe konulmuştur. Tebliğler Dergisi'nin üçüncü bölümü Programla ilgili genel amaçları içermektedir. Dört alt başlık halinde toplanan bu bölümde, A ve B bölümü Vatandaşlık Bilgileri, İnkılâp Tarihi ve Genel Türk Tarihi ile ilgili, C ve Ç bölümü Coğrafya konuları ile ilgili amaçları belirtmektedir.

A. Vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları yönünden;

B. Toplumda İnsanların Birbirleriyle Olan İlişkileri Yönünden;

C. Çevreyi, Yurdu ve Dünyayı tanıma yetenekleri yönünden;

1. Yurdumuzun, dünya üzerindeki yerinin önemini kavrar, ülkemizin kalkınmasında severek sorumluluk alma duygularını geliştirirler.
2. Türkiye'nin, yakın ve uzak komşu ülkeler ve diğer dünya ülkeleri ile olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazanırlar.
3. Türklerin yaşadığı diğer ülke ve bölgelerin coğrafi özelliklerini öğrenirler, Türklerin geniş bir alanda yaşayan büyük bir millet olduğunu kavrar.
4. İnsanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceler, yurdun

³¹ BAYMUR, s. 8,9

ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer vatandaş olarak yetişirler.

5. Plan, Kroki, Harita ve Grafik bilgileri kazanarak onlardan yararlanabilir hale gelirler.
6. Çevreyi korumanın günümüz ve gelecek yıllar için önemini kavrarlar.
7. Yaşanabilir bir çevrenin temel insan hakkı olduğunu kavrarlar.

Ç. Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden:

1. Yakın çevrenin ekonomik değerleri ile milli kaynaklarımızı tanır ve bunları tanımanın bir ödev olduğunu kavrarlar.
2. Kendi eşyasını, okulunu, okul eşya ve araçlarını dikkatli kullanma ve koruma alışkanlığını kazanırlar.
3. Tutumlu olma ve planlı çalışma alışkanlığı elde ederler,
4. Üretim, tüketim ve dağıtımla ilgili temel bilgileri öğrenirler.
5. İnsan topluluklarını yaşama şekillerini ve geçinme şekillerini inceler ve bunlar arasındaki ekonomik ilişkileri öğrenirler.
6. Turizmin anlamını, özellikle yurdumuz için önemini kavrarlar.
7. Nüfus artış hızının eğitime ve ekonomiye olan etkisini kavrarlar.

B) SOSYAL BİLGİLER DERSİ PROGRAMI VE COĞRAFYA KONULARININ ÖZEL AMAÇLARI

1. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Üniteleri ve Dağılımları

ÜNİTELER	Amaç sayısı	Öngörülen ders saati	Oran %
Ünite 1: DEMOKRATİK HAYAT	3	18	17
Ünite 2: COĞRAFYA VE DÜNYAMIZ	18	18	17
Ünite 3: TÜRKİYE TARİHİ	14	18	17
Ünite 4: MOĞOLLAR VE DİĞER TÜRK DEVLETLERİ	6	12	11
Ünite 5: TÜRKİYEMİZ	32	21	19
Ünite 6: OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞU	14	21	19
TOPLAM	107	108	100

2. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konuları

ÜNİTE: COĞRAFYA VE DÜNYAMIZ

Konular:

A- Coğrafya

B- Dünyamız

C- İnsanlığı Tehdit Eden Bazı Önemli Olaylar

Ç- 20. Yüzyılda Bilim ve Teknolojide Meydana Gelen Bazı Gelişmeler ve Önemli Olaylar

ÜNİTE: TÜRKİYEMİZ

Konular:

A- Yurdumuzda Nüfus ve Yerleşme

B- Yurdumuzda Ekonomik Hayat

C- Yurdumuzda Eğitim Sanat ve Spor

3. 6. Sınıf Coğrafya Konuları Özel Amaçları

ÜNİTE 2: COĞRAFYA VE DÜNYAMIZ

1. “Coğrafya ve Dünyamız” ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi.
2. Coğrafyanın konusu bilgisi.
3. Coğrafya öğrenmenin gerekliliğini kavrayabilme.
4. Dünya'nın özellikleri bilgisi.
5. Dünya'nın hareketleri ile ilgili sınıflamalar bilgisi.
6. Dünya'nın hareketlerinin sonuçlarını açıklayabilme.
7. Kıt'aları tanıyabilme.
8. Kıt'aların özellikleri bilgisi.
9. Okyanusları tanıyabilme.
10. Okyanusların özellikleri bilgisi.
11. Model küre üzerinde kıt'aların ve okyanusların yerini gösterebilme.
12. Dünya üzerinde herhangi bir yerin coğrafi konumunu açıklayabilme.
13. Dünya üzerinde herhangi bir yerin matematik konumunun sonuçlarını kavrayabilme.
14. Dünya üzerinde herhangi bir yerin özel konumunun sonuçlarını kavrayabilme.
15. Türkiye haritası üzerinde herhangi bir yerin coğrafi konumunu bulabilme.

16. Dünya’ımızda insanlığı etkileyen başlıca olaylar bilgisi.
17. Dünya’ımızda insanlığı etkileyen başlıca olayların önemini kavrayabilme.
18. 20. yüzyılda bilim ve teknolojiye meydana gelen bazı önemli olayların insanlığa etkileri bilgisi.

ÜNİTE 5: TÜRKİYE’MİZ

1. “Türkiye’imiz” ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi.
2. Genel nüfus sayımı bilgisi
3. Genel nüfus sayımının sağladığı yaraların farkında oluş.
4. Yurdumuzda nüfusun genel dağılışı bilgisi.
5. Yurdumuzda nüfus dağılışını gösteren haritayı okuyabilme.
6. Kırsal yerleşim yerlerinden kentlere göçün nedenleri bilgisi.
7. Kırsal yerleşim yerlerinden kentlere göçün nedenlerini kavrayabilme.
8. Kent yaşamına uyum kurallarının farkında oluş.
9. Yurdumuzdaki nüfus artışının nedenleri bilgisi.
10. Yurdumuzdaki nüfus artışının sonuçlarını açıklayabilme.
11. Aile planlamasının önemini kavrayabilme.
12. Yurdumuzdaki nüfus kaybının nedenleri bilgisi
13. Yurdumuzdaki nüfus kaybının sonuçlarını açıklayabilme.
14. Yurdumuzdaki yerleşim yerleriyle ilgili sınıflamalar bilgisi.
15. Yurdumuzdaki yerleşim yerleriyle ilgili sorunlar bilgisi.
16. Yurdumuzdaki yerleşim yerleriyle ilgili sorunların giderilmesinin önemini kavrayabilme.
17. Yurdumuzdaki yerleşim yerleriyle ilgili sorunlara çözüm önerilerinde bulunabilme.
18. Yurdumuzdaki ekonomik hayatı oluşturan alanları tanıyabilme.
19. Yurdumuzdaki tarım bilgisi.
20. Yurdumuzdaki hayvancılık bilgisi.
21. Yurdumuzdaki su ürünleri bilgisi.
22. Yurdumuzdaki orman ürünleri bilgisi.
23. Yurdumuzdaki madenler ve enerji kaynakları bilgisi.
24. Yurdumuzdaki sanayi bilgisi.

25. Yurdumuzdaki ulaşım bilgisi.
26. Trafik kazalarının topluma verdiği zararların farkında oluş.
27. Yurdumuzdaki iletişim bilgisi.
28. Yurdumuzdaki turizm bilgisi.
29. Turizmin ülke ekonomisine katkılarını kavrayabilme.
30. Eğitimin toplumun sağlıklı gelişmesindeki yerini ve önemini kavrayabilme.
- 31.Sporun bir toplumun sağlıklı gelişmesindeki yerini ve önemini kavrayabilme.
32. Sportif faaliyetlere katılmaktan zevk alış.

4. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Üniteleri ve Dağılımları

ÜNİTELER	Amaç sayısı	Öngörülen ders saati	Oran %
Ünite 1: TÜRKİYE’NİN COĞRAFİ BÖLGELERİ	25	24	22
Ünite 2: İSTANBUL’UN FETHİ VE SONRASI	11	18	18
Ünite 3: AVRUPA’DA YENİLİKLER	5	9	8
Ünite 4: 17. ve 18. YY.’LARDA OSMANLI DEVLETİ	8	12	11
Ünite 5: 19. ve 20. YY.’LARDA OSMANLI DEVLETİ	10	12	11
Ünite 6: OSMANLI KÜLTÜR VE UYGARLIĞI	4	9	8
Ünite 7:YURDUMUZUN KOMŞULARI VE TÜRK DÜNYASI	23	24	22
TOPLAM	86	108	100

5. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konuları

ÜNİTE : TÜRKİYE’NİN COĞRAFİ BÖLGELERİ

Konular:

- A- Coğrafi Bölge ve Bölüm
- B- Türkiye’nin Coğrafi Bölgeleri
- C- Türkiye’nin Stratejik Durumu

ÜNİTE 7 :YURDUMUZUN KOMŞULARI VE TÜRK DÜNYASI

Konular:

- A- Yurdumuzun Komşuları

B- Türk Dünyası

C- Ulusal ve Uluslar Arası Kuruluşlar

6. 7. Sınıf Coğrafya Konuları Özel Amaçlar

ÜNİTE 1: TÜRKİYE’NİN COĞRAFİ BÖLGELERİ

1. “Türkiye’nin coğrafi bölgeleri” ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi.
2. Türkiye’nin coğrafi bölgelerini oluşturan etmenler bilgisi.
3. Türkiye’nin coğrafi bölgeleri ile ilgili sınıflamalar bilgisi.
4. Karadeniz Bölgesi bölümlerinin özellikleri bilgisi.
5. Karadeniz Bölgesi bölümlerinin özelliklerini kavrayabilme
6. Karadeniz bölgesini gösteren haritayı okuyabilme.
7. Marmara Bölgesi bölümlerinin özellikleri bilgisi.
8. Marmara Bölgesi bölümlerinin özelliklerini kavrayabilme
9. Marmara bölgesini gösteren haritayı okuyabilme.
10. Ege Bölgesi bölümlerinin özellikleri bilgisi.
11. Ege Bölgesi bölümlerinin özelliklerini kavrayabilme
12. Ege bölgesini gösteren haritayı okuyabilme.
13. Akdeniz Bölgesi bölümlerinin özellikleri bilgisi.
14. Akdeniz Bölgesi bölümlerinin özelliklerini kavrayabilme
15. Akdeniz Bölgesini gösteren haritayı okuyabilme.
16. Güneydoğu Anadolu Bölgesi bölümlerinin özellikleri bilgisi.
17. Güneydoğu Anadolu Bölgesi bölümlerinin özelliklerini kavrayabilme
18. Güneydoğu Anadolu Bölgesini gösteren haritayı okuyabilme.
19. Doğu Anadolu Bölgesi bölümlerinin özellikleri bilgisi.
20. Doğu Anadolu Bölgesi bölümlerinin özelliklerini kavrayabilme
21. Doğu Anadolu Bölgesini gösteren haritayı okuyabilme.
22. İç Anadolu Bölgesi bölümlerinin özellikleri bilgisi.
23. İç Bölgesi bölümlerinin özelliklerini kavrayabilme
24. İç Anadolu Bölgesini gösteren haritayı okuyabilme.
25. Türkiye’nin coğrafi bölgelerini gösteren haritayı okuyabilme.

ÜNİTE 7: YURDUMUZUN KOMŞULARI VE TÜRK DÜNYASI

1. “Yurdumuzun Komşuları ve Türk Dünyası” ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi.
2. Yurdumuzun Komşularını tanıyabilme.
3. Yurdumuzun Komşularının coğrafi özellikleri bilgisi.
4. Türklerin komşu ülkelerdeki nüfus varlığının farkında oluş.
5. Türkiye'nin komşu ülkelerle olan sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerini açıklayabilme.
6. Bağımsız Türk Cumhuriyetlerini tanıyabilme.
7. Bağımsız Türk Cumhuriyetlerinin coğrafi özellikleri bilgisi.
8. Bağımsız Türk Cumhuriyetleri ile olan sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerini açıklayabilme.
9. Asya'da Türklerin yaşadığı başlıca diğer ülkeleri tanıyabilme.
10. Asya'da yaşayan Türklerin nüfus varlığının farkında oluş.
11. Asya'da Türklerin yaşadığı özerk cumhuriyetleri tanıyabilme.
12. Asya'da özerk cumhuriyetlerde yaşayan Türklerin nüfus varlığının farkında oluş.
13. Avrupa'da Türklerin yaşadığı başlıca ülkeleri tanıyabilme.
14. Avrupa'da Türklerin yaşadığı başlıca ülkelerin coğrafi özellikleri bilgisi.
15. Avrupa'da yaşayan Türklerin nüfus varlığının farkında oluş.
16. Türkiye'nin, Avrupa'da Türklerin yaşadığı başlıca ülkelerle olan sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerini açıklayabilme.
17. Türkiye dışındaki vatandaşlarımızın yaşadığı ülkeleri tanıyabilme.
18. Uluslar arası kuruluşlar ile ilgili kısaltmalar bilgisi.
19. Ulusal kuruluşlar bilgisi.
20. Uluslar arası kuruluşlar bilgisi.
21. Uluslar arası kuruluşların önemini kavrayabilme.
22. Ulusal, resmi ve gönüllü yardım kuruluşlarını tanıyabilme.
23. Uluslar arası, ulusal resmi ve gönüllü yardım kuruluşları arasındaki planlama ve iş birliğinin önemini kavrayabilme.
24. Türkiye'nin üyesi olduğu uluslar arası kuruluşlar bilgisi.

25. Uluslar arası kuruluşlar ile Türkiye arasındaki ilişkiyi kavrayabilme.³²

Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 30.06.2005 gün ve 188 sayılı kararı ile kabul edilen yeni “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı” İlköğretim okullarının 6 ve 7. sınıflarında okutulmakta olan sosyal bilgiler dersi müfredatında ve öğretim yöntemlerinde değişiklikler içermektedir. Bu karar 2005 yılının ağustos ayında yayınlanan 2575 sayılı Tebliğler Dergisi ile yürürlüğe konulmuştur.³³

V. COĞRAFYA ÖĞRETİMİNDE İLKE, YÖNTEM VE TEKNOLOJİ

A) COĞRAFYA EĞİTİMİNİN İLKE VE YÖNTEMLERİ

1. Başlıca Öğretim İlkeleri ve Coğrafya Öğretimi

Öğretim ilkesi, eğitim öğretim sırasında devamlı göz önünde bulundurulması gereken, ona zıt iş yapılmasına müsaade edilmeyen prensiplerdir. İlkeler konu ve yöntem seçiminde etkili olur. Bir öğretim sisteminde yer alan çeşitli derslerin gerek ders konularının seçilip ders kitaplarının yazılmasında gerekse o dersin sınıflarda öğretmenler tarafından işlenmesinde esas alına başlıca öğretim ilkeleri şunlardır:

a) Çocuğa Görelilik (Öğrenciye Görelilik) İlkesi

Ders programının hazırlanmasında veya dersin işlenmesinde öğrencinin fizyolojik ve psikolojik özelliklerinin, bireysel farklılıklarının esas alınmasıdır. Eski öğretim sisteminde konuların seçimi ve işlenişi, tamamen yetişkinlerin isteklerine göre yapılır, sınıfta da öğretmen merkezli bir ders işlenişi sergilenirdi. Bu ilke esas alındığında ise, gerek konu seçim ve işlenişinde gerek okul binası, sınıftaki oturma düzeni, ders kitabı ve diğer ders malzemeleri ve dersin işlenişi sırasında “öğrenci merkezli” bir öğretim ortaya çıkmıştır.

Bu ilkeye “çocuğa uygunluk” veya öğretimi “bireyselleştirme” ilkesi de denir. Çocuk bir yetişkin olarak, hatta yetişkinin küçük bir modeli olarak düşünülmemeli; fizyolojik ve psikolojik olarak tamamen kendine has bir birey olarak görülmemelidir.

³² M.E.B, *İlköğretim Okulu Ders Programları*, İstanbul, 2001, s.11- 36

³³ M.E.B, Tebliğler Dergisi, Ağustos 2005, S.2575

Bu çalışmalar içinden iki ilke ortaya çıkmıştır: öğretimde “seviyeye uygunluk” ve “öğretimin bireyselleştirilmesi” ilkeleri.

Seviyeye uygunluk ilkesi, bir yaş grubundaki öğrencilerin aynı gelişim seviyesinde bulunacakları, benzer ruhsal özellikler gösterecekleri varsayımına dayanır. Ders sınıfın ortalama seviyesine göre düzenlenir. Bu seviyenin altında ve üstündeki öğrencilerin dersin dışında kalma tehlikesi vardır. Ayrıca bu ilkenin mükemmel işleyebilmesi için, aynı yaş grubundaki öğrencilerin bilgi ve beceri düzeylerinin de birbirine eşit olması gerekir.

Öğretimin bireyselleştirilmesi ilkesi aynı yaş grubunda da olsalar her öğrencinin yeteneklerinin, zekâlarının, ilgi ve eğilimlerinin, çalışma istek ve gayretlerinin farklı olduğu varsayımına dayanır. Öğretim organizasyonunu tek tek öğrencilerle daha iyi ilgilene bilecek, onların bireysel çalışmalarını değerlendirebilecek şekilde yapabilirsek, öğretim içten farklılaştırılmış olur ve her öğrenci kendi zeka, yetenek, ilgi ve çalışma temposuna göre diğer öğrencileri rahatsız etmeden ilerlemiş olur. Dışsal farklılaştırma, yani aynı yaş grubundaki öğrencileri başarılarına göre A, B, C gibi gruplara ayırma hem seçmenin sağlıklı yapılmaması hem de ruhsal dengenin çok hassas olduğu bir zamanında öğrenciler arasında bu tür ayrımlar yapmanın tehlikeleri açısından pek uygun değildir.

b) Açıklık İlkesi

Öğretim konuları ve öğretmenin kullanacağı yöntem ve teknikler ne kadar çok duyu organını etkilerse öğretimde açıklık da o derece artar. Öğrenci derste işlenen tüm konuları somut olarak görebilmeli; bu mümkün olmuyorsa resmini, sesini, grafiği, modeli v.s. görsel-işitsel olarak algılayabilmelidir. Eğer öğretmen sadece sözel anlatıma dayalı olarak ders işliyorsa, öğrencinin anlayacağı kelime ve cümle yapıları ile son derece açık ve anlamlı bir ders işlemelidir. Ayrıca soru-cevap, tartışma, jest-mimik, canlandırma gibi teknikleri kullanarak öğretimde açıklık ilkesine uyulabilir.

c) Bilinenden Bilinmeyene İlkesi

Ders kitabı hazırlanırken ve sınıfta ders anlatılırken, öğrencinin o zamana kadarki bilgi ve tecrübelerinden hareket ederek, yeni bilgi ve tecrübelerin bunlar üzerine

kazandırılması çok daha kolay olacaktır.³⁴ Çünkü çocuk yeni bir şeyi önceden öğrendikleriyle yani bildikleriyle bağlantı kurarak daha iyi öğrenir. “ Bir öğretmen derse kendinin ne bildiğiyle değil öğrencinin ne bildiğiyle başlamalıdır” sözü bu ilkeye öğretimde uyulması gerektiğine dikkati çekmektedir. Kısaca öğretimde, bilinenlerden bilinmeyenlere (yeni öğrenilecek bilgi ve becerilere) doğru düzenli bir sıra izlenmelidir.

d) Somuttan Soyuta İlkesi

Açıklık ilkesinde de belirtildiği gibi öğrenme etkiliğine bütün duyu organlarını katmak öğrenmenin temel şartlarından biridir. Yani elle tutulan, gözle görülen, parçalara ayrılarak incelenen varlık ve konuların daha iyi öğrenildiği ve bu şekilde öğrenilenlerin uzun süre unutulmadığı bilimsel bir gerçektir. Hangi yaşta olurlarsa olsunlar bu bütün insanlar için geçerlidir.³⁵ İnsan her zaman somut olarak gördüğü, algıladığı şeyleri, onların soyut kavramlarla anlatılmasından daha kolay öğrenir. Çocukluktan itibaren zihin gelişimi somuttan soyuta doğru olmaktadır. Bu nedenle, öğrenci mümkünse ders konusu olan eşya ve nesnelere doğrudan karşı karşıya getirilmeli; bu mümkün olmadığı zaman o nesne veya olayın modeli, fotoğrafı veya başka bir simgesi gösterilmelidir. Özellikle ilköğretim öğrencilerinde, gözle görüp eliyle tuttuğu gerçek eşyalar daha anlamlıdır.

e) Tasarruf (Ekonomi) İlkesi

Her türlü eğitim öğretim faaliyetini en az zaman, en az emek ve enerji sarf edilerek, en yüksek verim elde edilecek şekilde düzenlenmelidir.³⁶

f) Hayata Yakınlık İlkesi

Okulun en önemli görevi ve amacı öğrencileri hayata hazırlamaktır. Bu bakımdan okulun öğrencilere uygun eğitim ve öğretim ortamı hazırlaması gereklidir. Okul hayatın bir parçası olmalıdır. Öğrenciler yeteneklerine göre zihinsel, bedensel ve sosyal etkinliklerde bulunmalıdırlar. Ders konuları, sorunlar, araçlar, örnekler, yakın çevreden ve hayattan alınmalı ve bunların hayati değeri olmalıdır. Sonuçlar hayata bağlanmalıdır.

³⁴ Mustafa ERGÜN, Ali ÖZDAŞ, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Yayınevi yk., İstanbul, 1997, s.5-7

³⁵ Savaş BÜYÜKKARAGÖZ, Cuma ÇİVİ, *Genel öğretim Metotları*, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1999, s.55,56

³⁶ ERGÜN, ÖZDAŞ, s.37

Çocuğun içinde bulunduğu zamanda ve ileride kendisine yararı olacak konuların öğretilmesi gereklidir. Gereksiz, kuru, ezbere bilgilerin modası geçmiştir. Bilgi ve beceriler hayatla olan ilgileri ölçüsünde yararlıdır.

Öğretilecek konular, kazandırılacak bilgiler ve beceriler anahtar niteliğinde olmalıdır. İkinci, üçüncü derecede olan bilgiler, gereğinde zaman içinde öğrencinin ihtiyaç, ilgi, yetenek ve seviyesine göre verilmelidir.³⁷

İlkokulun eğitim öğretim ilkelerinden biri şöyledir:

“Eğitim ve öğretimde hayatilik esastır. Öğrencinin okulda kazanacağı bilgi, beceri, alışkanlık ve davranışlar hayatla ilgileri derecesinde yararlı ve gereklidir. Buna göre, günlük çalışmaların hayatta karşılaşılabilecek ve yaşanan durumların esaslarını ve unsurlarını kapsamaları gerekir. Bunun içindir ki ders konuları ya doğrudan doğruya hayattan alınmalı veya sonuçları hayata bağlanmalıdır.”

Derslerle ilgili açıklamalarda da “hayatilik ilkesi”nin uygulanması istenmektedir. Bunlardan biri şöyledir:

“Sosyal bilgiler dersinde... öğrencilere gereksiz bilgi vermekten, özellikle ezberden kaçınılmalı, onlara günlük hayatlarında yararlı olacak bilgiler verilmelidir. Ünitelerin işlenişinde çocukların yalnız hafızalarına başvurulmamalıdır.”

g) Yakından Uzağa İlkesi

Bu ilke öğretimde ele alınacak konuların seçilmesinde ve işlenmesinde bulunulan yerden ve zamandan başlayarak gittikçe genişleyen bir şekilde uzağa uzak çevrelere geçilmesini öngörmektedir.

Yakın çevre çocuğun düşünce ve duygu hayatının kaynağını oluşturmaktadır. Çünkü çocuk küçük yaştan itibaren yakın çevredeki olay ve varlıklarla etkileşim içindedir. Bu etkileşim sonucunda çocuk yakın çevredeki olay ve varlıkları daha yakından tanıma ilgi ve isteği duymaktadır. Bu nedenle çocuk yakın çevresini daha iyi anlamaktadır.

Yakın çevre; öğrencinin yaşadığı yer olduğu için daha hayati, her gün yeni yeni yaşantıların kazanıldığı yer olduğu için daha aktüel, dağlarıyla, yollarıyla, ağaçlarıyla, binalarıyla daha somuttur. Ayrıca öğrendiklerinin kaynağı olduğu ve daha yakından tanındığı için de bilinendir. Bu özelliklerinden dolayı bu ilke; somuttan soyuta,

³⁷ İsmet KEMERTAS, *Uygulamalı Genel Öğretim Yöntemleri*, Birsen Yayınevi, İstanbul, 2001, s.55

bilinenden bilinmeyene ve hayatilik ilkelerine öğretimde uyulmasını sağladığı için mutlaka benimsenmesi ve uyulması gereken temel bir ilkedir.

Yakın çevre çocuğun doğup büyüdüğü evini, ailesini, mahallesini, okulunu, köyünü, kasabasını, ilçesini, ilini ve ülkesini kapsar. Yakın zaman ise, çocuğun içinde bulunduğu ve halen yaşadığı zamandır. Çocukta kronolojik anlamda zaman kavramı çok geç gelişmektedir. Sözelimi ilk ve ortaokuldaki tarih konuları bu psikolojik gerçek göz önünde bulundurularak okutulmalıdır. Bunun için tarih şeridi, temsil, film, çeşitli resimler vb. araç ve gereçlerden de faydalanılmalıdır. Ayrıca tarih derslerinde önceleri bugünden geçmişe doğru gidilmeli, yani yakın zamandan hareket edilmelidir. Yakın zamandan uzağa, yakın köy-kasaba-bölge-ülke çevresinden uzağa ilkesi birçok derste rahatlıkla kullanılabilir.³⁸

h) Basitten Karmaşığa

Bu ilke çocuğa görelilik, somuttan soyuta, yakından uzağa, bilinenden bilinmeyene ilkeleriyle de ilişkilidir. Çocuk için öğretmeye kolay olandan; somuttan, bilinenden, yakın olandan başlamak gerekir. Kolay, yalın olandan başlamak, çocuk anlayıp kavradıkça zor olana, karmaşığa doğru gitmek gerekir. Önce kroki, sonra plan, sonrada harita öğretilmesi gibi.³⁹

ı) Aktivite İlkesi (İş İlkesi)

Eski okul, belki dersleri ve konuları gereği, öğrenciyi derse katmayan, sadece öğretmenin anlattıklarını dinleyerek pasif olarak almaya çalışan bir konumda tutuyordu. Günümüzdeki öğretim faaliyetlerinde ise sadece dinleyerek anlamaya çalışan öğrenci yerine, derse aktif olarak katılan, soru soran, bazı konuları kendine özgü plan ve tekniklerle araştıran bulduklarını sistemli hale getirip düzenleyen, karşılaştırmalar yapan, gözleyen, düşünüp sonuç çıkaran ve bu şekilde derse katılan öğrenci istemektedir.

2. Başlıca Öğretim Yöntemleri Ve Coğrafya Öğretimi

Öğretim yöntem ve teknikleri, öğretim stratejilerinin yapı taşlarıdır. Bazı eğitimciler, öğretim yönteminin bir “öğretim tekniği” olduğunu savunurlarken, bazıları

³⁸ BÜYÜKKARAGÖZ, ÇİVİ, s.56,57

³⁹ Recep NAS, *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ezgi Yayınevi, Bursa, 2000, s.231

da tekniği daha geniş olan yöntemin içindeki bazı küçük işleri yapma yolu olarak anlarlar. Yani, bir yöntemin içinde çeşitli teknikler kullanılabilir. Bütün derslerde tek bir yöntem veya teknik kullanan öğretmen çok başarılı olamaz.⁴⁰

Coğrafya öğretiminde: 1) Direk yöntem ve 2) İndirek yöntem olarak iki öğretim yöntemi uygulanmaktadır. Direk yöntem coğrafik olguların derslik dışında incelenmesidir. Alan incelemeleri bu yöntemle örnek gösterilebilir. İndirek yöntem coğrafik imgelerin kültürlenmesiyle ilgilenmektedir. Bu yöntem öğrencinin gözlem sınırı dışında kalan yerlerin coğrafik gerçeği kavraması ya da grafiksel yorumlaması için coğrafik kavramları anlamasına yardım etmektedir. İndirek yöntem, harita ve resimler ya da örnek inceleme yoluyla uygulanmaktadır. Örnek inceleme yöntemi ilk elde gözlem yapılması mümkün olmayan yerlerin alan çalışması türünde incelenmesidir. Bu incelemede haritalar istatistikler, fotoğraflar söz konusu yerde yaşayan gerçek kişilerin betimlemeleri kullanılmaktadır.

Diğer bir yöntem coğrafya oyunlarıdır. Bu yöntemlerin uygulanmasıyla coğrafya sadece ders kitabından öğrenilen bir konu olmaktan çıkmakta ve öğrencinin sürece aktif olarak katılımını sağlamaktadır.⁴¹

Yöntemler, öğretimi yapılacak derse ve konuya göre değişir. Bu sebeple öğretimde genel öğretim yöntemlerinin dışında bir de özel öğretim yöntemleri vardır. Öğretmenler coğrafya öğretiminde başlıca şu yöntem türlerinden de yararlanmaktadır: Anlatım, Soru- Cevap, Problem Çözme, Gösteri, Gezi- Gözlem ve İnceleme, İş Yöntemi, Tartışma ve Deney Yöntemleri.

Bu yöntemler ve yöntemlerin coğrafya öğretimindeki yeri üzerinde durulacak olursa;

a) Anlatım (Takrir) Yöntemi:

Bir konuşmacıdan çok sayıda konuşmacının yararlanmasını sağlayan tekniktir. Uzun bir tarihi geçmişe sahip olan bu öğrenme tekniği iki bin yıl kadar bir süre varlığını sürdürmüştür. Bu dönemde sadece okullarda değil toplumsal etkinliklerin büyük bir bölümünde vazgeçilmez konuşma ve öğretim yolu olarak kabul görmüş ancak zamanla bu önemini kaybetmiştir.⁴² Bugün anlatım yöntemi ile öğretmenlerin sahip oldukları çok

⁴⁰ ERGÜN, ÖZDAŞ, s.37

⁴¹ Cevat ALKAN, Mehmet KURT, *Özel Öğretim Yöntemleri*, B.2, Anı Yayıncılık, Ankara, Tar. Yk, s.99

⁴² Mürüvvet BİLEN, *Plandan Uygulamaya Öğretim*, B.5, Anı Yayıncılık, Ankara, 1999, s.90

miktarda bilgiyi sınıfta pasif alıcı konumundaki çok sayıda öğrenciye aynen aktarmaları kastedilir. Klasik bir öğretim yöntemi olan anlatım yöntemi, eğitimde öğretmen merkezli bir anlayışı temsil eder. Nitekim denilebilir ki, anlatım yöntemi öğretmeni “bir anlatıcı”, öğrenciyi de bilgilerin “pasif bir alıcısı” olarak algılar.

Anlatım yöntemine, daha çok belli bir konu ile ilgili bilgi aktarırken, belli bir konuya giriş yaparken ya da belli bir konuyu özetlerken başvurulmaktadır.⁴³ Derslerde verilecek sözel bilgiler, kavramlar ve ilkeler anlatım yöntemi ile kazandırılabilir. Hele grup büyük anlatılacak kavram ve ilkeler soyut ise, anlatım yöntemini kullanma zorunluluğu artar. Anlatım yönteminde karşılaşılabilecek sorun, öğrencinin dikkatini toplayabilmektir. Öğrencilerin dikkatini yoğunlaştırma süresi üzerine yapılan araştırmalara göre bir ders süresince konuştuğunuzda öğrencinin dikkatini tümüyle toplamanız mümkün değildir. Çünkü küçük öğrenciler için bu süre 10 dakikaysa, biraz daha büyük öğrenciler için 15 dakikadır.⁴⁴

Buna göre anlatım yönteminin kullanımında dikkat edilecek hususlar şunlardır:

1. Takrir kısa olmalıdır, 10 dakika en uygun süredir.
2. Takrir açık anlaşılır ve inandırıcı olmalıdır. En iyi planlanıp uygulanan takrir verilmek isteneni yeterli düzeyde kapsayandır.
3. Takrirden çeşitli görsel ve işitsel araçlardan yararlanılmalı, sadece düz anlatım yerine soru- cevap gibi çeşitli yöntem ve tekniklerde kullanılmalıdır.
4. Yeterli sayıda ve nitelikte örneğe yer verilmeli, örnekler ilgi toplar, dersi çekici ve ilginç kılar. Örnekler yaşamdan olmalı, gerçekçi olmalıdır. Öğrencilerin örnek vermesine olanak sağlanmalıdır.
5. Takrir çok sayıda konuyu içermeyip az sayıda önemli noktalara değinip birbiriyle olan ilişkileri vermelidir.
6. Önce ana konuların girişi yapılmalı, sonra bu noktalar (örnek, uygulama v.b. yollarla) genişletilmeli ve ana noktaları içeren bir özetle bitirilmelidir.

⁴³ Ahmet SABAN, *Öğrenme Öğretme Süreci Yeni Teori ve Yaklaşımlar*, B.3, Nobel Yayınevi, Ankara, 2004, s.248

⁴⁴ Birol VURAL, *Muhteva Dersleri İçin Özel Öğretim Uygulamaları*, Hayat Yayınevi, İstanbul, 2004, s.190

b) Soru- Cevap Yöntemi:

Soru- cevap tekniği, sınıf etkinliklerinde soru sorulması ve cevap verilmesi yoluyla tartışmanın yürütüldüğü bir öğretme tekniğidir. Bu teknik düşünmeyi ve konuşmayı özendirme bakımından oldukça önemli bir tekniktir.⁴⁵ Anlatım yöntemiyle konunun esasları belirtildikten sonra, öğretmen öğrencilerin derse katılımını sağlamak için, çevreden örnekler vererek ve güncel olayları anımsatarak soru- cevap yöntemi ile de dersi işlemeye özen göstermelidir. Örneğin, Türkiye'nin nüfusu, nüfus dağılışı belirtildikten sonra, soru- cevap yöntemi ile konunun tartışılması sağlanmalıdır. Enerji konusunda Türkiye'nin tükenen ve tükenmeyen enerji kaynakları ve bunların potansiyeli hakkında bilgi verildikten sonra, enerji kullanımında tasarruf fikri soru ve cevaplarla işlenmelidir. Böylece,

- Öğrencilerin dinleme ve konuşma yeteneklerinin geliştirilmesi,
- Öğrencinin düşünme yeteneğinin güçlendirilmesi,
- Öğrencinin konu ile ilgili olarak merak, ilgi, beceri, bilgi ve tutumlarının öğrenmeye yardımcı olması,
- İşlenmiş konuların tekrar edilmesi sağlanmış olacaktır.⁴⁶

Ancak soru yönteminin öğretme öğrenme sürecinde daha etkili olabilmesi için öğretmen soru sorarken bazı teknik kurallara uymalıdır. Bu kurallar değişmez kurallar olmayıp, öneri kurallardır. Önerilen bu kuralları şöyle sıralayabiliriz:

1. Cevabı verecek belirli bir öğrenci seçmeden önce, soru bütün sınıfa yöneltilmelidir. Böylece tüm sınıfın dikkati konuya çekilir ve herkes kafasında geçici bir cevap hazırlar.

2. Sorular, sınıftaki öğrenciler arasında mümkün olduğunca eşit olarak dağıtılmalıdır. Derse genel katılım, en fazla etki sağlayan yoldur.

3. Cevapların hazırlanabilmesi için yeterli zaman bırakılmalıdır.

4. Soru, cevabı öğrenciye telkin etmeyecek biçimde sorulmalıdır. Sorular istenilen cevabı belli etmemelidir.

5. Sorular, eksen görevi görecek düşünceler etrafında düzenlenmelidir. Kendi başlarına ne kadar değerli olurlarsa olsunlar, dağınık ve birbiriyle ilişkisi bulunmayan

⁴⁵ BİLEN, s.92-140

⁴⁶ ALKAN ve Diğerleri, s.59,60

bilgileri hedef tutma yerine, sorular temel bir düşünce ya da tezin geliştirilmesine hizmet etmelidirler.

6. Sorular ve cevaplar tekrarlanmamalıdır. Eğer öğrenci sorunun tekrarlanacağını bilirse, gereken ilgiyi göstermez. Bir öğrencinin soruyu iyi anlayamadığı durumlarda, başka bir öğrenciye sorulması uygundur. Öğrenciler sorulara verilen cevaplara da azami dikkat sarf etmelidirler.

7. Ara sıra sorular dikkatsiz olanlara da sorulmalıdır. Burada sorunun disiplin sağlayışındaki rolü karşımıza çıkıyor. Sorular ara sıra dikkatsiz olanlara sorulmak suretiyle, disiplinle ilgili bazı durumların ortaya çıkmasına neden olan dikkatsizliğin önüne geçilmiş olur.

8. Sorular güven veren bir huzur rahatlığında sorulmalıdır. Sorunun öğrenciye yöneltilmesinde öğretmenin takınması gereken tavır, öğrencinin sorunun cevabını verebilecek bir bilgi düzeyinde olduğunu öğrenciye hissettiren bir tavır olmalıdır. Bu şekilde öğrenci kendini güvende hissetmeli ve içinde var olan yeteneği dışa vurabilmelidir.

9. Öğretmen soru sorarken esnek olmalıdır. Dershanenin durumuna göre sorularını değiştirebilmeli ve ayarlayabilmelidir.⁴⁷

c) Problem Çözme Yöntemi:

Problem çözme John Dewey'nin geliştirdiği "bilimsel yöntem" in eğitime uyarlanmış biçimidir. Problem çözme akla yaratıcılığa dayalı bir işlemdir. Bu yolla ilişkiler belirlenir, yeni ilişkiler kurulur, sonuç çıkarılır, genellemeler yapılır. Eğitilmiş birey karar vermeli, bilgi üretmeli sorun çözmelidir. Sunuş yoluyla çocuk bilgi öğrenirken, bu yöntemle öğrenmeyi öğrenir. Bir başka deyişle, bu yöntemi uygulayan çocuk bilgilerini kullanmayı öğrenir, Problem çözme becerisini geliştirir.⁴⁸ Bütün ilimlerde olduğu gibi, coğrafya eğitiminde de yöntemin büyük rolü vardır. Ancak ne yazık ki, coğrafya araştırmaları ve eğitiminde dikkatle uygulanması gerekirken, çoğu kimse tarafından ilmin bu yönü anlaşılmadığından, halen bazı aydınlar bile coğrafya ilmine ülke adı, kent, ırmak, dağ, adı ezberleten bir ilim saymaları gibi ampirik (bilimsel dayanağı olmayan) bir görüş, bu güçlükten yani orta öğretimdeki eksik coğrafya

⁴⁷ Muhsin HESAPÇIOĞLU, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, Beta Yayıncılık, B.5, İstanbul, 1998, s.183,184.185

⁴⁸ NAS, s.126

bilgilerinden kaynaklanmaktadır. Oysa problem yöntemi, coğrafya eğitiminde de uygulama alanı olan bir yöntemdir.

Yöntemin özü John Dewey'in problem çözme yöntemi olan, beş aşama esasına dayanmaktadır. Bunlar;

- a) Problemi tanıma aşaması,
- b) Geçici varsayım oluşturma aşaması,
- c) Veri toplama ve değerlendirme aşaması,
- d) Sonuca varma aşaması,
- e) Sonuçların denenmesi aşamasıdır.

Problem çözme yönteminin uygulanması; tümevarım, tümdengelim, analiz ve sentez uygulanmasına dayanmaktadır.⁴⁹

d) Gösteri (Demonstrasyon) Yöntemi:

Gösteri yöntemiyle bir öğretmenin (ya da bir uzmanın) öğrencilerin önünde bir şeyin nasıl yapılacağını açıklaması ve uygulamalı olarak göstermesi kastedilir. Gösteri yönteminin temel amacı, öğrencilere bir şeyin ustaca ve en uygun bir şekilde nasıl yapılacağını öğretmektir. Bu nedenle gösteri yöntemi ile bir olay veya olgu açıklanırken, gösterinin amaçları öğrencilere açıklanmalı, gösteri sırasında hem görsel hem de sözel iletişimin birlikte kullanılmasına özen gösterilmeli ve gösteri sonunda da sınıftaki her öğrenciye gösteriyi uygulama fırsatı tanınmalıdır.

e) Gezi- Gözlem Ve İnceleme Yöntemi:

Bu yönteme gözlem gezisi yöntemi de denir. Gözlem gezisi yöntemiyle belli öğretim amaçlarının karşılanabilmesi için önceden hazırlanmış bir plan çerçevesinde belli olayların veya durumların gerçek dünyada incelenmesine yönelik olarak gerçekleştirilen bütün faaliyetler kastedilir. Geziler eğitim açısından ilginç yerlere (örneğin, fabrika, müze, kütüphane, sanat galerisi, dağlık veya ormanlık bölgelere) okul tarafından düzenlenir. Ancak gezi yönteminin bazı önemli sınırlılıkları vardır, bunlar; gezi sırasında kaza ve tehlikelerle karşılaşma ihtimali, bazı gezilerin pahalıya mal olması, gezi sırasında zaman zaman disiplin problemlerinin yaşanması ve gezi iyi planlanmazsa zaman, emek ve para israfına neden olmasıdır. Dolayısıyla yöntemin

⁴⁹ DOĞANAY, s.162,163

başarılı olabilmesi için, öğretmenin gezilecek veya gözlem yapılacak yerler hakkında bir ön inceleme yapması, harcanacak zamanın, paranın ve emeğin değmesi açısından çok önemlidir.

Gözlem gezisi üç önemli aşamadan oluşur:

a. Gözlem öncesi planlama: Gezinin amacı, gezi yeri, zamanı, gezi yerine nasıl gidileceği ve gezi sırasında nelerin gözleneceği önceden planlanmalı öğrencilere bildirilmelidir.

b. Geziyi gerçekleştirme: Gözlem gezisi çeşitli yerlere düzenlenen sadece basit bir ziyaret olarak değil, öğrenme amaçlı yapılan bir faaliyet olarak algılanmalı ve gerçekleştirilmelidir.

c. Gözlem sonrası değerlendirme: Gezi sonrasında öğrencilerin gerçekleştirdikleri gözlemleri anlatan bir rapor, gördükleri yerler ve olaylar hakkında bir tartışma veya gezi izlenimlerini anlatan bir kompozisyon gibi projeler öğrencilerin gezi etkinliklerini daha kalıcı kılacaktır.⁵⁰

Gezi yöntemiyle derste teorik olarak anlatılan konular daha anlamlı hale gelir. Örneğin “erozyon” konusu işlenirken sel baskınlarından korunmak için çevrede bulunan set baraj ve göletler ile su savaklarından birine bir gezi düzenlenir. Burada çalışan bir yetkiliden tesisin ne işe yaradığı konusunda öğrenciler bilgi alır. Tesisin çalışmasını gözlemler ve durumu yerinde incelerler.⁵¹

f) İş yöntemi: Bu yöntem yapılarak yaşayarak öğrenme yöntemi de denir. Eğitimde iş yöntemi sistemli, faaliyetleri ifade eder. Yöntem ya bedensel ya da zihinsel iş biçiminde uygulanır. Bir kitabı okuyup özetini çıkarmak, sınavlara hazırlanmak, harita çizmek bu yöntem örnek olarak verilebilir.⁵²

g) Tartışma yöntemi: Tartışma iki ya da daha çok kişinin belirli bir konuya, soruna ilişkin düşünce alışverişinde bulunmasıdır. Soru-yanıt nasıl düz anlatımı zenginleştiriyorsa tartışmada soru-yanıtı zenginleştirmektedir.⁵³

⁵⁰ SABAN, s.268-272

⁵¹ VURAL, *Muhteva Dersleri İçin Özel Öğretim Uygulamaları*, s.201

⁵² DOĞANAY, s.172

⁵³ Kamuran ÇİLENTİ, *Eğitim Teknolojisi ve Öğretim*, Yayınevi yk., Ankara, 1988, s.57

Düz anlatımda yalnızca öğretmen öğrenciye soru sorabilirken, soru-cevap yönteminde öğrenci de öğretmene soru sorabilir. Tartışma yönteminde ise öğrenci hem diğer öğrencilere hem de öğretmene soru sorabilmektedir.⁵⁴

Bu yöntem, öğrencilerin problem çözme, yeni kavramları kullanma, eski bilgileri yeni durumlara uygulama, eleştirici düşünme becerilerinin geliştirilmesinde kullanılabilir.

Sınıf tartışması kullanılırken aşağıdaki hususlara dikkat edilmesi gerekir.

1. Tartışma probleminin seçimi: Tartışma problemi seçilirken öğrencilerin ilgi ve tutumları ile konuyla ilgili ön bilgileri göz önünde bulundurulmalıdır. Konu öğrenciler için ilgi çekici olmalı ve tartışmaya karşı güdülenmelidir. Bunun yanı sıra problem cümlesinin açık olması, konuyu tam olarak belirtmesi, konuyu sınırlayabilmesi gerekir.

Aşağıda coğrafya konularıyla ilgili tartışılacak sorulara örnekler verilmiştir:

- Güneydoğu Anadolu Bölgemiz neden ekonomik yönden geri kalmıştır?
- Çevre kirliliğini önlemek için neler yapabiliriz?
- Ülkemizi turizm açısından nasıl tanıtabiliriz?
- Erozyonu önlemek için neler yapılabilir?

2. Tartışmayı yönlendirecek soruların belirlenmesi: Tartışma yönteminde öğretmen öğrencileri sorularla yönlendiremezse tartışmadan elde edilen sonuçlar hedefler doğrultusunda olmayabilir, konu dağılabilir. Bu nedenle öğretmenin tartışmayı yönlendirecek, açılış, gelişme ve kapanış bölümüyle ilgili anahtar soruları önceden hazırlamış olması gerekir.

3. Araç ve tekniklerin belirlenmesi: Tartışma süresince birçok öğretim araç ve tekniklerinden yararlanılabilir. Bu amaçla tartışmadan önce probleme uygun dramatizasyonlar yapılabilir, sergiler ve yakın çevre gezilebilir, yazılı materyaller okunabilir, film izlenebilir. Bu tür etkinlikler öğrencilerde ortak yaşantı oluşmasını sağlar ve tartışmaya katılımı artırır.

4. Tartışmanın yapılacağı fiziksel ortamın düzenlenmesi: Tartışmanın yapılacağı fiziksel ortam ve öğrenci sayısı tartışmanın niteliğini etkiler. Çok kalabalık gruplarla tartışmalar bazı öğrencilerin tartışma dışında kalmasına neden olur.

⁵⁴ NAS, s.150

Tartışma ortamında sağlıklı iletişim kurulmasında öğrencilerin birbirlerini görmeleri önemli rol oynar. Bu nedenle öğrencilerin daire ya da yarım ay biçiminde oturmasının sağlanması gerekir.

5. Değerlendirme: Tartışma sonunda, tartışma öğretmen ya da öğrenciler tarafından değerlendirilmeli ve sonucu özetlenmelidir.⁵⁵

h) Deney: Deney yöntemi bilimseldir ve gözlemin ileri bir aşamasıdır. Deney daha çok laboratuvar yöntemidir. Deneyde koşullar hazırlanır, olay meydana getirilir. Koşulları hazırlanmış planlı amaçlı yapay olarak meydana getirilen bir gözlemdir.

Deney öğrenci etkinliğine yer vermesi bakımından ve kendi kendine öğrenmeyi sağlaması yönünden aynı zamanda bir iş yöntemidir. Bu yöntem öğrenciyi bilimsel açıdan düşündürür, yapmaya ve yaratmaya sevk eder. Kontrollü çalışma, düşünme ve tenkidi bir görüş kazandırır.⁵⁶

Deney yöntemi, coğrafya konularının öğretiminde pek uygulanamazmış gibi görünse de, bu düşünce doğru değildir. Çünkü deney, deney odasında (laboratuarda) yapılır, coğrafya ilminin deney odası da coğrafi yeryüzünün bütünü ya da arazidir. Deney yönteminin başlıca iki aşaması vardır: olayın oluşturulması ve gözlenmesi, coğrafya konularının öğretiminde deneyin bütünü değil fakat gözlem aşaması uygulanabilir. Bütün coğrafya olaylarını (kar, dolu, rüzgâr...) coğrafi yeryüzünde oluş halinde gözlemleyebiliriz ya da geçmişte olmuş olayların, şimdi arazide kanıtlarını gözlememiz mümkün olur.⁵⁷

B) EĞİTİM TEKNOLOJİSİ VE COĞRAFYA ÖĞRETİMİ

“Eğitim teknolojisi” kavramı eğitim yazınlığına (literatürüne) ilk kez 1960’ların ilk yıllarında Amerika Birleşik Devletleri’nde girmiş; sonra kısa zamanda Batı dünyasına ve öteki ülkelere yayılmıştır. Bu kavramın ülkemizde yayınlanan bir takım kitap ve makalelerle, kimi televizyon ve radyo konuşmalarında değişik anlamlarda kullanıldığı dikkati çekmektedir. Bugünkü anlamıyla eğitim teknolojisi, 1950’lerden önce olduğu ve günümüzde de ülkemizde birçok kimsenin sandığı gibi, Fiziksel

⁵⁵ ERDEN, s.115

⁵⁶ İsmet KEMERTAŞ, *Uygulamalı Genel Öğretim Yöntemleri*, Birsen Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul, 2001, s.177

⁵⁷ DOĞANAY, s.171

Bilimlerin ve onların teknolojilerinin eğitime uygulanması değil, Davranış Bilimlerine dayalı olarak gelişmekte olan Eğitim Bilimlerinin insanı yetiştirmeye yönelik teknolojisi olup, öğrencileri, eğitim programlarında belirlenmiş olan özel amaçlara ulaştırma süreciyle uğraşan bilim dalıdır.⁵⁸

Bugün, çağdaş teknolojinin sözü edilen ürünleri, eğitime ve öğrenme etkinliklerine önemli katkılar getirmekte, öğretmen ders kitabı ikilisinin yanında, sınıf içindeki çalışmalarda, çok ortamlı (multi-media) öğretimin sağlanabilmesi için gerekli olanakların ilgili hizmet kesimine iletilmesine çaba gösterilmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı İl Eğitim Araçları Donatım Merkez Müdürlükleri okulların eğitim aracı ve donatım hizmetlerini yürütmekle görevlidir.⁵⁹

Öğretimin her kademesinde öğrencileri derse motive etmenin ve kolay anlaşılabilirliği sağlamanın yolu, birden fazla duyu organına hitap eden eğitim araçlarını kullanmaktır. Araç-gereçler genellikle öğretimi desteklemek amacıyla kullanılırlar. İyi tasarlanmış ve yapılmış öğretim araç gereçleri öğretim sürecini zenginleştirir, öğrenmeyi artırır. Yeni öğretim ortamlarından gereği gibi yararlanabilmenin ve bunlardan etken bir teknoloji geliştirebilmek için önce bunların sağladığı yararların neler olduğunu bilmek gerekir.

1. Eğitim Teknolojisinin Yararları:

Üretken Eğitim ve Hızlı Öğrenme: Eğitim teknolojisinin geliştirdiği yeni ortam ve yöntemler öğrenme hızını artırır. Eğitim teknolojisi her ne kadar bu olanakları sağlıyorsa da öğretmen ve öğrenci bunlardan yararlanmak için gerekli bilgi ve beceriye sahip değilse, bu olanakları uygulamaya koyamaz. Yeni teknolojiler bütün potansiyeli ile uygulamaya konacaksa eğitim sisteminde yapısal değişikliklerin, öğretmenin görevleri, öğrenci işlevleri ve eğitim uygulamalarının yeniden düzenlenmesi zorunludur.

Soyut Şeyleri Somutlaştırmak: Araç- gereçlerin öğretme- öğrenme sürecindeki en önemli rollerinden biri fikirleri somutlaştırması, anlaması güç olgu ve olayları basitleştirmesidir.

Görsel gereçler bilinmeyen bir aracın nasıl görüldüğünün ve bilinen diğer şeylere göre ne kadar büyük olduğunun kavranmasına yardımcı olur. Görsel gereçler sözel

⁵⁸ ÇİLENTİ, s.26-30

⁵⁹ SÖZER, S.108

fikirlere daha kolayca hatırlanabilecek bir bağ kurulmasına hizmet eder, ikinci bir iletişim kanalı görevi görürler.

Araç- Gereçlerin İlgi Uyandırması: Çoğu sınıflarda yüz yüze sözel iletişim tek başına en çok kullanılan iletişim metodudur. Bu durumda, bilgilerin görsel/işitsel araç gereçler yoluyla sunulması, öğrencilerin ilgilerini çeker, duygusal tepkiler yaratarak motive eder.

Araç- Gereçlerin Zamandan Tasarruf Sağlaması: “Bir resim bin kelimeye bedeldir.” Resimler, grafikler, haritalar, modeller, filmler vs. ders ve tartışma sürelerinden tasarruf sağlar; öğrenciler daha kısa sürede daha etkili öğrenirler.

Güvenli Gözlem Yapma Olanığı Sağlamak: Hareketli resim projektörleri ve filmler özellikle sınıfa getirilmesi imkansız, doğrudan gözlenmesi tehlikeli ya da mümkün olmayan cisim, olgu, olay ve işlemlerin kolayca ve güvenli olarak işlenmesini sağlar.

Farklı Ders Saatlerinde Öğretmenin Paralel Ders Yapmasını Sağlamak: Bir derste üzerinde durmanız gereken bir konu, vurgulanması gereken bir nokta, mükemmel bir örnek başka derslerde hatırlanamayabilir. Bir tepegöz saydamı, önemli noktaları hatırlatır; bir video sunumu unutulmuş önemli bir noktayı güvenli bir şekilde vurgular; bir slayt sunusu her defasında aynı örneklerin verilebilmesini sağlar.

Öğrencilerin Bireysel İhtiyaçlarının Karşılmasına Yardımcı Olmak: öğrenciler farklı öğrenme stil ve ihtiyaçlarına sahiptirler. Öğrencilerin bazıları dinleyerek, bazıları görerek, bazıları okuyarak, bazı öğrenciler bilgiler farklı araç-gereçlerle sunulduğunda öğrenebilirler. Araç- gereçler öğrencilerin bireysel öğrenme durumlarına uygun öğretim kanallarını artırır.

Araç- Gereçlerin Tekrar Tekrar Kullanılabilirliği: etkili bir materyal zaman ve maliyetten tasarruf sağlar, materyali geliştirmek için harcanan zaman ve enerjiyi tekrarlama problemini de çözer.

İçeriği Basitleştirerek Anlaşılmasını Kolaylaştırmak: saydam veya slayt üzerinde çizgi resimler içeriği basitleştirerek öğrenmeyi kolaylaştırabilir. Dış sistemler ya da öğeler atılarak, öğrencilerin normalde görünmeyen iç parçaları görmeleri sağlanabilir. Aracın farklı çalışma biçimleri; sistemin alt unsurlarının birbirleriyle olan ilişkileri farklı renk sembol, ya da tekniklerle gösterilebilir. İyi bir gereç görülmeyecek

kadar küçük olan bir nesneyi büyütülmüş boyutta sunarak öğrenilmesini kolaylaştırabilir.⁶⁰

Öğretim sürecinde araç-gereçlerin etkili bir biçimde kullanılması son derece önemlidir. Nitelikli bir öğretmen, öğretim sürecini planlarken vereceği dersle ilgili olan görsel işitsel araçları önceden hazırlamalı, bu araçları nerede ve nasıl kullanacağını çok iyi planlamalıdır. Aksi halde araç-gereçler kullanım amacına hizmet etmemiş olur. Öğretmen araç-gereçleri seçerken aşağıda belirtilen noktaları dikkate alırsa, daha verimli ve etkili sonuçlar alabilir:

Araç ve gereçler;

- Öğrencilerin gelişim özelliklerine ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olmalıdır.
- Kazandırılması öngörülen hedef davranışları oluşturmalıdır.
- Sınıf içerisinde kullanıma elverişli olmalıdır.
- Konunun daha etkili bir biçimde sunulmasına olanak tanınmalıdır.
- Hangi koşullarda nasıl kullanılacağı belirtilmiş olmalıdır.
- Kolay taşınabilir, kullanılabilir ve ekonomik olmalıdır.⁶¹

2. Coğrafya Konularının Öğretiminde Kullanılan Materyaller ve Kullanım Alanları

İlk öğretim sosyal bilgiler derslerinde coğrafya konularının işlenişinde öğrenci aktivitelerini ön plana çıkararak dersin öğrenci merkezli olarak gerçekleştirilmesinde kavram ve genellemeler örnek, yazı ve gösterim tahtaları, kum masası, şekil, kroki, kartlar, resimler, fotoğraflar, afişler, haritalar, modeller, gazete kupürleri, koleksiyonlar, maketler, yansıtıcılar (tepegöz, slayt ve diğer projektörler), TV-video, bilgisayar ve gezilerle desteklenmelidir. Bu yaklaşım öğrencilerin güdülenmesini sağladığı gibi, öğrenmeyi somutlaştırır ve öğretme öğrenme sürecine çeşitlilik katar.

⁶⁰ Birol VURAL, *Eğitim - Öğretimde Teknoloji ve Materyal Kullanımı*, Hayat Yayınevi, İstanbul, 2004, s.41,42

⁶¹ Tanju GÜRKAN, Erten GÖKÇE, *Türkiye'de Çeşitli Ülkelerde İlköğretim*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1999, s.159

a) Hareketli Görsel Materyal

aa) Tepegöz Projektörü: Tepegöz projektörleri metin, çizim, grafik ve resim gibi önceden saydam bir materyal üzerine renkli ya da siyah beyaz olarak hazırlanmış bilgilerin ekrana büyütülerek yansıtılması için ya da ders sırasında doğrudan üzerine yazılıp çizilerek ve gerektiğinde silinerek saydam bir yazı tahtası gibi kullanılabilen çok yönlü bir araçtır.

Tepegöz projektörlerinin en önemli avantajlarından biri, öğretmene bu aracı kullanırken dersini sınıfı karartmasına gerek kalmadan, yüzü öğrencilere dönük olarak işleyebilmesine imkân tanınmasıdır. Bu durum öğrencilere kolayca not tutma; öğretmene de öğretim sırasında öğrencileri gözlemlene, öğrencilerle göz teması ya da sorular yoluyla doğrudan etkileşim kurma, öğrencilerin dikkatlerini ve öğretim akışını kontrol altında tutma olanağı sağlar.⁶²

ab) Slâyt Projektörü: 35 mm.lik slâyt göstericisi yaygın olarak kullanılan ve tepegöz ile benzer avantajlar sunan bir görsel- işitsel yardımcıdır. Tepegözden önemli bir farkı, slâyt göstericileri ile renkli imgelerin kullanılabilmesidir. Konuşmacı kendi slâytlarını hazırlayabilir ya da piyasada satılan hazır slâytları kullanabilir. Belli konuları veya işlemleri kapsayan slâytlar son yıllarda giderek artan bir sıklıkta klinik beceri eğitimi paketlerinin içinde yer almaktadır.

35 mm.lik fotoğraf makineleriyle çekilmiş renkli ya da renksiz filmlerin pozitif olarak banyo edilmiş ve 5×5 cm.lik karton ya da plastik çerçevelere yerleştirilmiş öğretim ve sunum amaçlı materyallere slâyt (Dia) adı verilir.

Bu slâytları perdeye yansıtmak için kullanılan araçlar da slâyt projektörü denir.⁶³

Slâytların avantaj ve dezavantajları: Slâyt projektörünün kullanımı ve slâytların hazırlanması, zor bir teknoloji uygulamasını gerektirmez. Öğrenmeyi çekici, zevkli hale getirmesi, öğrenme faaliyetini kolaylaştırması, eğitimi verilen konuyu ve konunun ait olduğu programı öğrencinin sevmesi gibi yararları söz konusu edilebilir. Öğrencileri derse motive etme, dikkatlerini canlı tutma, derse karşı ilgi uyandırma, gösteri yönteminin uygulanması anlamına gelmesi gibi üstünlük ve katkıları vardır. Görüntüler

⁶² Hali İbrahim YALIN, *Eğitim Teknolojisi Öğretim Tasarımı*, Pegem Yayıncılık, Ankara, Tar. Yk., s. 109

⁶³ VURAL, *Eğitim - Öğretimde Teknoloji ve Materyal Kullanımı*, s. 170

büyütülerek ekrana yansıtıldığından, fotoğraf olarak kaybolan ayrıntıların, büyütülmüş görüntülerde kolayca izlenmesi mümkün olur. Slaytların, maliyeti düşük ve kullanımları kolaydır, taşınmaları ve korunmaları da kolay olup, öğretmen tarafından o günkü konusu ile ilgili olan slaytların derse götürülmesi durumunda, önemsiz bir yük teşkil ederler.

Slâyt projektörlerinin, öğretmenin mesleki branşına ek olarak, ders araç ve gereçleri, bu arada slâyt projektörünün çalıştırılması ve fotoğrafçılık konusunda beceriler kazanmış olmasını gerektirmesi, slâytların hazırlanması, düzenlenmeleri, temizlikleri, monoton (hareketsiz) görüntüler oluşları gibi dezavantajları da vardır.

ac) Episkop Projektörü: Opak (saydam olmayan) gereçlerin (resim, yazı, grafik, fotoğraf)perdeye yansıtılmasına olanak veren araca episkop projektörü denir. Söz konusu bu gereçler episkop projektörü ile birkaç katı büyütülerek perdeye yansıtılır. Episkop projektörünün avantajları şunlardır: Resim, fotoğraf, yazı metni, grafik gibi saydam ders gereçlerini episkop projektörü ile dershanede kolayca perdeye yansıtıp eğitim ve öğretimi kolaylaştırabiliriz. Resim, fotoğraf, grafik gibi şekillerin büyütülerek başka bir yüzeye aktarılması olanağını sağlar. Tepegöz ve slâyt gibi iki önemli eğitim ve öğretim aracından yararlanmanın ilk koşulu amaca uygun saydamlar ve amca uygun slâytlar hazırlamaktır. Oysa episkop projektörü ile göstereceğimiz şekiller, örneğin kitaplardaki renkli fotoğraflar, grafikler, şekiller, atlaslardan haritalar, kartpostallar gibi hazır şekiller ve hazır gereçlerde olabilmektedir. Episkop projektörü ucuz ve kullanılışı kolaydır. Ancak episkop projektörlerinin bazı dezavantajları da vardır: Her şeyden önce bu araç tam olarak karartılmış bir dershanede net görüntü verir. Bu nedenle dershanenin yeterince karartılmasını sağlayacak önlemin, önceden alınmış olması gerekir. Ayrıca aracın taşınması zorluğu, çabuk ısınması ve görüntü göstermeye sık aralıklarla ara verilmesi gerekmektedir.⁶⁴

ad) Televizyon, Video: Televizyon eşya, olgu ve olayların küçük bir ekranda, iki boyutlu, sesli, siyah- beyaz ya da renkli görüntüler halinde gözlenmesini sağlar. Eğitim ortamında televizyondan daha çok video yardımıyla yararlanılabilir. Öğretmenler kendi olanakları ile televizyondan belgeselleri, eğitici değeri olan filmleri, TV programlarını,

⁶⁴ DOĞANAY, s.206,207

haberleri videoya kaydederek sınıf ortamına getirebilirler. Videoteybe alınan çeşitli eğitici televizyon programları ders saatlerinde televizyonda izlenebilir.

Televizyonun eğitim yönünden çeşitli yararları vardır: Video filmleri öğrenciyi güdülemek, bilgilendirmek, araştırmaya teşvik etmek ve tartışma başlatmak amacıyla kullanılabilir.⁶⁵ Sınıfa getirilmesi olanaksız cisim, olgu ve olayları olduğu gibi doğal ortamlarında gösterir ve duyurur. İlgı çekici ve sürükleyicidir. Öğrenmeye teşvik edicidir. Programı izledikten sonra öğrenciyi etkinliğe yöneltir. Uzun süre kalıcı yaşantılar sağlar. Bütün eğitim araçlarını ayrı ayrı ya da bir arada kullanabilir. Belli konularda yeni tutumların gelişmesini, eskilerinin ise değişmesini kolay ve çabuk olarak sağlayabilir. Ancak eğitim için önemli bir teknoloji olan televizyonun bazı sınırlılıkları vardır. Ekranın küçük, zamanın kısıtlı olması sınıflarda televizyonun kullanımını güçleştirebilir. Eğer televizyon programlarından yararlanılacaksa her öğrenci seviyesine uygun program bulmak güç olabilir. Bugünkü ekonomik koşullar, ülkemizde her sınıfa bir televizyon konulmasına olanak vermemektedir.⁶⁶

ae) Bilgisayar destekli eğitim: Bilgisayarların örgün eğitimde öğretme öğrenme süreçlerinde çeşitli amaçlar doğrultusunda kullanımı her geçen gün yaygınlaşmakta ve etkili olmaktadır.

Bilgisayarların öğretme öğrenme süreçlerinde en gelecek vaat edeni bilgisayar destekli öğretimdir. Bilgisayar destekli öğretim “öğrencinin bilgisayarla iki yönlü iletişimini sağlaması yoluyla, bilgisayarın öğretim sisteminin tamamlayıcı bir parçası olarak kullanılması” olarak tanımlanmaktadır.

Bilgisayar destekli öğretim, öğretimin niteliğinin artmasına çeşitli katkılar sağlamaktadır. Bu katkılardan bazıları şunlardır:

1. Her öğrenci kendi seviyesine ve hızına göre öğrenme ortamını ayarlayabilir.
2. Öğretme öğrenme süreçlerinde, ses, grafik, animasyon vb. unsurların kullanılabilirliği konuları ilgi çekici hale getirilebilir.
3. Öğrencilerin yanlışları sabırla düzeltilir ve öğrenci doğru etkinliklere yöneltilir.

⁶⁵ ERDEN, s. 199

⁶⁶ ÇİLENTİ, s. 74, 75

4. Bazı deneylerin gerçek ortamında yapılması tehlikeli ve pahalı olabilir. Ancak bu tür ortamlar bilgisayarlar aracılığıyla sanal olarak oluşturularak daha tehlikesiz ve uzun dönemde pahalı olmayan ortamlar elde edilebilir.⁶⁷

b) Hareketsiz Görsel Materyal

ba) Ders Kitapları: Ders kitapları, öğretim sırasında, öğrencilerin neleri öğrenebileceğini ve öğretmenlerin neleri öğreteceğini önemli ölçüde etkileyen bir kaynak olma özelliğini taşıdığı gibi, sınıf içi öğrenme öğretme etkinliklerine yönelik kararlar üzerinde de önemli etkilere sahiptir. Birçok öğretmen, dersin amaçlarını, öğrencilere uygulanacak testleri, öğretim stratejilerini, ödevleri vb. kullanılan ders kitaplarına göre belirlemektedir. Bu durum ders kitaplarının önemini daha da arttırmaktadır.⁶⁸ Bu nedenle ders kitapları içerik ve biçim bakımından bazı özelliklere sahip olmalıdır.

İçerik bakımından ders kitaplarında bulunması gereken özellikler: Bakanlığın hazırladığı programa uygun, bilimsel bilgilere dayalı, hedef kitlenin özelliklerine uygun, güncel bilgiler veren ve bilgilerin güncel yaşamla bağını kuran, yeni bilgiler sunan bir yapıda olmalıdır. Grafik, tablolar, fotoğraflar vs. yer almalıdır. Kitaptaki içerik öğrenme ilkeleriyle tutarlı olmalı, içerik basitten karmaşığa, somuttan soyuta, kolaydan zora doğru olmalıdır. Kitaplar rahatça kullanılabilir ve sağlam olmalıdır.

Biçim bakımından ders kitaplarında bulunması gereken özellikler: Yazı karakteri, harf büyüklüğü, cümlelerin kuruluşu açısından okunabilir olmalıdır. Renk biçim gibi özellikler ile içerikte yer alan sorular, ana başlıklar alt başlıklar, özetler, kavramların tanımı, örnek olay sunumları, grafikler değerlendirme çeşitleri vs. okunabilir, anlaşılabilir bir halde sunulmalıdır. Çocuğun düşünme becerileri ve sosyal becerilerini geliştirmelidir. Kavramların tanımı olayların açıklanması, ilkeler bunlarla ilgili örnek olaylar, olası çözümler vs. yer almalıdır. Soruların çeşitleri değişik olmalı, bilgi düzeyini ölçen sorular yanında kavrama uygulama vs. soruları da yer almalıdır. Olgularla ilgili sorularda günümüzle ilgili bağlantı sağlanmalıdır.⁶⁹

⁶⁷ KEMERTAŞ, s.177

⁶⁸ Abdullah KILIÇ, Serdal SEVEN, *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*, B.2, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2002, s.19

⁶⁹ Birol VURAL, *Eğitim - Öğretimde Teknoloji ve Materyal Kullanımı*, s.119,120

bb) Haritalar: Öğrenciler dünyayı öğrenmek için, haritaları kullanmak zorundadır; bunun başka yolu yoktur. Bunun bir coğrafya öğretmeni için ne anlama geldiğini şu şekilde açıklayabiliriz: Yeterince harita ve konuyla ilgili kaynaklar, öğrencinin kullanımına sunulmalıdır. Bu kaynaklar sadece öğrencilerle derste kullanırken değil, her zaman görüşe açık olmak zorundadır. Haritalar kolay referans kullanım ortamı yaratmak için, sınıfta en öne veya kenar duvarlara, görüşe açık şekilde yerleştirilmelidir. Yer küreleri de aynı şekilde sınıfta kolay görünür bir yerde olmalı ve öğrenciler sık sık bunların kullanımına yönlendirilmelidir. Haritalar, sosyal bilgiler dersinin verileceği laboratuvarların, ders salonlarının etkin bir parçası olmalıdır.⁷⁰ Aşağıda bunlara dâhil edilmesi gereken haritaların bir listesi yer almaktadır.

Sosyal bilgiler dersi coğrafya konularının işlenişinde kullanılacak haritalar:

Harita:	Kodu:
• Afrika Fiziki Haritası.....	45120
• Afrika Siyasi Haritası.....	45121
• Asya Fiziki Haritası.....	45130
• Asya Siyasi Haritası.....	45131
• Avrupa Fiziki Haritası.....	45125
• Avrupa Siyasi Haritası.....	45126
• Dünya Siyasi Haritası.....	45561
• Dünya Fiziki Haritası.....	45162
• Güney Amerika Fiziki Haritası.....	45170
• Kıbrıs Haritası	42580
• Kuzey Amerika Fiziki Haritası.....	45185
• Okyanusya Fiziki Haritası.....	45535
• Türkiye Fiziki Haritası.....	45201
• Türkiye Mülki İdare Bölümleri.....	45202
• Türkiye Tarım Ürünleri Haritası.....	45230 ⁷¹

⁷⁰ YÖK, DÜNYA BANKASI, *Sosyal Bilimler Öğretimi*, Ankara, 1997, s.7.13

⁷¹ M.E. B, *İlköğretim Okulu Ders Programları*, İstanbul, 2001, s.45

bc) Atlaslar: Dünyanın bütünü, kıtalar ve ülkelerin haritalarını içeren kitap ya da coğrafya, ekonomi, tarih, gökbilim... gibi bilimsel konularla ilgili dağılışları içeren haritalar ve levhalar bütünü atlas diye tanımlanır.

Her coğrafya öğretmeni, büyük atlaslardan birini el altında bulundurmalıdır. İlköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin mutlaka bir atlastan yararlanmaları gerekir.

bd) Küreler: Coğrafya konularının öğretiminde kullanılan başlıca materyallerden biri olan küre dünyanın milyonlarca kez küçültülmüş bir modeli anlamına gelir. Bugün ilköğretim ya da orta öğretim kurumlarımızda kullanılan eğitim amaçlı küreler siyasi ve fiziki küreler olarak ayıt edilebilirler. Bütün kürelerin ortak yönü, dünyanın güneş karşısındaki 23 derece 27 dakika eğimli hareket etmesini dikkate alarak, kürenin bu derecede eğimli bir eksen üzerine yerleştirilmesidir.

İlköğretim sosyal bilgiler dersi coğrafya konularının öğretiminde meridyen ve paraleller, kutup noktaları, yarım küreler, dünyanın eksenini çevresindeki dönüş hareketi, Güneş çevresindeki dolanım hareketi, gece ve gündüz oluşumu, mevsimlerin oluşumu, kara ve denizlerin yeryüzünde dağılışı gibi soyut ve anlaşılması zor konular, model olarak kürenin kullanılması yoluyla, öğrencilere daha kolay kavratılacak ve algılamalarına yardımcı olacaktır.⁷²

be) Grafikler: Grafikler karmaşık metinleri ve sayısal verileri özetlemek, öğrencilerin karşılaştırma yapmaları ve ilişkileri anlamalarına yardımcı olmak için kullanılır. Veriler grafik formunda tablo formuna göre daha hızlı yorumlanabilir. Grafikler ayrıca görsel olarak daha ilgi çekicidir. Bar, sütun, resim, dilim ve çizgi olmak üzere beş ana grafik türü vardır. Bar, dilim ve resim grafikleri “ne kadar” olduğunu, çizgi ya da yüzey grafikleri de “eğilimler ve dalgalanmaları” gösterir. Sütun grafikleri ise “karşılaştırmalarda” kullanılır.⁷³

VI. PROBLEM CÜMLESİ

Afyonkarahisar merkez ilköğretim okullarında 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler derslerinde coğrafya konularının öğretiminde karşılaşılan problemler nelerdir?

⁷² DOĞANAY, s.238-250

⁷³ YALIN, s.104

A) ALT PROBLEMLER

Afyonkarahisar merkez ilköğretim okullarında 2005–2006 eğitim öğretim yılında 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler derslerine giren öğretmenlerin:

1. İlköğretim Sosyal bilgiler dersi öğretim programıyla ilgili görüşleri nelerdir?
2. Ders kitaplarının yeterliliğine ilişkin görüşleri nelerdir?
3. Coğrafya konularının öğretiminde kullanılan araç gereçlerin kullanımı ve okullardaki mevcut durumuna ilişkin görüşleri nelerdir?
4. İlköğretim Sosyal bilgiler dersinde süre ile ilgili görüşleri nelerdir?
5. Sosyal bilgiler dersi coğrafya konularının öğretiminde kullandıkları yöntemler nelerdir?
6. Sosyal bilgiler derslerindeki uygulamaları nelerdir?
7. Sosyal bilgiler dersi öğretim programı, ders kitapları, araç gereç, süre, yöntem ve uygulamalarında; cinsiyetleri, mezun oldukları yüksek öğrenim kurumu, branşları, kıdemleri, aldıkları hizmet içi eğitim, mesleki yayınları takip etmeleri açısından anlamlı bir fark var mıdır?

B) ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırma ilköğretim II. kademe Sosyal Bilgiler derslerinde coğrafya öğretiminin amacına ulaşmasını engelleyen nedenleri tespit ederek öğretmenlerin bu problemleri ortadan kaldırmak için neler yapmaları gerektiğini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır.

C) ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Bu araştırma ile toplanan verilerin, veriler doğrultusunda elde edilen sonuçların ve çözüm önerilerinin sosyal bilgiler dersi coğrafya konularının öğretiminde karşılaşılan sorunların aşılmasında yardımcı olacağı ve daha sonra yapılacak olan bezer çalışmalara ışık tutacağı umulmaktadır.

D) SAYILTILAR

1. Öğretmenlerin anketleri hiçbir etki altında kalmadan içtenlikle cevapladıkları varsayılmıştır.
2. Veri toplama aracı için hazırlanan soruların sosyal bilgiler dersi coğrafya konularının öğretiminde karşılaşılan sorunları kapsadığı varsayılmıştır.

E) SINIRLILIKLAR

1. Araştırma Afyonkarahisar ili merkez ilçe ve merkez köylerinde görev yapan branş öğretmenleriyle yapıldığından dolayı örneklem grubu 74 sosyal bilgiler öğretmeniyle sınırlıdır.

2. Araştırmanın bulguları, veri toplama aracında yer alan 60 soru ile sınırlıdır.

3. Araştırma, kaynak araştırması olarak kaynakçada belirtilen kaynaklarla sınırlıdır.

F) TANIMLAR

İlköğretim okulları: Zorunlu eğitim çağındaki çocukların eğitim öğretim gördükleri kurum.⁷⁴ İlköğretim okulları, beş yıllık ilköğretim (I. Kademe) ve üç yıllık ortaokullardan (II. Kademe) meydana gelir.⁷⁵

Sosyal Bilgiler: Sosyal bilgiler; ilköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, Sosyal Bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı olarak tanımlanabilir.⁷⁶

Coğrafya: Coğrafya, coğrafi yeryüzü olayları arasındaki ilişkileri, bunların dağılışı düzeni ve bu dağılışı nedenlerini araştıran bilim dalıdır.⁷⁷

G) YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Sosyal Bilgiler Dersi ve Coğrafya Öğretimi ile ilgili birçok kitap, araştırma ve makale mevcuttur. Bu çalışmalar daha çok coğrafya öğretimi; coğrafi kavramların öğretimi, içerik, yöntem gibi çeşitli değişkenlerden biri göz önüne alarak hazırlanmıştır. Burada Sosyal Bilgiler ve Coğrafya Öğretimindeki sorunlar üzerinde duran bazı çalışmalar alınmıştır.

Ahmet Gürsoy, Türkiye’de Orta Öğretim Kurumlarında Coğrafya Öğretimi Sorunları ve Çözüm Önerileri adlı araştırmasında, coğrafya öğretimindeki sorunları eğitim ortamı, öğretim programları, öğretmen sorunu, ders kitapları ve araç-gereç yönünden ele almış ve şu sonuçlara ulaşmıştır.

⁷⁴ M.E.B., İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, Milli Eğitim Yayınları, 1997, s. 1

⁷⁵ Mehmet TAŞDEMİR ve Diğerleri, Milli Eğitimin Yasal Temelleri, Ocak Yayınları, Ankara, 2000, s. 55

⁷⁶ ERDEN, s. 5

⁷⁷ Hayati DOĞANAY, Türkiye Beşeri Coğrafyası, M.E.B. Yay., İstanbul, 1997, s. 1

Eğitim ortamı, öğretme ve öğrenmenin gerekleŖtiđi ortamdır. Eğitim ortamıyla ilgili sorunlar coğrafya öğretimini de doğrudan ve dolaylı olarak etkiler. Eğitim ortamını etkileyen en önemli unsurlar; öğretmenlerin sayı ve niteliklerinin yetersizlikleri, dersliklerin kalabalık oluŖu, araç-gereç yetersizliği, araç-gereçlerdeki hızlı geliŖmeler, fiziki mekan yetersizliğidir. Bu sorunlar okul idaresi, Milli Eğitim Müdürlüğü, Milli Eğitim Bakanlığı, öğrenci velileri ve öğretmenlerin iŖ birliği ile azaltılabilir.

Öğretim programlarının sürekli deđiŖtirilmesi coğrafya öğretimini de olumsuz etkilemektedir. Programların çoğu kez doğrudan ilgili uzmanlarca deđiŖtirilmemesi bazı tartiŖmalara neden olmaktadır. Fen bilimlerine programlarda fazla yer verilmesi sosyal bilimlerin ve dolayısıyla coğrafyanın aleyhine olmuŖ, ders saatleri deđiŖmiŖ, müfredatta sürekli kısıntıya gidilmiŖtir. Bu durumda yapılması gerekenler Ŗunlardır; Program deđiŖtirmede öğrenci esas alınmalı, coğrafyadaki geliŖmeler ve geliŖmiŖ ölkelerdeki programlar göz önünde tutulmalı, programlarda sık sık deđiŖiklikler yapılmamalı, program sürekli basitleŖtirilmeye alıŖılmamalı, program geliŖtirmede ve müfredat içeriklerini belirlemede, görev yapan öğretmenlerin görüşleri alınmalıdır.

Program gerçek önemini öğretmenle kazanır bu nedenle; coğrafya öğretmenleri alan bilgisi, pedagojik formasyon ve genel kültür yönünden çok iyi yetiŖtirilmelidir, öğretmenler sürekli hizmet içi eğitimle yeni geliŖmeleri izlemelidir, öğretmen yetiŖtiren kurumların sorunları özömlenmelidir, öğretmenler ađdaŖ ders araç-gereçlerini kullanabilmelidirler.

Türkiye’de ortaokul ve liselerin pek çoğunda coğrafya ders araç-gereçleri eksik, yetersiz ya da eskidir. Öğretmenler zaman zaman araç-gereç kullanımı ile ilgili olarak hizmet içi eğitimden geçirilmelidir. Genel coğrafya konularına ait eŖitli levhalar, son bilimsel geliŖmeler ıŖıđında yeniden hazırlanmalı, haritalar ve atlaslar da aynı Ŗekilde sık sık gözden geçirilmelidir. Ayrıca coğrafya ders kitaplarında yer alan istatistikî bilgilerde de bu deđiŖiklikler yapılmalıdır.⁷⁸

Ömer Ağır, İlköğretim İkinci Kademe Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde KarŖılaŖılan Sorunlar üzerine bir araŖtırma yapmıŖ ve bu alıŖmada karŖılaŖılan sorunları, eğitim sisteminden kaynaklanan sorunlar, programdan kaynaklanan, öğretimden kaynaklanan, araç-gereç ve ders kitaplarından kaynaklanan sorunlar olarak ele almıŖtır. Eğitim sisteminden kaynaklanan sorunlar; meslek içi organizasyonların

⁷⁸ Ahmet GÜRSOY, *Türkiye’de Orta Öğretim Kurumlarında Coğrafya Öğretimi Sorunları ve özüm Önerileri*, YayımlanmamıŖ Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1992

yetersizliği ve mesleki yayınların takip edilememesi, sosyal bilgiler dersine ayrılan sürenin yetersizliğidir. Programdan kaynaklanan sorunlar ise programda tarih ve coğrafya konularının ayrı birer disiplin olarak okutulmasının daha faydalı olacağı, programda mahalli konuların yetersiz olduğu, etkin vatandaşlık eğitiminin yetersizliği olarak tespit edilmiştir. Öğretimden kaynaklanan sorunlar ise öğretmenlerin öğretim ilke ve yöntemlerinin öğretmenler tarafından yeterince kullanılmamasıdır. Araç gereçler açısından karşılaşılan sorunlar ise araç gereçlerin amaca ve çocukların öğrenim seviyelerine uygun olmayışı, öğretmenlerin araç gereç kullanımını ihmal etmeleri ve bu araçları kullanmaktaki yetersizlikleri, okullardaki araç gereç eksikliği başlıca yaşanan sorunlardır.⁷⁹

Emrah Venç, “Sosyal Bilgiler Öğretimine Dair Sorunlar ve Çözüm Önerileri” adlı makalesinde sosyal bilgiler derslerinde karşılaşılan sorunları program, öğrenci tutumları, öğretmen ve araç gereç açısından incelemiştir. Emrah Venç’in makalesindeki bulgular şu yöndedir; program tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi alanlarına ait gereksiz ayrıntılarla doludur. Bu durum yıl sonuna kadar programı yetiştirmek isteyen öğretmene ezberci eğitimden başka bir yol bırakmamaktadır. Ayrıca öğrencilerin sosyal bilgiler dersine karşı tutumları da daha çok sosyal bilgiler dersinin ezber dersi olduğu yönündedir. Sosyal bilgiler programının sürekli değiştirilmesi öğretmenlerin bu konuda bilgi ve deneyim sahibi olmaları, yeni gelişmelere uyum sağlamaları zaman almakta bu da eğitimin kalitesinin düşmesine neden olmaktadır. Okullarda yeterli çeşit ve miktarda öğretim araç gereci bulunmayışı, bulunanların ise yeterince kullanılmayışı ayrı birer sorundur.

Venç, bu sorunlara karşı şu önerilerde bulunmuştur. Programdaki konular öğrencilerin yaş ve gelişim seviyeleri dikkate alınarak düzenlenmeli, konuların seçiminde öğrencilerin ilgisi ile geliştirilmek istenen bilgi, beceri ve tutumlar göz önünde bulundurulmalıdır. Öğrencinin gösterdiği çaba ve geliştirdiği tutumları da dikkate alan çok yönlü değerlendirmeler yapılmalı. Ders kitaplarında resim ve şekiller öğrencinin ilgisini çekmeli, dil ve anlatım öğrenci seviyesine uygun sade ve anlaşılır

⁷⁹ Ömer AĞIR, İlköğretim İkinci Kademe Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2003

olmalıdır. Geleneksel eğitim materyalleri ile yetinilmemeli; bilgisayar, televizyon gibi bilgi ve iletişim teknolojilerinden yararlanılmalıdır.⁸⁰

Tekin ÇELİKKAYA'nın İlköğretim I. Kademe Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konularının Öğretimi adlı tezinde coğrafya öğretiminin önemi, coğrafya öğretiminde kullanılacak araç gereç, yöntem ve uygulanması gereken ölçme değerlendirme teknikleri nelerdir? sorusuna cevap aranmıştır. Araştırmada bu soruya cevap bulabilmek için yurt içi ve yurt dışı kaynaklar taranarak coğrafya öğretimini kolaylaştıran eğitici oyunlar, öğretimde kullanılan yöntem ve teknikler, araç gereçlerin yapımı ve kullanımı örneklerle aktarılmıştır. Araştırma, coğrafya konularının öğretiminde hedeflere ulaşabilmek ve dersi sevilebilir hale getirebilmek için öğretim etkinliklerinin çok iyi düzenlenmesi gerektiğini ve öğretimin öğrenci merkezli olmasını savunmaktadır.⁸¹

⁸⁰ <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/sayi59/venc.htm>

⁸¹ Tekin ÇELİKKAYA, İlköğretim I. Kademe Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konularının Öğretimi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2002

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM VE BULGULAR

I. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Araştırma ilköğretim II. Kademe Sosyal Bilgiler derslerinde coğrafya konularının öğretiminde karşılaşılan problemleri öğretmen görüşlerinden yararlanarak tespit etmeye yönelik olduğundan veri toplama tekniği olarak anket kullanılmıştır.

Eğitim araştırmalarında en çok kullanılan metot anket metodudur.⁸² Bunun en önemli nedeni, anket metodunun kolay uygulanabilir olmasıdır. Araştırmamızın derinliği ve geniş çaplı oluşu anket metodunu kullanmamızın diğer bir sebebidir.

II. VERİ TOPLAMA ARACI

Anket formu 3 bölümden oluşmaktadır. I. Bölümde ankete katılan öğretmenler hakkında kişisel bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. II. Bölümde coğrafya konularının öğretiminde program, müfredat, yöntem, araç gereç kullanımı gibi konularda karşılaşılan problemleri tespit etmeye yönelik sorular sorularak bu bölümünde 5'li likert ölçeği kullanılmıştır. III. Bölümde ise okulların araç gereç yönünden mevcut durumunu ortaya koymak amacıyla yönelik sorular yöneltilmiştir.

A) VERİ TOPLAMA ARACININ GELİŞTİRİLMESİ

Veri toplama aracının geliştirilmesi öncesinde; konu ile ilgili araştırmalar ve kaynaklar taranmış, benzer anketler incelenmiştir. Elde edilen veriler yardımıyla sosyal bilgiler dersi coğrafya konularının öğretimini program, süre, ders kitabı, yöntem ve araç gereç yönünden değerlendiren soru maddelerini kapsayan anket hazırlanmıştır.

Veri toplama aracı tez danışmanı ve ilgili uzmanlar tarafından incelenerek ölçek maddeleri bu görüşler doğrultusunda yeniden düzenlenmiştir.

B) VERİLERİN TOPLANMASI ÇÖZÜMLENMESİ

Araştırmamızın konusu için gerekli enstitü onayı alındıktan sonra kaynak taraması yapılmış, konuya ilişkin kitaplar incelenmiştir. Konumuzla ilgili daha önce yapılmış benzer araştırmalarla ilgili kaynak taraması yapmak için YÖK Dokümantasyon

⁸² Salih ÇEPNİ, *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş*, Trabzon, 2001, s.62

Merkezi'ne ulaşılmıştır. Konuya ilişkin tez, araştırma yazıları, makale, dergi ve kitaplar incelenmiştir.

Afyonkarahisar ili, merkez ilçe ve merkez köylerde bulunan ilköğretim okullarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerine anket uygulanmıştır. Anket uygulamaya konulmadan önce anketin belirlenen okullarda uygulanabileceğine dair Milli Eğitim Bakanlığı'ndan gerekli izin alınmıştır. Anket formu üzerine araştırmanın amacını belirten bir paragraf eklenmiş ve anketler, örnekleme oluşturan 66 ilköğretim okuluna bizzat gidilerek doğrudan öğretmenlerle yüz yüze diyaloga girilerek uygulanmıştır.

C) VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

Uygulanan anket ile elde edilen veriler SPSS 13.00 paket programından faydalanılarak % ve frekansları ortaya koyan tablolar ile grafikler hazırlanarak, tablo ve grafiklerden hareketle sorunlar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırmamıza temel oluşturan anket soruları program, süre, uygulama, yöntem, ders kitabı ve araç gereç başlıkları altında gruplandırılmış ve araştırmaya katılan öğretmenlerin sorulara verdikleri cevaplar genel ortalamaları alınarak cinsiyet, mezuniyet, branş, kıdem, hizmet içi eğitim, yayın takibi değişkenleri açısından karşılaştırılmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşleri ve değişkenler arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını belirlemek amacıyla “t” ve “ANOVA” testleri uygulanmıştır.

III. EVREN VE ÖRNEKLEM

Bu araştırma, Afyonkarahisar ili merkez ilçe ve köylerinde bulunan 66 okulda, 74 sosyal bilgiler öğretmeniyle yapılmıştır.

Anket yaptığımız öğretmenler farklı sosyo-ekonomik çevrelerde bulunan okullarda çalışan öğretmenlerdir. Araştırmamıza katılan öğretmenlerden köy ve kasaba ilköğretim okullarında çalışan öğretmenler olduğu gibi, şehir merkezinin sosyo-ekonomik yönden gelişmiş ve az gelişmiş bölgelerinde çalışan öğretmenler de bulunmaktadır.

IV. BULGULAR VE YORUMLAR

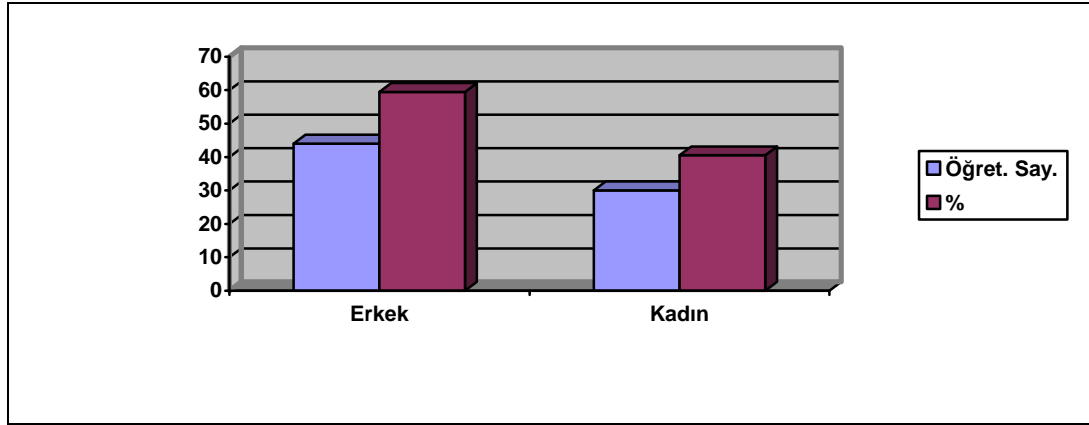
A. ARAŞTIRMAYA KATILAN ÖĞRETMENLERİN KİŞİSEL ÖZELLİKLERİ

1. Cinsiyet:

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Örneklem Grubunun Cinsiyet Özelliklerinin Frekans Ve Yüzdelik Değerleri

Cinsiyetiniz	Erkek		Bayan		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
	44	59,5	30	40,5	74	100

Grafik 1. Araştırmaya Katılan Örneklem Grubunun Cinsiyet Özelliklerine Göre Dağılımı

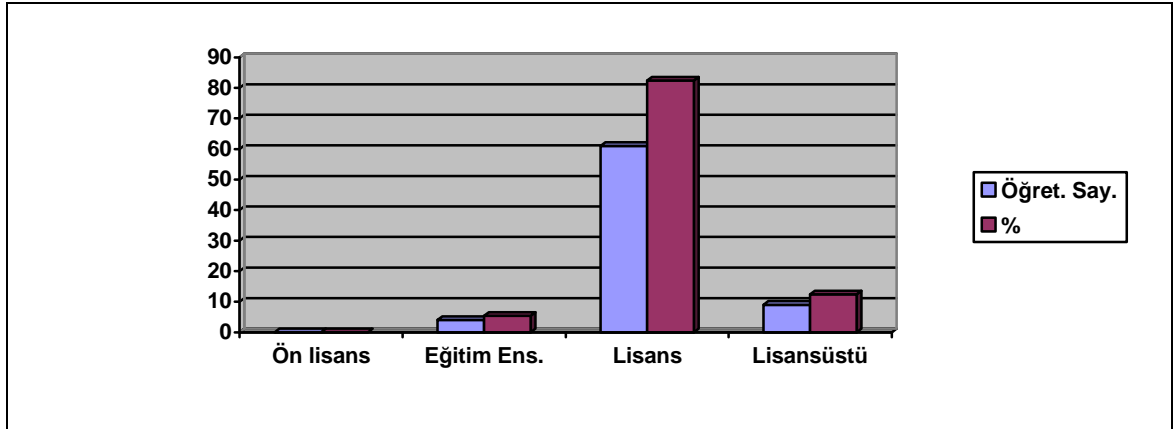
Yapılan ankete katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin % 59,5'i erkek, % 40,5'i kadındır.

2. Mezun Oldukları Öğrenim Kademesi:

Tablo 2. Araştırmaya Katılan Örneklem Grubunun Öğrenim Kademesi Özelliklerinin Frekans Ve Yüzdeler Değerleri

Mezun Olduğunuz Öğrenim Kademesi	Ön Lisans		Eğitim Ens.		Lisans		Lisansüstü		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
	0	0	4	5,4	61	82,4	9	12,4	74	100

Grafik 2. Araştırmaya Katılan Örneklem Grubunun Öğrenim Kademesi Özelliklerine Göre Dağılımı

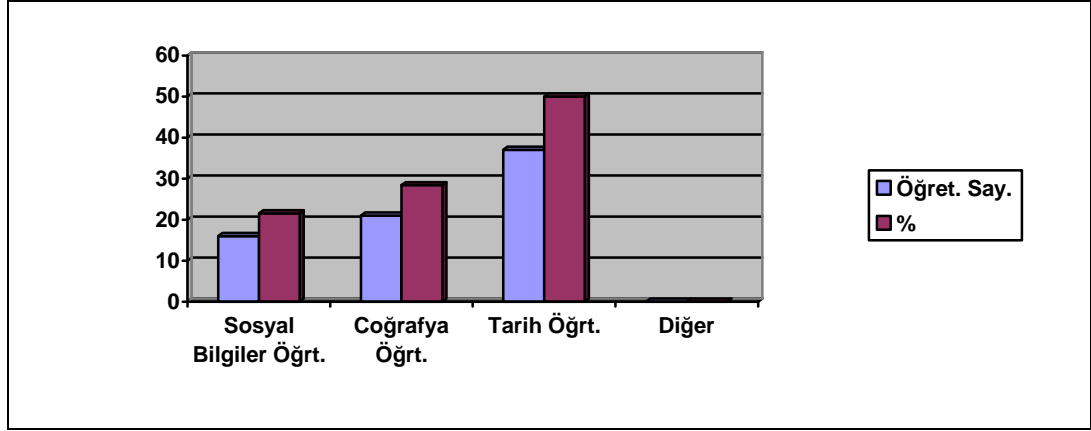
Yapılan ankete katılan sosyal bilgiler öğretmenleri içerisinde ön lisans mezunu bulunmamaktadır. Öğretmenlerin % 5,4'ü eğitim enstitüsü, % 82,2'si lisans mezunudur, %12,4'ü ise lisansüstü eğitim almış durumdadır.

3. Mezun Oldukları Öğrenim Programı:

Tablo 3. Araştırmaya Katılan Örneklem Grubunun Öğrenim Programı Özelliklerinin Frekans ve Yüzdeler Değerleri

Mezun Olduğunuz Bölüm	Sosyal		Coğrafya		Tarih Öğret.		Diğer		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
	16	21,6	21	28,4	37	50	0	0	74	100

Grafik 3. Araştırmaya Katılan Örneklem Grubunun Öğrenim Programı Özelliklerine Göre Dağılımı

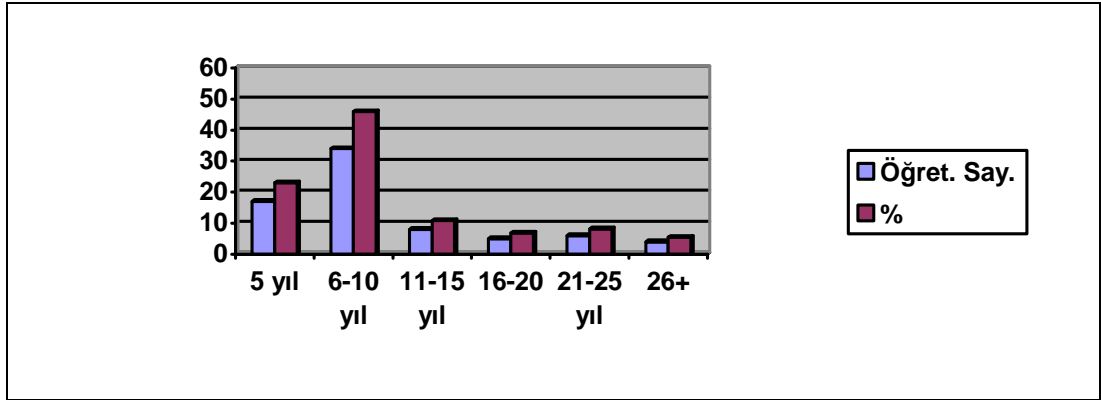
Sosyal bilgiler öğretmenlerinin % 21,6'sı sosyal bilgiler öğretmenliğinden mezun olurken, % 28,4'ü coğrafya öğretmenliği, % 50'si tarih öğretmenliği alanında eğitim almıştır.

4. Meslekteki kıdemleri:

Tablo 4. Araştırmaya Katılan Örneklem Grubunun Mesleki Kıdem Özelliklerine Frekans ve Yüzelik Değerleri

Mesleğinizdeki kıdeminiz	5 yıl		6-10		11-15		16-20		21-25		26 yıl ve fazlası		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
	17	23	34	45,9	8	10,8	5	6,8	6	8,1	4	5,4	74	100

Grafik 4. Araştırmaya Katılan Örneklem Grubunun Mesleki Kıdem Özelliklerine Göre Dağılımı

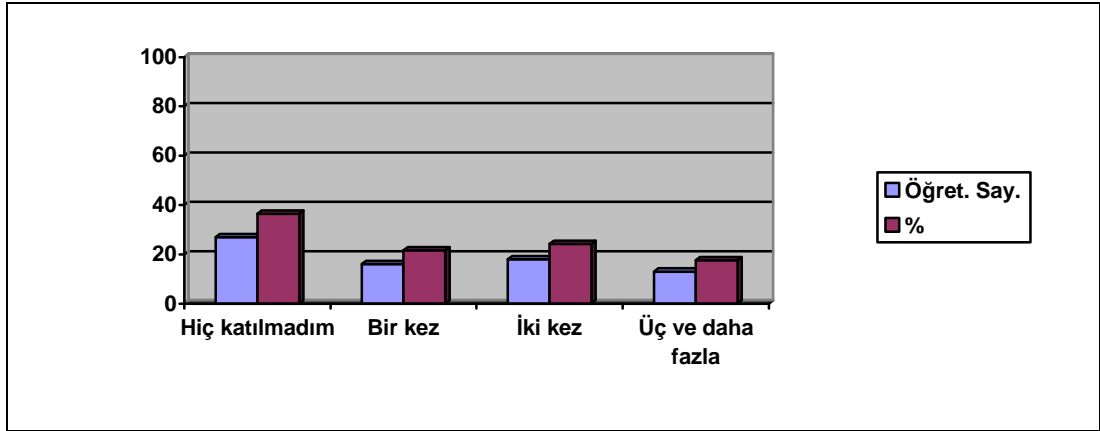
Araştırmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin % 23'nün mesleki kıdemi 1-5 yıl arasında, % 45,9'unun 6-10 yıl arasında, % 10,8'inin 11-15 yıl arasında, % 6,8'inin 16-20 yıl arasında, % 8,1'inin 21-25 yıl arasında, % 5,4'ü ise 26 yıl ve daha fazla hizmet süresi olan öğretmenlerden oluşmaktadır.

5. Hizmet İçi Eğitim:

Tablo 5. Araştırmaya Katılan Örneklem Grubunun Hizmet İçi Eğitim Özelliklerine Frekans ve Yüzdeler Değerleri

Mesleğinizle ilgili Hizmet içi eğitime katıldınız mı?	Hiç katılmadım		Bir kez		İki kez		Üç ve fazlası		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
	27	36,5	16	21,6	18	24,3	13	17,6	74	100

Grafik 5. Araştırmaya Katılan Örneklem Grubunun Hizmet İçi Eğitim Özelliklerine Göre Dağılımı

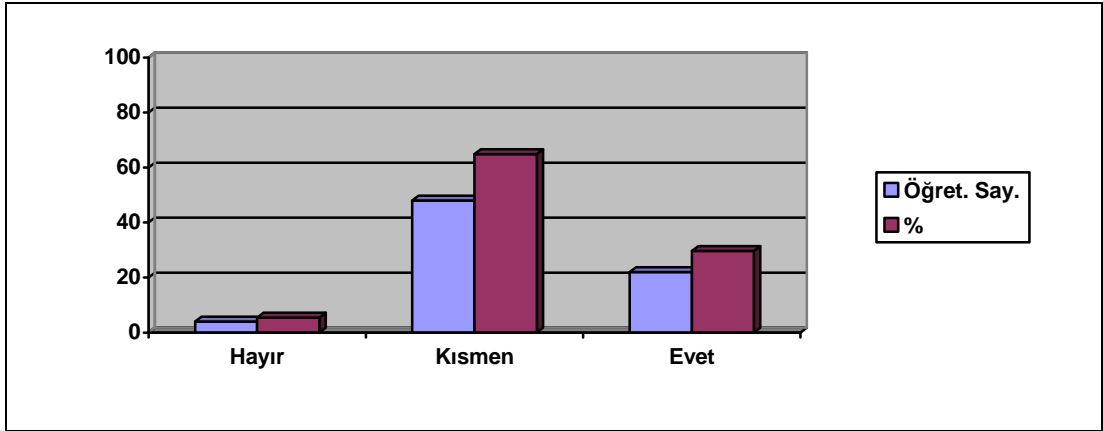
Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 36,5'i hizmet içi eğitime hiç katılmadıklarını, % 21,6'sı ise görev süreleri içinde sadece bir kez hizmet içi eğitime katıldıklarını belirtmiştir. Öğretmenlerin % 24,3'ü ise iki kez, % 17,6'sı üç ve daha fazla hizmet içi eğitim faaliyetlerinin içinde yer almıştır.

6. Mesleki Yayın Takibi:

Tablo 6. Araştırmaya Katılan Örneklem Grubunun Mesleki Yayınları Takip Etme Özelliklerinin Frekans Ve Yüzdeler Değerleri

Mesleki yayınları takip ediyor musunuz?	Hayır		Kısmen		Evet		Toplam	
	f	%	f	%	f	%	f	%
	4	5,4	48	64,9	22	29,7	74	100

Grafik 6. Araştırmaya Katılan Örneklem Grubunun Mesleki Yayınları Takip Etme Özelliklerine Göre Dağılımı

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin % 5,4'ü mesleki yayınları takip etmediklerini belirtirken, % 64,9'u kısmen takip ettiklerini, % 29,7'si ise takip ettiklerini belirtmiştir.

B) ARAŞTIRMAYA KATILAN ÖĞRETMENLERİN İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİNE İLİŞKİN PROGRAM, SÜRE, UYGULAMA, YÖNTEM, DERS KİTABI VE ARAÇ GEREÇ AÇISINDAN GÖRÜŞLERİ

Araştırmaya katılan öğretmenlerin ilköğretim sosyal bilgiler dersine ilişkin program, süre, uygulama, yöntem, ders kitabı ve araç gereç açısından görüşlerinin frekans ve yüzde dağılımları tablolar halinde verilmiştir. Öğretmenlerin görüşlere katılma dereceleri 1'den 5'e kadar; (1) "Hiç", (2) "az", (3) "Orta", (4) "çok", (5) "Pek Çok" şeklindedir.

1) İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI İLE İLGİLİ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Tablo 7. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı İle İlgili Öğretmen Görüşleri

Soru no. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı İle İlgili Öğretmen Görüşleri	Hiç		Az		Orta		Çok		Pek çok	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
7.Coğrafya ve tarih konularının ayrı birer disiplin olarak okutulması daha faydalıdır.	3	4,1	1	1,4	4	5,4	25	33,8	41	55,4
8.Programında tarih konuları coğrafya konularına göre daha ağırlıktadır.	1	1,4	5	6,8	26	35,1	28	37,8	14	18,9
9.Programda yer alan coğrafya üniteleri öğrencilere coğrafya disiplinini öğretmek için yeterlidir.	13	17,6	18	24,3	38	51,4	2	2,7	3	4,1
13. Coğrafya ünitelerindeki yer adları, istatistiksel veriler ve ayrıntılar fazladır.	0	0	4	5,4	45	60,8	22	29,7	3	4,1
15. Program çocuğa görelilik ilkesine uygun olarak hazırlanmıştır.	0	0	4	5,4	45	60,8	22	29,7	3	4,1
16. Program somuttan soyuta ilkesine uygun olarak hazırlanmıştır.	7	9,5	28	37,8	36	48,6	2	2,7	1	1,4
17. Program yakından uzağa ilkesine uygun olarak hazırlanmıştır.	7	9,5	28	37,8	36	48,6	2	2,7	1	1,4
18. Program bilinenden bilinmeyene ilkesine uygun olarak hazırlanmıştır.	2	2,7	29	39,2	33	44,6	10	13,5	0	0
19. Program kolaydan zora ilkesine uygun olarak hazırlanmıştır.	6	8,1	25	33,8	32	43,2	10	13,5	1	1,4
20. Program mahallilik ilkesine uygun olarak hazırlanmıştır.	13	17,6	32	43,2	22	29,7	6	8,1	1	1,4
21. Program yaşamsallık ilkesine uygun olarak hazırlanmıştır.	13	17,6	34	45,9	24	32,4	3	4,1	0	0

Tablo 7'ye göre araştırmaya katılan öğretmenlerin “Coğrafya ve tarih konularının ayrı birer disiplin olarak okutulması daha faydalıdır” yargısına % 4,1'i hiç, % 1,4'ü az, % 5,4'ü orta, % 33,8'i çok, % 55,4'ü pek çok cevabını vermiştir.

Öğretmenlerin programla ilgili diğer görüşleri şöyledir: “Programında tarih konuları coğrafya konularına göre daha ağırlıktadır” yargısına % 1,4'ü hiç, 6,8'i % az, 35,1'i orta, % 37,8'i çok, % 18,9'u pek çok cevabını vermiştir.

“Programda yer alan coğrafya üniteleri öğrencilere coğrafya disiplinini öğretmek için yeterlidir” yargısına % 17,6'sı hiç, % 24,3'ü az, 51,4'ü orta, % 2,7'si çok, % 4,1'i pek çok cevabını vermiştir.

“Program çocuğa görelilik ilkesine uygun olarak hazırlanmıştır” yargısına % 0'ı hiç, % 5,4'ü az, % 60,8'i orta, % 29,7'si çok, % 4,1'i pek çok cevabını vermiştir.

“Program somuttan soyuta ilkesine uygun olarak hazırlanmıştır” yargısına % 9,5'i hiç, 37,8'i % az, 48,6'sı orta, % 2,7'si çok, % 1,4'ü pek çok cevabını vermiştir.

“Program yakından uzağa ilkesine uygun olarak hazırlanmıştır” yargısına % 9,5'i hiç, 37,8'i % az, 48,6 orta, % 2,7'si çok, % 1,4'ü pek çok cevabını vermiştir.

“Program bilinenden bilinmeyene ilkesine uygun olarak hazırlanmıştır” yargısına % 2,7'si hiç, 39,2'si % az, 44,6'sı orta, % 13,5'i çok, % 0'ı ise pek çok cevabını vermiştir.

“Program kolaydan zora ilkesine uygun olarak hazırlanmıştır” yargısına % 8,1'i hiç, % 33,8'i az, % 43,2'si orta, % 13,5'i çok, % 1,4'ü pek çok cevabını vermiştir.

“Program mahallilik ilkesine uygun olarak hazırlanmıştır” yargısına % 17,6'sı hiç, % 43,2'si az, % 29,7'si orta, % 8,1'i çok, % 1,4'ü pek çok cevabını vermiştir.

“Program yaşamsallık ilkesine uygun olarak hazırlanmıştır” yargısına % 17,6'sı hiç, % 45,8'i az, % 32,4'ü orta, % 4,1'i çok, % 0'ı ise pek çok cevabını vermiştir.

Öğretmen görüşleri dikkate alındığında coğrafya ve tarih konularının ayrı birer disiplin olarak okutulmasının daha faydalı olduğu ve tarih konularının coğrafya konularına göre daha ağırlıkta olduğu söylenebilir. Ayrıca yine öğretmen görüşlerine göre program öğretim ilkelerinden mahallilik ve yaşamsallık ilkesine uygun hazırlanmamıştır.

2) İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİNE AYRILAN SÜRE İLE İLGİLİ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Tablo 8. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersine Ayrılan Süre İle İlgili Öğretmen Görüşleri

Soru no. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Süre İle İlgili Öğretmen Görüşleri	Hiç		Az		Orta		Çok		Pek çok	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
10. Haftalık ders programında sosyal bilgiler dersine ayrılan ders saati müfredatın yetiştirilmesi için yeterlidir.	30	40,5	19	25,7	17	23	7	9,5	1	1,4
11. Yıllık ders planlarında coğrafya ünitelerine yeterince zaman ayrılabilir.	11	14,9	33	44,6	23	31,1	6	8,1	1	1,4

Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersine ayrılan süreye ilişkin görüşlerine baktığımızda “Haftalık ders programında sosyal bilgiler dersine ayrılan müfredatın yetiştirilmesi için ders saati yeterlidir” ifadesine % 40,5’i hiç, % 25,7’si az, % 23’ü orta, % 9,5’i çok, % 1,4’ü pek çok yanıtlarını vermiştir. “Sosyal bilgiler dersi yıllık ders planlarında coğrafya ünitelerine yeterince zaman ayrılabilir” ifadesine % 14,9’u hiç, % 44,6’sı az, % 31,1’i orta, % 8,1’i çok, % 1,4’ü pek çok yanıtlarını vermiştir. Elde edilen bu verilere göre haftalık ders programında sosyal bilgiler dersine ayrılan ders saatinin müfredatın yetiştirilmesi için yeterli olmadığı ve yıllık ders planlarında coğrafya ünitelerine yeterince zaman ayrılamadığı ileri sürülebilir.

3) İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE BAZI UYGULAMALAR İLE İLGİLİ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Tablo 9. İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Bazı Uygulamalar İle İlgili Öğretmen Görüşleri

Soru no. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi uygulama ile ilgili Öğretmen Görüşleri	Hiç		Az		Orta		Çok		Pek çok	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
14. Derslerimde genel öğretim ilkelerini gerektiği gibi uygulayabiliyorum	0	0	4	5,4	45	60,8	22	29,7	3	4,1
22. Coğrafya konularını işlerken kavramları vermeden önce öğrencilerin hazır bulunuşluk seviyelerini tespit ediyorum.	0	0	7	9,5	25	33,8	30	40,5	12	16,2
23. I. kademede Coğrafya konularının yeterince verilememesi II. kademe Coğrafya konularının öğretimini zorlaştırmaktadır.	0	0	7	9,5	25	33,8	30	40,5	12	16,2
24. Öğrencilerin genellikle coğrafya konularına karşı ilgili olduklarını gözlemliyorum.	1	1,4	11	14,9	29	39,2	24	32,4	9	12,2
25. Sosyal bilgiler derslerinde coğrafya ünitelerini işlerken konuları diğer derslerle ilişkilendiriyorum.	1	1,4	9	12,2	18	24,3	30	40,5	16	21,6
35. Derslerde ders kitabı dışında coğrafya ile ilgili diğer kaynak ve eserlerden faydalanıyorum.	0	0	5	6,8	17	23	33	44,6	19	25,7

“Derslerimde genel öğretim ilkelerini gerektiği gibi uygulayabiliyorum” yargısına % 0’ı hiç, % 5,4’ü az, % 60,8’i orta, % 29,7’si çok, % 4,1’i pek çok yanıtlarını vermiştir.

“Coğrafya konularını işlerken kavramları vermeden önce öğrencilerin hazır bulunuşluk seviyelerini tespit ediyorum” yargısına % 0’ı hiç, % 9,5’i az, % 33,8’i orta, % 40,5’i çok, % 16,2’si pek çok yanıtlarını vermiştir.

“I. kademedeki Coğrafya konularının yeterince verilememesi II. kademe Coğrafya konularının öğretimini zorlaştırmaktadır” yargısına % 0’ı hiç, % 9,5’i az, % 33,8’i orta, % 40,5’i çok, % 16,2’i pek çok yanıtlarını vermiştir.

“Öğrencilerin genellikle coğrafya konularına karşı ilgili olduklarını gözlemliyorum” yargısına % 1,4’ü hiç, % 14,9’u az, % 39,2’si orta, % 32,4’ü çok, % 12,2’si pek çok yanıtlarını vermiştir.

“Sosyal bilgiler derslerinde coğrafya ünitelerini işlerken konuları diğer derslerle ilişkilendiriyorum” yargısına % 1,4’ü hiç, % 12,2’si az, % 24,3’ü orta, % 40,5’i çok, % 21,6’sı pek çok yanıtlarını vermiştir.

“Derslerde ders kitabı dışında coğrafya ile ilgili diğer kaynak ve eserlerden faydalanıyorum” yargısına % 0’ı hiç, % 6,8’i az, % 23’ü orta, % 44,6’sı çok, % 25,7’si pek çok yanıtlarını vermiştir.

Araştırmamıza katılan öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu derslerde genel öğretim ilkelerini orta düzeyde uyguladıklarını belirtmişlerdir. Bu duruma dayanarak öğretim ilkelerinin yeterince uygulanamadığı sonucuna ulaşılabilir. Bu sonuca ders saatlerinin yetersizliği etki edebilir. Öğretmenlerin yüzde 40,5’inin coğrafya konularını işlerken kavramları vermeden önce öğrencilerin hazır bulunuşluk seviyelerini tespit ettiklerini ve konuları diğer derslerle ilişkilendirdiklerini belirtmeleri coğrafya öğretimini kolaylaştırıcı bir etken kabul edilebilir. Öğretmenlerin büyük bir kısmı derslerde ders kitabı dışında coğrafya ile ilgili diğer kaynak ve eserlerden faydalandıklarını belirtirken, I. kademedeki coğrafya konularının yeterince verilememesinin II. kademe coğrafya konularının öğretimini zorlaştırdığı yargısına olumlu cevap vermişlerdir.

Her derste olduğu gibi coğrafya öğretiminde de öğrenci tutumları eğitim sürecinin olumlu ilerlemesi için önemlidir. Öğretmen cevaplarını incelediğimizde öğretmenlerin çoğunluğunun öğrencilerin coğrafya derslerine ilgilerinin orta düzeyde olduğunu belirttiklerini görmekteyiz. Bu da öğrencilerin coğrafya derslerine karşı ilgilerinin artırılması gerektiği anlamına gelmektedir.

4) İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSLERİNDE KULLANILAN YÖNTEMLER İLE İLGİLİ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Tablo 10. İlköğretim Sosyal Bilgiler Derslerinde Kullanılan Yöntemler İle İlgili Öğretmen Görüşleri

Soru no. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Süre İle İlgili Öğretmen Görüşleri	Hiç		Az		Orta		Çok		Pek çok	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
26. Gezi-gözlem yöntemini yeterince kullanabiliyorum	15	20,3	35	47,3	14	18,9	7	9,5	3	4,1
27. Gezi gözlem yönteminin yeterince kullanılmamasında yasal sorumluluk ve formalitelerin fazla olması etkilidir.	2	2,7	5	6,8	15	20,3	28	37,8	24	32,4
28. Gezi-gözlem yönteminin kullanılmamasında okul idareleri ve diğer kuruluşların yardımcı olmamaları etkilidir.	9	12,2	11	14,9	25	33,8	21	28,4	8	10,8
29. Gezi gözlem yönteminin yeterince kullanılmamasında maddi yetersizlikler etkilidir.	3	4,1	4	5,4	13	17,6	23	31,1	31	41,9
30. Gezi gözlem yönteminin yeterince kullanılmamasında müfredatı yetiştirme zorunluluğundan dolayı gerekli zamanın ayrılmasında etkilidir.	1	1,4	3	4,1	16	21,6	31	41,9	23	31,1
31. Anlatım ve soru cevap yöntemini kullanıyorum.	0	0	0	0	7	9,5	36	48,6	31	41,9
32. Problem çözme yöntemini kullanıyorum.	1	1,4	9	12,2	25	33,8	26	35,1	13	17,6
33. Gösteri yöntemini kullanıyorum.	0	0	14	18,9	23	31,1	20	27	17	23
34. İş yöntemi (ödev) kullanıyorum.	2	2,7	9	12,2	28	37,8	26	35,1	9	12,2

“Gezi-gözlem yöntemini yeterince kullanabiliyorum” yargısına % 20,3’ü hiç, % 47,3’ü az, % 18,9’u orta, % 9,5’i çok, % 4,1’i pek çok yanıtlarını vermiştir.

“Gezi gözlem yönteminin yeterince kullanılmamasında yasal sorumluluk ve formalitelerin fazla olması etkilidir” yargısına % 2,7’si hiç, % 6,8’i az, % 20,3’ü orta, % 37,8 çok, % 32,4’ü pek çok yanıtlarını vermiştir.

“Gezi-gözlem yönteminin kullanılmamasında okul idareleri ve diğer kuruluşların yardımcı olmamaları etkilidir” yargısına % 12,2’si hiç, % 14,9’u az, % 33,8’i orta, % 28,4 çok, % 10,8’i pek çok yanıtlarını vermiştir.

“Gezi gözlem yönteminin yeterince kullanılmamasında maddi yetersizlikler etkilidir” yargısına % 4,1’i hiç, % 5,4’ü az, % 17,6’sı orta, % 31,1’i çok, % 41,9’u pek çok yanıtlarını vermiştir.

“Gezi gözlem yönteminin yeterince kullanılmamasında müfredatı yetiştirme zorunluluğundan dolayı gerekli zamanın ayrılamaması etkilidir” yargısına % 40,5’i hiç, % 25,7’si az, % 23’ü orta, % 9,5’i çok, % 1,4’ü pek çok yanıtlarını vermiştir.

“Anlatım ve soru cevap yöntemini kullanıyorum” yargısına % 0’ı hiç, % 0’ı az, % 9,5’i orta, % 48,6’sı çok, % 41,9’u pek çok yanıtlarını vermiştir.

“Problem çözme yöntemini kullanıyorum” yargısına % 1,4’ü hiç, % 12,2’si az, % 33,8’i orta, % 35,1’i çok, % 17,6’sı pek çok yanıtlarını vermiştir.

“Gösteri yöntemini kullanıyorum” yargısına % 0’ı hiç, % 18,9’u az, % 31,1’i orta, % 27’si çok, % 23’ü pek çok yanıtlarını vermiştir.

“İş yöntemini kullanıyorum” yargısına % 2,7’si hiç, % 12,2’si az, % 37,8’i orta, % 35,1’i çok, % 12,2’si pek çok yanıtlarını vermiştir.

Yukarıdaki bulgulara göre öğretmenlerin derslerinde en çok anlatım, soru cevap ve problem çözme yöntemlerini kullandıkları, gösteri ve iş yöntemlerini ise orta düzeyde kullandıkları anlaşılmaktadır. Öğretmenler coğrafya öğretimi için önemli bir yöntem olan gezi gözlem yöntemini ise yeterince kullanamadıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin verdikleri cevaplara bakıldığında bu durumun en önemli nedenlerinin başında maddi yetersizliğin geldiği, daha sonra yasal sorumluluk ve formalitelerin fazla olmasının ve müfredatı yetiştirme zorunluluğundan dolayı gerekli zamanın ayrılamamasının etkili olduğu söylenebilmektedir.

5) İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARI İLE İLGİLİ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Tablo 11. İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitapları İle İlgili Öğretmen Görüşleri

Soru no. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Ders Kitapları İle İlgili Öğretmen Görüşleri	Hiç		Az		Orta		Çok		Pek çok	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
12. Ders kitapları öğretim ilkelerine uygun olarak hazırlanmıştır.	7	9,5	13	17,6	23	31,1	21	28,4	10	13,5
38.Ders kitaplarında coğrafya konularıyla ilgili örnekler yeterlidir.	7	9,5	35	47,3	23	31,1	8	10,8	1	1,4
39. Ders kitaplarında kullanılan dil ve anlatım öğrencilerin algılama düzeylerine uygundur.	1	1,4	28	37,8	28	37,8	14	18,9	3	4,1
40. Ders kitaplarında coğrafya üniteleri görsel unsurlar yönünden yeterince desteklenmektedir.	4	5,4	21	28,4	37	50	8	10,8	4	5,4
41. Ders kitaplarında metni tamamlayıcı olarak verilen görsel unsurlar içerikle birbirini tamamlamaktadır.	2	2,7	18	24,3	41	55,4	11	14,9	2	2,7

“Ders kitapları öğretim ilkelerine uygun olarak hazırlanmıştır” yargısına % 9,5’i hiç, % 17,6’sı az, % 31,1’i orta, % 28,4’ü çok, % 13,5’i pek çok yanıtlarını vermiştir.

“Ders kitaplarında coğrafya konularıyla ilgili örnekler yeterlidir” yargısına % 9,5’i hiç, % 47,3’ü az, % 31,1’i orta, % 10,8’i çok, % 1,4’ü pek çok yanıtlarını vermiştir.

“Ders kitaplarında kullanılan dil ve anlatım öğrencilerin algılama düzeylerine uygundur” yargısına % 1,4’ü hiç, % 37,8’i az, % 37,8’i orta, % 18,9’u çok, % 4,1’i pek çok yanıtlarını vermiştir.

“Ders kitaplarında coğrafya üniteleri görsel unsurlar yönünden yeterince desteklenmektedir” yargısına % 5,4’ü hiç, % 28,4’ü az, % 50’si orta, % 10,8’si çok, % 5,4’ü pek çok yanıtlarını vermiştir.

“Ders kitaplarında metni tamamlayıcı olarak verilen görsel unsurlar içerikle birbirini tamamlamaktadır” yargısına % 2,7’si hiç, % 24,3’ü az, % 55,4’ü orta, % 14,9’u çok, % 2,7’si pek çok yanıtlarını vermiştir.

Öğretmenlerin ders kitapları ile ilgili görüşlerine baktığımızda ise öğretmenler ders kitaplarında coğrafya üniteleriyle ilgili örnekleri yetersiz bulmakta ve ders kitaplarında kullanılan dil ve anlatımı öğrencilerin algılama düzeylerine uygun bulmamaktadırlar.

6) İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİ ARAÇ GEREÇLERİ İLE İLGİLİ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Tablo 12. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Araç Gereçleri İle İlgili Öğretmen Görüşleri

Soru no. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Araç Gereç İle İlgili Öğretmen Görüşleri	Hiç		Az		Orta		Çok		Pek çok	
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
36. Sosyal bilgiler dersinde coğrafya konularının işlenişinde öğrencilere atlas kullanma becerisi kazandırıyorum.	0	0	7	9,5	13	17,6	32	43,2	22	29,7
37. Derslerde dilsiz haritalar kullanıyorum.	7	9,5	20	27	21	28,4	17	23	9	12,2
42. Çalışmış olduğum okulda dersimle ilgili araç-gereç yeterlidir.	6	8,1	17	23	22	29,7	20	27	9	12,2
43. Öğretmenler bilgisayar, slayt gibi teknoloji ürünü araçların kullanımıyla ilgili yeterli eğitim almaktadırlar.	4	5,4	23	31,1	27	36,5	15	20,3	5	6,8
44. Ünitelerinin işlenişinde eğitsel TV programlarından yararlanıyorum.	4	5,4	19	25,7	30	40,5	7	9,5	14	18,9

“Sosyal bilgiler dersinde coğrafya konularının işlenişinde öğrencilere atlas kullanma becerisi kazandırıyorum” yargısına % 0’ı hiç, % 9,5’i az, % 17,6’sı orta, % 43,2’si çok, % 29,7’si pek çok yanıtlarını vermiştir.

“Derslerde dilsiz haritalar kullanıyorum” yargısına % 9,5’i hiç, % 27’si az, % 28,4’ü orta, % 23’ü çok, % 12,2’si pek çok yanıtlarını vermiştir.

“Çalışmış olduğum okulda dersimle ilgili araç-gereç yeterlidir” yargısına % 8,1’i hiç, % 23’ü az, % 29,7’si orta, % 27’si çok, % 12,2’si pek çok yanıtlarını vermiştir.

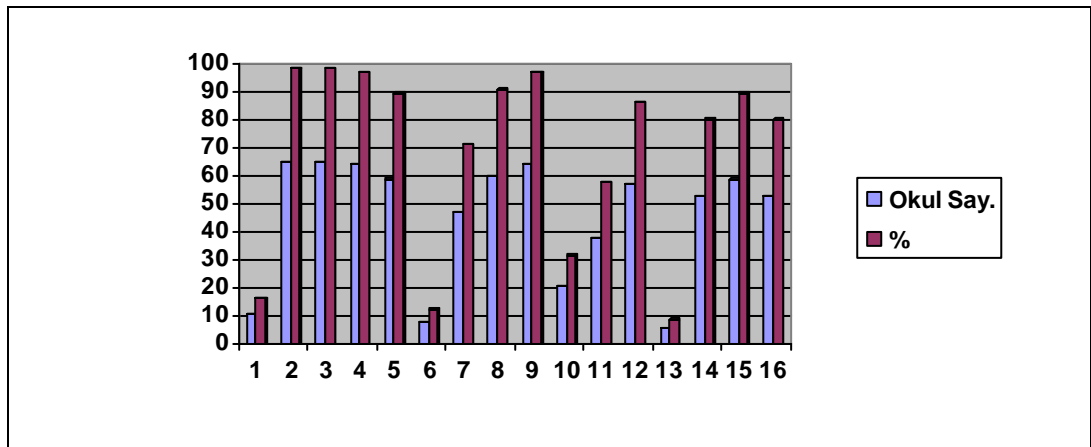
“Öğretmenler bilgisayar, slâyt gibi teknoloji ürünü araçların kullanımıyla ilgili yeterli eğitim almaktadırlar” yargısına % 5,4’ü hiç, % 31,1’i az, % 36,5’i orta, % 20,3’ü çok, % 6,8’i pek çok yanıtlarını vermiştir.

“Ünitelerinin işlenişinde eğitsel televizyon programlarından yararlanıyorum” yargısına % 5,4’ü hiç, % 25,7’si az, % 40,5’i orta, % 9,5’i çok, % 18,9’u pek çok yanıtlarını vermiştir.

Öğretmenlerin sosyal bilgiler derslerinde kullanılabilir araç gereçler ile ilgi sorulara daha çok orta düzeyde cevabını verdikleri görülmektedir. Bu cevaplardan yola çıkarak öğretmenlerin derslerinde atlas, dilsiz harita ve eğitsel televizyon programlarından yeteri kadar yararlanmadıklarını ve öğretmenlerin bilgisayar slayt gibi teknolojik araçların kullanımıyla ilgili yeterli eğitim almadıkları söylenebilir. Öğretmenlerin yine çoğunluğu çalışmış oldukları okulda dersleriyle ilgili araç-gereçlerin yeterliliğine ilişkin soruya orta cevabını vermişlerdir. Bu da okullarda araç gereçlerle ilgili eksiklerin olduğunu gösterir. Anketimizin son bölümünü oluşturan araç gereçlerle ilgili mevcut durumu tespit etmek amacıyla sorulan soruların cevapları aşağıdaki tablo 13’de verilmiştir.

Tablo 13. Örneklem Okullarında Bulunan Araç Gereçlerin Mevcut Durumu

Okulunuzdaki Mevcut Araç Gereçleri Belirtiniz.	Var		Yok		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
1- Özel Bir Ders Salonu	11	16,7	55	83,3	66	100
2- Türkiye Siyasi Haritası	65	98,5	1	1,5	66	100
3- Türkiye Fiziki Haritası	65	98,5	1	1,5	66	100
4- Dünya Siyasi Haritası	64	97	2	3	66	100
5- Dünya Fiziki Haritası	59	89,4	7	10,6	66	100
6- Kabartma Türkiye Haritası	8	12,7	58	87,9	66	100
7-Türkiye Bölgeler Haritası	47	71,2	19	28,8	66	100
8- Kıta Haritaları	60	90,9	6	9,1	66	100
9- Küre	64	97	2	3	66	100
10- Grafikler	21	31,8	45	68,2	66	100
11- Projeksiyon	38	57,6	28	42,4	66	100
12- Tepegöz	57	86,4	9	13,6	66	100
13- Profil ve Kesitler	6	9,1	60	90,9	66	100
14- Bilgisayar	53	80,3	13	19,7	66	100
15- Televizyon	59	89,4	7	10,6	66	100
16- VCD	53	80,3	13	19,7	66	100

Grafik 7. Örneklem Okullarında Bulunan Araç Gereçlerin Mevcut Durumuna İlişkin Dağılımı

Tablo 13'deki cevaplar değerlendirildiğinde coğrafya ünitelerinin işlenişinde ihtiyaç duyulan araç gereçlerle donanımlı özel bir ders salonunun okulların ancak % 16,7'sinde olduğu, % 83,3'ünde ise bulunmadığı görülmektedir. Eksikliği görülen araç gereçler ise kabartma Türkiye haritası, grafikler, profil ve kesitlerdir. Okulların çoğunda Dünya, Türkiye ve Kıta haritaları ile projeksiyon, tepegöz, bilgisayar, televizyon, VCD gibi teknolojik araçlar bulunmaktadır.

C) ARAŞTIRMAYA KATILAN ÖĞRETMENLERİN İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN CİNSİYET, MEZUNİYET, BRANŞ, KIDEM, HİZMET İÇİ EĞİTİM, YAYIN TAKİBİ DEĞİŞKENLERİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMASI

Araştırmamıza temel oluşturan anket soruları program, süre, uygulama, yöntem, ders kitabı ve araç gereç başlıkları altında gruplandırılmış ve araştırmaya katılan öğretmenlerin sorulara verdikleri cevaplar genel ortalamaları alınarak cinsiyet, mezuniyet, branş, kıdem, hizmet içi eğitim, yayın takibi değişkenleri açısından karşılaştırılmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin görüşleri, cinsiyet değişkeni açısından t testi ile mezuniyet durumu, branş, kıdem, hizmet içi eğitim ve yayın takibi değişkenleri ise ANOVA testi ile karşılaştırılmıştır. Elde edilen bulgularda anlamlı bir ilişki olup olmadığına bakılmıştır.

1) İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinin Program, Süre, Uygulama, Yöntem, Ders Kitabı ve Araç Gereç İle İlgili Görüşlerinin Cinsiyet Değişkeni Açısından Karşılaştırılması

Tablo 14. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinin Program, Süre, Uygulama, Yöntem, Ders Kitabı ve Araç Gereç İle İlgili Görüşlerinin Cinsiyet Değişkeni Açısından Karşılaştırılması

	Cinsiyet	N	Ort	SS	t	p
Program	Erkek	44	2,73	,35	4,585	,036
	Kadın	30	2,92	,40		
	Toplam	74	2,80	,38		
Süre	Erkek	44	2,28	,87	,815	,370
	Kadın	30	2,10	,86		
	Toplam	74	2,21	,86		
Uygulama	Erkek	44	3,50	,51	,648	,423
	Kadın	30	3,60	,55		
	Toplam	74	3,54	,52		
Yöntem	Erkek	44	3,52	,42	,866	,355
	Kadın	30	3,61	,49		
	Toplam	74	3,56	,45		
Ders kitabı	Erkek	44	2,79	,52	,876	,353
	Kadın	30	2,92	,66		
	Toplam	74	2,84	,58		
Araç gereç	Erkek	44	3,17	,70	,089	,766
	Kadın	30	3,23	,84		
	Toplam	74	3,19	,76		

Tablo 14'deki verilere göre, öğretmenlerin program, süre, uygulama, yöntem, ders kitabı ve araç gereçle ilgili sorulara verdikleri cevaplarla, cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Bu nedenle bayan ve erkek öğretmenlerin yöneltilen sorularla ilgili görüşlerinin benzer olduğunu söyleyebiliriz.

2) İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinin Program, Süre, Uygulama, Yöntem, Ders Kitabı Ve Araç Gereç İle İlgili Görüşlerinin Mezuniyet Durumu Değişkeni Açısından Karşılaştırılması

Tablo 15. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinin Program, Süre, Uygulama, Yöntem, Ders Kitabı ve Araç Gereç İle İlgili Görüşlerinin Mezuniyet Durumu Değişkeni Açısından Karşılaştırılması

Mezun Olunan Okul		N	Ort	SS	F	p
Program	1- Eğt. Enst.	4	2,61	,17	,512	,602
	2- Lisans	61	2,82	,41		
	3- Lisansüstü	9	2,80	,26		
	TOPLAM	74	2,80	,38		
Süre	1- Eğt. Enst.	4	2,38	,47	1,017	,367
	2- Lisans	61	2,25	,89		
	3- Lisansüstü	9	1,83	,71		
	TOPLAM	74	2,21	,86		
Uygulama	1- Eğt. Enst.	4	3,83	,56	,690	,505
	2- Lisans	61	3,53	,50		
	3- Lisansüstü	9	3,48	,68		
	TOPLAM	74	3,54	,52		
Yöntem	1- Eğt. Enst.	4	3,61	,87	1,812	,171
	2- Lisans	61	3,51	,42		
	3- Lisansüstü	9	3,81	,43		
	TOPLAM	74	3,56	,45		
Ders kitabı	1- Eğt. Enst.	4	2,90	,20	,895	,413
	2- Lisans	61	2,88	,62		
	3- Lisansüstü	9	2,60	,36		
	TOPLAM	74	2,84	,58		
Araç gereç	1- Eğt. Enst.	4	3,45	1,00	,339	,713
	2- Lisans	61	3,16	,76		
	3- Lisansüstü	9	3,29	,74		
	TOPLAM	74	3,19	,76		

Tablo 15'deki verilere göre, öğretmenlerin program, süre, uygulama, yöntem, ders kitabı ve araç gereçle ilgili sorulara verdikleri cevaplarla, mezuniyet durumu değişkeni açısından anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

3) İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN PROGRAM, SÜRE, UYGULAMA, YÖNTEM, DERS KİTABI VE ARAÇ GEREÇ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİNİN BRANŞ DEĞİŞKENİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMASI

Tablo 16. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinin Program, Süre, Uygulama, Yöntem, Ders Kitabı ve Araç Gereç İle İlgili Görüşlerinin Branş Değişkeni Açısından Karşılaştırılması

	Branş	N	Ort	SS	F	p
Program	1- Sosyal bil.	16	2,73	,32	,487	,616
	2- Coğrafya	21	2,79	,31		
	3- Tarih	37	2,84	,44		
	TOPLAM	74	2,80	,38		
Süre	1- Sosyal bil.	16	2,41	,64	,916	,405
	2- Coğrafya	21	2,02	,84		
	3- Tarih	37	2,23	,95		
	TOPLAM	74	2,21	,86		
Uygulama	1- Sosyal bil.	16	3,70	,61	,995	,375
	2- Coğrafya	21	3,53	,57		
	3- Tarih	37	3,48	,45		
	TOPLAM	74	3,54	,52		
Yöntem	1- Sosyal bil.	16	3,43	,53	1,763	,179
	2- Coğrafya	21	3,70	,43		
	3- Tarih	37	3,53	,42		
	TOPLAM	74	3,56	,45		
Ders kitabı	1- Sosyal bil.	16	2,68	,49	3,490	,036
	2- Coğrafya	21	2,67	,38		
	3- Tarih	37	3,02	,67		
	TOPLAM	74	2,84	,58		
Araç gereç	1- Sosyal bil.	16	3,13	,98	,782	,461
	2- Coğrafya	21	3,06	,57		
	3- Tarih	37	3,30	,75		
	TOPLAM	74	3,19	,76		

Tablo 5'deki verilere göre, öğretmenlerin program, süre, uygulama, yöntem, ders kitabı ve araç gereçle ilgili sorulara verdikleri cevaplarla, branş değişkeni açısından anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

4) İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN PROGRAM, SÜRE, UYGULAMA, YÖNTEM, DERS KİTABI VE ARAÇ GEREÇ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİNİN KIDEM DEĞİŞKENİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI

Tablo 17. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinin Program, Süre, Uygulama, Yöntem, Ders Kitabı ve Araç Gereç İle İlgili Görüşlerinin Kıdem Değişkeni Açısından Karşılaştırılması

	Kıdem	N	Ort	SS	F	p
Program	1- 0- 5	17	2,86	,47	,440	,819
	2- 6- 10	35	2,77	,38		
	3- 11- 15	8	2,83	,40		
	4- 16- 20	4	3,00	,27		
	5- 21- 25	6	2,68	,26		
	6- 26+	4	2,75	,34		
	TOPLAM	74	2,80	,38		
Süre	1- 0- 5	17	2,44	,90	1,318	,267
	2- 6- 10	35	1,94	,86		
	3- 11- 15	8	2,44	,94		
	4- 16- 20	4	2,38	,48		
	5- 21- 25	6	2,50	,89		
	6- 26+	4	2,50	,41		
	TOPLAM	74	2,21	,86		
Uygulama	1- 0- 5	17	3,65	,61	1,060	,390
	2- 6- 10	35	3,47	,53		
	3- 11- 15	8	3,56	,43		
	4- 16- 20	4	3,54	,25		
	5- 21- 25	6	3,86	,50		
	6- 26+	4	3,21	,34		
	TOPLAM	74	3,54	,52		
Yöntem	1- 0- 5	17	3,48	,46	,595	,704
	2- 6- 10	35	3,62	,41		
	3- 11- 15	8	3,49	,36		
	4- 16- 20	4	3,47	,29		
	5- 21- 25	6	3,69	,76		
	6- 26+	4	3,33	,61		
	TOPLAM	74	3,56	,45		
Ders kitabı	1- 0- 5	17	2,78	,75	1,903	,105
	2- 6- 10	35	2,73	,41		
	3- 11- 15	8	2,78	,70		
	4- 16- 20	4	3,45	,72		
	5- 21- 25	6	3,13	,27		
	6- 26+	4	3,20	,69		
	TOPLAM	74	2,84	,58		
Araç gereç	1- 0- 5	17	3,19	,99	1,633	,163
	2- 6- 10	35	2,99	,59		
	3- 11- 15	8	3,55	,77		
	4- 16- 20	4	3,45	,98		
	5- 21- 25	6	3,73	,55		
	6- 26+	4	3,25	,66		
	TOPLAM	74	3,19	,76		

Tablo 5'deki verilere göre, öğretmenlerin program, süre, uygulama, yöntem, ders kitabı ve araç gereçle ilgili sorulara verdikleri cevaplarla, kıdem değişkeni açısından anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

5) İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN PROGRAM, SÜRE, UYGULAMA, YÖNTEM, DERS KİTABI VE ARAÇ GEREÇ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİNİN HİZMET İÇİ EĞİTİM DEĞİŞKENİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMASI

Tablo 18. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinin Program, Süre, Uygulama, Yöntem, Ders Kitabı ve Araç Gereç İle İlgili Görüşlerinin Hizmet İçi Eğitim Değişkeni Açısından Karşılaştırılması

Hizmet İçi Eğitim		N	Ort	SS	F	p	Gruplar Arası Fark
Program	1- Hiç	27	2,83	45	1,052	,375	
	2- Bir kez	16	2,65	40			
	3- İki kez	18	2,86	33			
	4- Üç +	13	2,85	24			
	TOPLAM	74	2,80	38			
Süre	1- Hiç	27	2,09	95	,581	,630	
	2- Bir kez	16	2,38	83			
	3- İki kez	18	2,33	89			
	4- Üç +	13	2,08	67			
	TOPLAM	74	2,21	86			
Uygulama	1- Hiç	27	3,57	49	,893	,449	
	2- Bir kez	16	3,36	43			
	3- İki kez	18	3,56	61			
	4- Üç +	13	3,67	57			
	TOPLAM	74	3,54	52			
Yöntem	1- Hiç	27	3,61	45	1,816	,152	
	2- Bir kez	16	3,33	47			
	3- İki kez	18	3,63	44			
	4- Üç +	13	3,62	39			
	TOPLAM	74	3,56	45			
Ders kitabı	1- Hiç	27	2,79	59	,784	,507	
	2- Bir kez	16	2,73	45			
	3- İki kez	18	3,01	69			
	4- Üç +	13	2,86	55			
	TOPLAM	74	2,84	58			
Araç gereç	1- Hiç	27	2,95	56	4,404	,007	4-1 4-2
	2- Bir kez	16	2,94	84			
	3- İki kez	18	3,47	87			
	4- Üç +	13	3,65	54			
	TOPLAM	74	3,19	76			

Tablo 18'i incelediğimizde üç ve daha fazla hizmet içi eğitime katılanlarla hiç katılmayanlar arasında araç gereçlerle ilgili sorulara verdikleri cevaplarda anlamlı bir farklılık olduğunu görmekteyiz. Ayrıca üç ve daha fazla katılanlarla ile 1 kez katılanlar arasında da anlamlı bir farklılık görülmektedir. Üç ve daha fazla hizmet içi eğitime katılan öğretmenler hiç katılmayan ve bir kez katılan öğretmenlere göre daha olumlu görüş bildirmişlerdir.

6) İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN PROGRAM, SÜRE, UYGULAMA, YÖNTEM, DERS KİTABI VE ARAÇ GEREÇ İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİNİN YAYIN TAKİP DEĞİŞKENİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMASI

Tablo 19. İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersinin Program, Süre, Uygulama, Yöntem, Ders Kitabı ve Araç Gereç İle İlgili Görüşlerinin Yayın Takip Değişkeni Açısından Karşılaştırılması

	Yayın Takip	N	Ort	SS	F	p	Gruplar Arası Fark
Program	1- Hayır	4	2,80	,35	,026	,974	
	2- Kısmen	48	2,80	,41			
	3- Evet	22	2,82	,35			
	TOPLAM	74	2,80	,38			
Süre	1- Hayır	4	2,75	1,32	1,604	,208	
	2- Kısmen	48	2,09	,84			
	3- Evet	22	2,36	,80			
	TOPLAM	74	2,21	,86			
Uygulama	1- Hayır	4	3,25	,22	2,985	,057	
	2- Kısmen	48	3,47	,51			
	3- Evet	22	3,75	,54			
	TOPLAM	74	3,54	,52			
Yöntem	1- Hayır	4	3,31	,25	1,320	,274	
	2- Kısmen	48	3,53	,40			
	3- Evet	22	3,66	,56			
	TOPLAM	74	3,56	,45			
Ders kitabı	1- Hayır	4	2,55	,44	1,247	,294	
	2- Kısmen	48	2,80	,58			
	3- Evet	22	2,98	,59			
	TOPLAM	74	2,84	,58			
Araç gereç	1- Hayır	4	2,55	,57	8,678	,000	1-3 2-3
	2- Kısmen	48	3,03	,67			
	3- Evet	22	3,68	,74			
	TOPLAM	74	3,19	,76			

Tablo 19’da araç gereçlerle ilgili sorulara mesleki yayınları takip edenlerle etmeyenler arasında anlamlı bir farklılık vardır. Ayrıca mesleki yayınları kısmen takip ettiklerini belirtenlerle mesleki yayınları takip ettiklerini belirtenler arasında da anlamlı bir farklılık görülmektedir. Mesleki yayınları takip eden öğretmenlerin kısmen takip eden ve hiç takip etmeyen öğretmenlere göre daha olumlu görüş bildirdikleri görülmüştür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

SONUÇLAR

Araştırma ilköğretim II. kademe sosyal bilgiler derslerinde coğrafya konularının öğretiminde karşılaşılan sorunları öğretmen görüşleri çerçevesinde tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Ayrıca öğretmenlerin görüşlerinde cinsiyet, mezun oldukları okul, branş, kıdem, hizmet içi eğitim ve mesleki yayın takibi değişkenleri açısından önemli bir farklılığın olup olmadığına bakılmış ve şu sonuçlara ulaşılmıştır.

İlköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programında tarih ve coğrafya konularının ayrı birer disiplin olarak okutulmasının daha yararlı olacağı konusunda araştırmaya katılan öğretmenlerin yarısından fazlası hem fikirdir. Ayrıca öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu tarih konularının coğrafya konularından ağırlıkta olduğunu ve programda yer alan coğrafya ünitelerinin coğrafya disiplininin öğretilmesi açısından yetersiz olduğunu belirtmiştir. Yine programın öğretim ilkelerine uygunluğunun orta düzeyde olduğunu belirtmeleri öğretim programının bu yönde de tekrar incelenmesi gerektiğini göstermektedir. Öğretmenler özelliklede programın mahallilik ve yaşamsallık ilkelerine uygun olmadıklarını belirtmişlerdir.

Sosyal bilgiler derslerine hafta üç saat ayrılmaktadır. Araştırmamızda elde ettiğimiz bulgulara göre bu ders saati müfredatın yetiştirilmesi açısından yeterli değildir ve bu ders saati içerisinde coğrafya ünitelerine yeteri kadar zaman ayırlanamamaktadır.

Eğitim öğretim sürecinin en önemli unsurlarından biri kullanılan yöntemdir. Kullanılan öğretim yöntemleri sürecin ne kadar verimli olacağını belirleyecektir. Coğrafya konularının en iyi verilmesini sağlayacak yöntem ise gezi gözlem yöntemidir. Ancak yaptığımız araştırmada öğretmenlerin gezi gözlem yöntemini yeterince kullanmadıkları görülmüştür. Öğretmenler bunun en önemli sebebinin maddi yetersizlikler olduğunu belirtmişlerdir. Bunun dışında yöntemin yeterince kullanılmamasında yasal sorumluluk ve formalitelerin fazla olması ve müfredatın yetiştirilmesi zorunluluğundan dolayı gerekli zamanın ayırlanamaması etkilidir.

Araştırmamızda ortaya çıkan diğer bir sorun, ders kitabı sorunudur. Öğretmenler ders kitaplarında coğrafya ünitelerinde konuyla ilgili örneklerin yetersiz olduğunu ayrıca ders kitaplarında kullanılan dil ve anlatımın öğrencilerin algılama düzeylerine

uygun olmadığını ifade etmişlerdir. Ayrıca elde ettiğimiz sonuçlara göre coğrafya ünitelerinde yer alan görsel unsurların yeterliliği ve bu unsurların metinlerle uyumu konusunda da ders kitaplarının eksikleri olduğu söylenebilir.

Araştırmamızda okulların çoğunluğunda araç gereç konusunda sıkıntı yaşanmadığı görülmüştür. Bu sonuca örneklem grubunun büyük çoğunluğunun merkez ilçe okullarının oluşturması etkili olmuş olabilir. Ancak okulların diğer bir kısmı yeterli araç gereç ve teknolojik donanıma sahip değildir. Bu okulların büyük bir kısmını köy okullarının oluşturduğu gözlemlenmiştir. Bu noktada ortaya çıkan diğer bir sonuç öğretmenlerin de teknoloji ürünü araç ve gereçlerin kullanımı konusunda yeterli eğitim almadıklarıdır.

Öğretmenlerin okullarda coğrafya derslerinde kullanılabilecek araç gereçlerle ilgili görüşlerinde hizmet içi eğitim ve yayın takibi değişkenleri açısından anlamlı farklılıklar çıkmıştır. Üç ve daha fazla hizmet içi eğitime katılan öğretmenler hiç katılmayan ve bir kez katılan öğretmenlere göre atlas, çeşitli haritalar ve teknoloji ürünü araç gereçlerin kullanımı konusunda daha olumlu görüş bildirmişlerdir. Yine aynı şekilde mesleki yayınları takip eden öğretmenlerin kısmen takip eden ve hiç takip etmeyen öğretmenlere göre daha olumlu görüş bildirmişlerdir.

ÖNERİLER

Elde edilen sonuçlardan hareketle coğrafya konularının öğretimindeki sorunları gidermek amacıyla şu öneriler ortaya konmuştur.

1. ilköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programının yeniden düzenlenmesi gerektiği ileri sürülebilir.
2. Tarih ve coğrafya derslerinin ayrı birer disiplin olarak okutulması fikrinin desteklenmesinde bu programda tarih, coğrafya ve vatandaşlık konularının birbirinden bağımsız üniteler halinde verilmesi etkili olmuş olabilir. Ancak ilköğretim sosyal bilgiler ve fen bilgisi dersleri programları insanların bütünü algılama özellikleri dikkate alınarak hazırlanmış programlardır. Bu nedenle Sosyal bilgiler ünitelerinde tarih, coğrafya ve vatandaşlık ünitelerinin birbirleriyle ilişkilerini ortaya koyacak programlar hazırlamalıdır.

3. Üniteler öğrencileri ezbere yönelten değil araştıran, eleştirel düşünen ve yorumlama yeteneğini geliştiren bir içeriğe sahip olmalıdır. Coğrafya konuları gözden geçirilmeli bölge, bölüm, dağ, ova kavramlarının ezberletilmesi yerine coğrafi olaylar arasındaki ilişkiler ve bu olayların insan yaşamına etkileri üzerinde durulmalıdır.
4. Yeni hazırlanan tüm programlar titizlikle incelenmeli öğretmen görüşleri dikkate alınarak eksiklikleri giderilmelidir.
5. Sosyal bilgiler dersinin ders saati arttırılmalı, böylece yeterli etkinlik ve yönetime zaman ayrılabilir.
6. Öğretmenler sadece alanında değil kendini her yönde geliştirmesi gereken bireylerdir. Bu amaçla öğretmenlere yönelik hizmet içi kurslar göstermelik olmaktan çıkmalı eğitimin kalitesi arttırılmalıdır. Bunun dışında günümüzde bilim ve teknoloji hızla ilerlemekte bu değişim en başta eğitimi etkilemektedir. Öğretmenler değişime uğrayan program, yöntem, araç gereç gibi unsurları uygulama ve kullanma konusunda sık sık eğitime alınmalıdır.
7. Öğretmenlerin eğitim öğretim materyalleri konusundaki eğitimi yalnızca hizmet içi eğitim seminerleriyle değil bu konuda hazırlanmış web siteleriyle de sağlanabilir. Öğretmenlerin geliştirdikleri materyaller de Milli Eğitim Bakanlığı'nın hazırlayacağı web sitelerde diğer öğretmenlere tanıtılabilir.
8. Ders kitapları öğretim ilkelerine göre hazırlanmalı ve özellikle yaşamsallık ve mahallilik ilkelerine uygun olmalıdır. Coğrafi bilgilerin verilmesinde günlük yaşamında kişiye faydalı olabilecek bilgilerin verilmesi ve bu bilgiler verilirken yakın çevresinden yola çıkılması önemlidir.
9. Ders kitaplarında coğrafya konularında yer alan fotoğraf, harita, grafik gibi görsel unsurların net, anlaşılır ve metinle birbirini tamamlayıcı nitelikte olması gerekmektedir. Bu amaçla ders kitaplarının uzman kişiler tarafından hazırlanmasına dikkat edilmelidir.
10. Coğrafya dersleri için önemli olan gezi gözlem yönteminin kullanılmasını sağlamak için okullara bu konuda maddi destek sağlanmalı ve

öğretmenlerin üzerindeki yasal sorumluluk yani yönetsel işlemlerin sayısı azaltılmalıdır.

11. Programda gezi gözlem yöntemine zaman ayrılmadadır.

12. Günümüzde eğitim teknolojisine olan ilgi artmıştır ancak kırsal kesime gidildikçe araç gereç eksiği açığa çıkmaktadır. Milli Eğitim Bakanlığı'nın ve yerel yönetimlerin bu konularda okullara yardımcı olmaları gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- AĞIR Ömer, İlköğretim İkinci Kademe Sosyal Bilgiler Dersinin Öğretiminde Karşılaşılan Sorunlar, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2003.
- AKYÜZ Yahya, Türk Eğitim Tarihi, İstanbul, 1996.
- ALKAN Cevat, ATALAY İbrahim, ÖZÇELİK Ali, ATALAY Lütfiye, Editör Alkan Cevat, "Coğrafya Öğretimi", Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, Şubat 1991.
- ALKAN Cevat, KURT Mehmet, Özel Öğretim Yöntemleri, Anı Yayıncılık, Ankara.
- BAYMUR Fuat, Coğrafya Öğretimi, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1947.
- BİLEN Mürüvvet, Plandan Uygulamaya Öğretim, Anı Yayıncılık, Ankara, 1999.
- BİNBAŞIOĞLU Cavit, Cumhuriyet Dönemi Eğitim Bilimleri Tarihi, Öğretmen H. Hüsnü Tekişik Eğitim, Araştırma ve Geliştirme Merkezi Yayınları, Ankara, 1999.
- BİNBAŞIOĞLU Cavit, Eğitim Düşüncesi Tarihi, Ankara, 1982.
- BÜYÜKKARAGÖZ Savaş, ÇİVİ Cuma, Genel Öğretim Metotları, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1999.
- ÇELİKKAYA Tekin, İlköğretim I. Kademe Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konularının Öğretimi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2002.
- ÇEPNİ Salih, Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş, Trabzon, 2001.
- ÇİLENTİ Kamuran, Eğitim Teknolojisi ve Öğretim, Yayınevi yk., Ankara, 1988.
- DEMİRTAŞ Hasan, GÜNEŞ Hasan, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Sözlüğü, Anı Yayıncılık.
- DOĞANAY Hayati, Coğrafya Öğretim Yöntemleri, Aktif Yayıncılık, Erzurum.
- DOĞANAY Hayati, Türkiye Beşeri Coğrafyası, M.E.B. Yayınları, İstanbul, 1997.
- ERDEN Münire, Sosyal Bilgiler Öğretimi, Alkım Yayınevi, İstanbul.
- ERGÜN Mustafa, ÖZDAŞ Ali, Öğretim İlke ve Yöntemleri, Yayınevi yk., İstanbul.
- FİDAN Nurettin, Eğitim Psikolojisi Okulda Öğrenme ve Öğretme, Alkım Yayınevi, İstanbul.
- GÜRKAN Tanju, GÖKÇE Erten, Türkiye'de Çeşitli Ülkelerde İlköğretim, Siyasal Kitabevi, Ankara, 1999.
- GÜRSOY Ahmet, Türkiye'de Orta Öğretim Kurumlarında Coğrafya Öğretimi Sorunları ve Çözüm Önerileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1992.
- HESAPÇIOĞLU Muhsin, Öğretim İlke ve Yöntemleri, Beta Yayıncılık, İstanbul, 1998.

<http://ttkb.meb.gov.tr>

KEMERTAŞ İsmet, Uygulamalı Genel Öğretim Yöntemleri, Birsen Yayınevi, İstanbul, 2001.

KEMERTAŞ İsmet, Uygulamalı Genel Öğretim Yöntemleri, Birsen Yayınevi, 4. Baskı, İstanbul, 2001.

KILIÇ Abdullah, SEVEN Serdal, Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2002.

KÖSTÜKLÜ Nuri, Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi, Konya, 1999.

M.E. B, İlköğretim Okulu Ders Programları, İstanbul, 2001.

M.E.B., İlköğretim Kurumları Yönetmeliği, Milli Eğitim Yayınları, 1997.

MEB, Tebliğler Dergisi, S.2487, Nisan 1998.

NAS Recep, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi, Ezgi Yayınevi, Bursa, 2000.

ÖZÇAĞLAR Ali, Coğrafyaya Giriş, Ankara, 2000.

ÖZEY Ramazan, "Osmanlı Orta Öğretiminde Coğrafya", <http://www.ramazanozey.net>

ÖZTÜRK Cemil, DİLEK Dursun, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi, Pegem Yayıncılık, Ankara, 2003.

SABAN Ahmet, Öğrenme Öğretme Süreci Yeni Teori ve Yaklaşımlar, Nobel Yayınevi, Ankara, 2004.

SAKAOĞLU Necdet, Osmanlı Eğitim Tarihi, İletişim Yayınları, 1993.

SÖNMEZ Veysel, Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu, Anı Yayıncılık, Ankara, 1998.

SÖZER Ersan, Kuramdan Uygulamaya Sosyal Bilgilerin Öğretimi, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1998.

TAŞDEMİR Mehmet ve Diğerleri, Milli Eğitimin Yasal Temelleri, Ocak Yayınları, Ankara, 2000.

VURAL Birol, Eğitim - Öğretimde Teknoloji ve Materyal Kullanımı, Hayat Yayınevi, İstanbul, 2004.

VURAL Birol, Muhteva Dersleri İçin Özel Öğretim Uygulamaları, Hayat Yayınevi, İstanbul, 2004.

YALIN Halil İbrahim, Eğitim Teknolojisi Öğretim Tasarımı, Pegem Yayıncılık, Ankara.

YÖK, DÜNYA BANKASI, Sosyal Bilimler Öğretimi, Ankara, 1997.

EKLER**Sayfa**

Ek.1. Araştırma İzni.....	80
Ek.2. Araştırma İzni.....	81
Ek.3. Anket Formu 1. Bölüm.....	82
Ek.4. Anket Formu 2. Bölüm.....	83
Ek.5. Anket Formu 3. Bölüm.....	85

EK1:

T. C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Sayı : B.30.2.AKÜ.0.E1.00.00-510/1381
Konu : Araştırma İzni

Tarih: 20/06/2006

İLKÖĞRETİM-SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ
ANABİLİMDALI BAŞKANLIĞINA

İlgi: 14.06.2006 tarih ve 825/2628 sayılı yazınız.

İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretmenliği anabilim dalı yüksek lisans öğrencisi NURAY SAGAY'ın tez çalışmasına ilişkin Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığının yazısı ekte sunulmuştur. Araştırma izni ile ilgili Milli Eğitim Bakanlığı yazısının adı geçen öğrenciye ve danışmanına duyurulması hususunda gereğini rica ederim.

Prof. Dr. M. Ali ÖZDEMİR
MÜDÜR

Ek:

1 adet yazı fotokopisi (1 sh.)

EK.2:

T. C.
MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI
Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı

Sayı: B.08.0.EGD.0.33.05.311-850/2685

15/06/2006

Konu: Araştırma İzni

AFYON KACATEPE ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Sosyal Bilimler Enstitüsü)

İlgi : 10.15.2006 tarih ve B.30.2.AKÜ..0.E1.00.00-510/1083 sayılı yazınız.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim dalı yüksek lisans öğrencisi Nuray SAGAY'ın "İlköğretim II.Kademe Sosyal Bilgiler Derslerinde Coğrafya Konularının Öğretim: Problemler-Öneriler" konulu araştırmada veri toplama aracı olarak kullanılacak anketlerin, Ayon ili merkez ilköğretim okullarında uygulama izin talebi incelenmiştir.

Üniversiteniz tarafından kabul edilen onaylı bir örneği Bakanlığımızda muhafaza edilen (3 sayfa – 60 sorudan oluşan) anketin belirtilen okullarda uygulanmasında bir sakınca görülmemektedir.

Araştırmanın bitiminde sonuç raporunun iki örneğinin Bakanlığımıza gönderilmesi gerekmektedir.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Cumaali DEMİRTAŞ
 Bakan a.
 Müsteşar Yardımcısı

EKLER :

EK-1: Anket Örneği (1 Adet- 3 sayfa)

EK-2: Okul Listesi (1 Adet- 1 sayfa)

EK.3:**ANKET FORMU**

Sayın katılımcı, İlköğretim II. Kademe 6 ve 7. sınıflarda okutulmakta olan Sosyal Bilgiler derslerine ilişkin bir araştırma yapmaktayız. Araştırmamızın konusu, sosyal bilgiler derslerinde coğrafya konularının öğretiminde karşılaşılan problemlerin tespiti ve değerlendirilmesini içermektedir.

Size sunduğumuz anket, III bölümden oluşmaktadır. I. Bölümde kişisel bilgileriniz, II. Bölümde derslerinizde karşılaştığınız problemler, III. Bölümde ise okulunuzdaki mevcut durumun tespiti yer almaktadır. Sorulara vereceğiniz cevaplar kesinlikle bilimsel amaçla kullanılacaktır. Anket sorularını dikkatle okuduktan sonra, size göre en uygun olan seçeneği işaretleyiniz. Değerli katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

A. K. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Yüksek lisans Öğrencisi

Nuray SAGAY

I. Kişisel bilgiler:

1. Cinsiyetiniz

Erkek Bayan

2. En son mezun olduğunuz öğrenim kademesi:

Ön Lisans (İki Yıllık) Lisans

Eğitim Ens.(Üç Yıllık) Lisans Üstü

3. Mezun olduğunuz bölüm:

Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Tarih Öğretmenliği

Coğrafya Öğretmenliği Diğer (Sanat Tarihi, Arkeoloji vb.)

4. Öğretmenlik mesleğindeki kıdeminiz:

5 yıla kadar 11–15 yıl 21–25 yıl

6–10 yıl 16–20 yıl 26 yıldan fazla

5. Mesleğinizle ilgili olarak hizmet içi eğitime katıldınız mı?

Hiç Katılmadım Bir Kez

İki Kez Üç ve Daha Fazla

6. Mesleki yayınları takip ediyor musunuz?

Hayır Kısmen Evet

EK.4 :

II. Coğrafya konularının öğretiminde karşılaşılan problemlerle ilgili sorular		Hiç	Az	Orta	Çok	Pek çok
7	İlköğretim II. Kademedeki tarih ve coğrafya konularının ayrı birer disiplin olarak okutulması daha faydalıdır.	()	()	()	()	()
8	Sosyal bilgiler programında tarih ve vatandaşlık konuları coğrafya konularına göre daha ağırlıktadır.	()	()	()	()	()
9	6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler müfredatında yer alan coğrafya üniteleri öğrencilere coğrafya disiplininin öğretilmesi açısından yeterlidir.	()	()	()	()	()
10	Haftalık ders programında sosyal bilgiler dersine ayrılan ders saati, müfredatın yetiştirilmesi için yeterlidir.	()	()	()	()	()
11	Yıllık ders planlarında coğrafya ünitelerine yeterince zaman ayrılabilmektedir.	()	()	()	()	()
12	Sosyal bilgiler ders kitapları sosyal bilgiler öğretimi ilkelerine(çocuğa görelilik, somuttan soyuta, vb.) uygun olarak hazırlanmıştır.	()	()	()	()	()
13	Coğrafya ünitelerindeki yer adları, istatistiksel veriler ve ayrıntılar fazladır.	()	()	()	()	()
14	Bir sosyal bilgiler öğretmeni olarak sosyal bilgiler öğretimi ilkeleri (çocuğa görelilik, somuttan soyuta, kolaydan zora vb.) uygulayabiliyorum.	()	()	()	()	()
15	Sosyal bilgiler ders programı sosyal bilgiler öğretimi ilkelerinden çocuğa görelilik ilkesine uygun olarak hazırlanmıştır.	()	()	()	()	()
16	Sosyal bilgiler ders programı sosyal bilgiler öğretimi ilkelerinden somuttan soyuta ilkesine uygun olarak hazırlanmıştır.	()	()	()	()	()
17	Sosyal bilgiler ders programı sosyal bilgiler öğretimi ilkelerinden yakından uzağa ilkesine uygun olarak hazırlanmıştır.	()	()	()	()	()
18	Sosyal bilgiler ders programı sosyal bilgiler öğretimi ilkelerinden bilinenden bilinmeyene ilkesine uygun olarak hazırlanmıştır.	()	()	()	()	()
19	Sosyal bilgiler ders programı ve ders kitapları sosyal bilgiler öğretimi ilkelerinden kolaydan zora ilkesine uygun olarak hazırlanmıştır.	()	()	()	()	()
20	Sosyal bilgiler ders programı ve ders kitapları sosyal bilgiler öğretimi ilkelerinden mahallilik (yerellik) ilkesine uygun olarak hazırlanmıştır.	()	()	()	()	()
21	Sosyal bilgiler ders programı sosyal bilgiler öğretimi ilkelerinden yaşamsallık (güncellik) ilkesine uygun olarak hazırlanmıştır.	()	()	()	()	()
22	Coğrafya ünitelerini işlerken bu kavramları vermeden önce öğrencilerin hazır bulunuşluk seviyelerini tespit ediyorum.	()	()	()	()	()
23	İlköğretim I. kademedeki öğretilen coğrafya konularının yeterince verilememesi II. kademedeki coğrafya konularının öğretimini zorlaştırmaktadır.	()	()	()	()	()
24	Öğrencilerin genellikle coğrafya konularına karşı ilgili olduklarını gözlemliyorum.	()	()	()	()	()
25	Sosyal bilgiler derslerinde coğrafya ünitelerini işlerken konuları diğer derslerle ilişkilendiriyorum.	()	()	()	()	()
26	Coğrafya öğretiminde önemli bir yer tutan gezi-gözlem yöntemini yeterince kullanabiliyorum.	()	()	()	()	()

27	Gezi gözlem yönteminin yeterince kullanılmamasında yasal sorumluluk ve formalitelerin fazla olması etkilidir.	()	()	()	()	()
28	Gezi gözlem yönteminin yeterince kullanılmamasında okul idareleri ve diğer kuruluşların yeterince yardımcı olmamaları etkilidir.	()	()	()	()	()
29	Gezi gözlem yönteminin yeterince kullanılmamasında maddi yetersizlikler etkilidir.	()	()	()	()	()
30	Gezi gözlem yönteminin yeterince kullanılmamasında müfredatı yetiştirme zorunluluğundan dolayı gerekli zamanın ayrılamaması etkilidir.	()	()	()	()	()
31	Derslerde anlatım ve soru cevap yöntemini kullanıyorum.	()	()	()	()	()
32	Derslerde problem çözme yöntemini kullanıyorum.	()	()	()	()	()
33	Derslerde gösteri yöntemini kullanıyorum.	()	()	()	()	()
34	Derslerde iş yöntemi (ödev) kullanıyorum.	()	()	()	()	()
35	Derslerde ders kitabı dışında coğrafya ile ilgili diğer kaynak ve eserlerden faydalıyorum.	()	()	()	()	()
36	Sosyal bilgiler dersinde coğrafya konularının işlenişinde öğrencilere atlas kullanma becerisi kazandırıyorum.	()	()	()	()	()
37	Derslerde dilsiz haritalar kullanıyorum.	()	()	()	()	()
38	Sosyal Bilgiler ders kitaplarında coğrafya konularıyla ilgili örnekler yeterlidir.	()	()	()	()	()
39	Ders kitaplarında kullanılan dil ve anlatım öğrencilerin algılama düzeylerine uygundur.	()	()	()	()	()
40	Ders kitaplarında coğrafya üniteleri harita, resim, şekil, grafik vb. görsel unsurlar yönünden yeterince desteklenmektedir.	()	()	()	()	()
41	Ders kitaplarında metni tamamlayıcı olarak verilen harita, resim, şekil, grafik vb. görsel unsurlar içerikle (konu metni) birbirini tamamlamaktadır.	()	()	()	()	()
42	Çalışmış olduğum okulda dersimle ilgili araç-gereç yeterlidir.	()	()	()	()	()
43	Öğretmenler bilgisayar, slayt gibi teknoloji ürünü araçların kullanımıyla ilgili yeterli eğitim almaktadırlar.	()	()	()	()	()
44	Coğrafya ünitelerinin işlenişinde eğitsel televizyon programlarından (Belgesel, Film, AÖF. TV. Dersleri vb.) yararlanıyorum.	()	()	()	()	()

EK.5 :

<i>III. Mevcut duruma ilişkin sorular</i>		VAR	YOK
45	Çalışmış olduğunuz okulda coğrafya ünitelerinin işlenişinde ihtiyaç duyulan araç gereçlerle donanımlı özel bir ders salonu		
46	Türkiye Siyasi Haritası		
47	Türkiye Fiziki Haritası		
48	Dünya Siyasi Haritası		
49	Dünya Fiziki Haritası		
50	Kabartma Türkiye Haritası		
51	Türkiye bölgeler haritası		
52	Kıta haritaları		
53	Küre		
54	Grafikler		
55	Projeksiyon makinesi		
56	Tepegöz		
57	Profil ve kesitler		
58	Bilgisayar		
59	Televizyon		
60	VCD		